

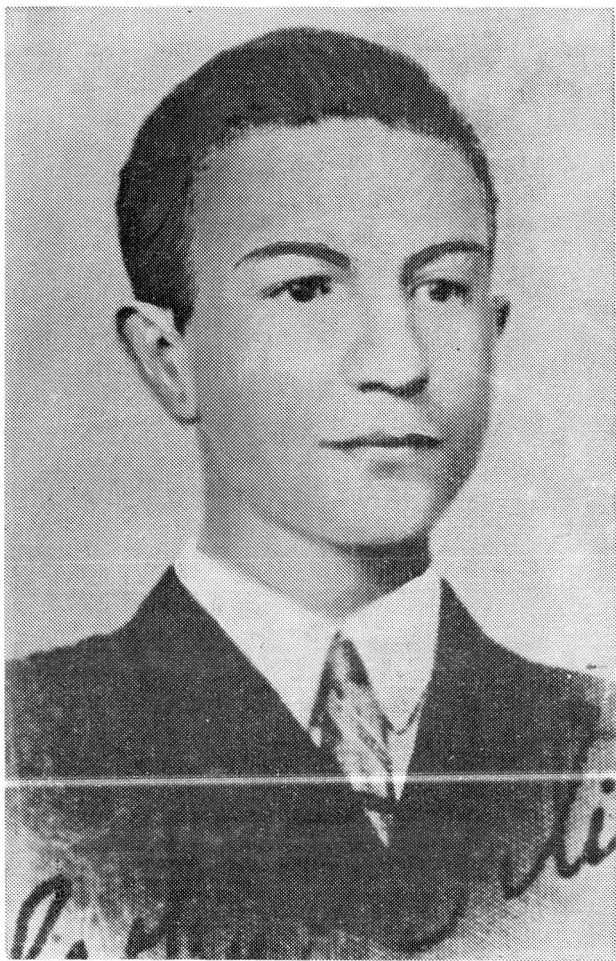
GHEORGHE PUȘCAȘU
GHEORGHE BODEA

FILIMON SÂRBU

FII AI NEAMULUI ROMÂNESC

Fihimon Sârbu (1933)

Locotenent-colonel
GHEORGHE V. PUȘCAȘU

Dr. GHEORGHE I. BODEA

FILIMON SÂRBU

EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI, 1982

„Putem afirma cu mândrie patriotică îndreptătită că comuniștii și antifasciștii români au înscris o pagină eroică în marea bătălie pentru libertatea și neatîrnarea țării, ca și în întreaga epocă de mari lupte sociale ce a urmat. Ei au stat neclintiți la datorie, făcînd suprema dovadă a neînfricării în lupta cu dușmanul, dovedindu-se cei mai vajnici, devotați și fideli apărători ai intereselor naționale ale întregului nostru popor.“

NICOLAE CEAUȘESCU

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Cînd ne-am aplecat cu respectul cuvenit asupra vieții eroului cărții de față ne-am pus următoarea întrebare : Oare trebuie să te naști erou ? Răspunsul ne-a apărut clar : Nimeni nu se naște erou ; se nasc doar oameni care muncesc, gîndesc, iubesc, suferă, urăsc, iar eroismul este un atribut, dobîndit, al celor care se remarcă în viață prin măreția sufletului, prin profunzimea ideilor, prin acceptatea conștientă a jertfei spre binele și fericirea semenilor lor. Din această categorie de oameni minunați, pe care îi considerăm eroi, a făcut parte și comunistul Filimon Sârbu.

Ascuns undeva în Țara Hațegului, acolo unde, pe o distanță de numai cîțiva kilometri, îțiîlnești, întrepătrunse, îmbrățișate parcă, coșurile înalte ale furnalelor fumegînd și stîncile de granit albite de ceață, se află un sat. Pentru a ajunge în acest sat — pe numele său Herepea —, mașina urcă virînd scurt pe serpentinele drumului de munte îngust, tot mai îngust, care pare a se confunda la un moment dat cu apa cristalină a unui pîrîu clipocitor de munte. Încîntat de un asemenea

peisaj, rar întâlnit, călătorul aflat în mașină își lasă privirea să se odihnească pe albeața caselor simple de munte care-i „defilează” înaintea ochilor. Atenția îi va fi atrasă de o căsuță modestă, acoperită cu șindrilă înnegrită de ploi și de vânturi, ca un atestat al vârstei. Pe unul din pereții căsuței se află o placă comemorativă, al cărui înscris îl îndeamnă pe călător la luare aminte : „În această casă s-a născut la 16 august * 1916 Filimon Sârbu, care tânăr fiind a plecat la oraș ca muncitor și a luptat pentru binele poporului român. În ziua de 19 iulie 1941 a fost răpus de călăii antonescieni pentru că a fost unul dintre cei care s-au împotrivit ca țara noastră să ducă război, alături de nemți, împotriva Uniunii Sovietice.”

Cuvintele acestea aparent simple, încrustate în marmura rece, pătrund adânc în suflet, în memorie. Căci în spatele acestor cuvinte — un adevărat mesaj — se ascunde însă o întreagă lume, o viață de muncă, de gînduri, de dragoste, de vise, de idealuri de mai bine, de mai frumos. În spatele lor se „citește” o viață curmată brutal la nici 25 de ani...

A intrat în tradiția noastră, a românilor, ca țara, poporul să nu-și uite eroii. Numele lor rămîn gravate cu litere de aur în panteonul eroilor neamului. Între aceștia și-a găsit un loc binemeritat și comunistul Fili-

* În realitate, după cum rezultă din extractul de naștere, Filimon Sârbu s-a născut la 10 august.

mon Sârbu. Figura lui luminoasă, viața și activitatea sa închinată idealurilor nobile ale celor mulți au rămas și vor rămîne vii în memoria poporului nostru, ca un mesaj al luptei duse de Partidul Comunist Român în anii grei ai ilegalității, în fabrici, în uzine, pe ogoare, în școli, în facultăți, în armată pentru victoria revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, pentru socialism.

Memoria lui Filimon Sârbu va rămîne veșnic vie. Odată cu cinstirea memoriei sale, poporul, Partidul Comunist Român aduc prinosul lor de recunoștință tuturor eroilor clasei muncitoare care, neprecupețindu-și viața, s-au dedicat trup și suflet luptei pentru fericirea poporului și a patriei, pentru socialism. „Ne plecăm cu venerație în fața eroilor națiunii, în fața celor care nu și-au precupețit viața pentru a asigura libertatea și progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelia mărețului edificiu pe care îl înălțăm astăzi pe meleagurile României socialiste.” Aceste cuvinte calde, de prețios omagiu, aparțin secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Prin ele se aduce un prinos de recunoștință tuturor luptătorilor pentru cauza eliberării și propășirii poporului, a libertății, suveranității și independenței patriei.

Publicarea acestei lucrări închinată vieții și activității comunistului Filimon Sârbu se constituie într-un

cald omagiu adus acestui erou, care, asemeni tuturor antifasciștilor, comuniștilor și uteciștilor, a înfruntat cu demnitate prigoana și represiunile organelor polițienești, a acționat cu ardentă dăruire revoluționară, neprecupețindu-și viața pentru triumful idealurilor de muncă și luptă ale Partidului Comunist Român.

AUTORII.

COPILĂRIA ȘI ANII UCENICIEI REVOLUȚIONARE

Ținuturi de legendă și istorie, vatră pe care a ars focul plămădirii poporului nostru, meleagurile hunedorene au zămislit din cele mai vechi timpuri bărbați vrednici și mândri, luptători neînfricați pentru binele, fericirea și neatîrnarea neamului românesc. Moșii și strămoșii țăranilor din această parte a țării au udat cu sudoarea și sîngele lor acest pămînt, scriind cu litere de durere și jertfă marea carte a gloriei, de la Sarmizegetusa lui Burebista și Decebal, pînă la gorunul lui Horea și mormîntul Iancului de la Țebea.

Printre filele de istorie, descoperim aici, în partea de sud a acestui ținut, castrul roman de la Micia. Situat în lunca Mureșului, în hotarul actualei comune Vețel, pe un platou mai ridicat decît terenul înconjurător, acest monument al sintezei daco-romane a fost în bună vecinătate, încă din evul mediu timpuriu, cu așezări românești străvechi cum sînt Vețel, Herepea (la sud), Mintia (la est), Vulceș, nu departe de cetatea Devei.

Satul Herepea, mică așezare românească, este amintit în documente încă din anul 1491 ca domeniu feudal al cetății Devei, dar obîrșile lui se pierd departe, în negura vremurilor. Așezat între dealuri cu pămînt puțin și nu de cea mai bună calitate, Herepea a fost întot-

deauna un sat sărac, cu oameni nevoiași, care au muncit din greu pentru a-și câștiga existența.

Țăranii din Herepea au participat de-a lungul veacurilor la marile frământări revoluționare care au zguduit meleagurile hunedorene, flacăra luptei împotriva jugului care apăsa greu pe umerii transilvănenilor, pentru libertate socială și națională, pentru unirea tuturor românilor arzînd veșnic vie în inimile și cugetele oamenilor de aici.

În căutare de lucru, pentru a putea asigura existența lor și a familiilor lor, herepeienii, la fel ca mulți alți țărani din această zonă a țării, se vor angaja, odată cu dezvoltarea relațiilor capitaliste, la diferite exploatări miniere, în întreprinderi și fabrici, ori la căile ferate, formîndu-se și aici un proletariat antrenat în industrie, dar cu puternice și strînse legături cu cei de acasă, din satele de baștină.

După cum ne relatea, în 1970, moș Teodor Cionca — atunci de 79 de ani — „Herepea noastră a fost un sat cam sărac aici, între dealurile ăstea. Oamenii noștri munceau mai mult pe pămînturile boierești, ca să poată să-și trăiască viața ; noi mergeam la muncă încoace, încolo, că era un sat sărac“.

Avînd numai 59 de case, Herepea este locul unde trăiesc și muncesc oameni care sînt aproape toți rude sau foarte buni cunoscuți. O colectivitate restrînsă, încheată, solidară.

Dintr-o asemenea familie de oameni aspri și demni făcea parte și Ion, fiul lui Nicolae Sârbu, muncitor la căile ferate, căsătorit în pragul primului război mondial cu o fată din sat, Domnica. Gospodăria lor, formată dintr-o casuță acoperită cu șindrilă înnegrită de ploi și vînturi, este așezată într-un peisaj pitoresc, străbătut

de cotiturile unui drum de munte îngust, pe malul unui pîrîu cu apa cristalină.

Familia Ion Sârbu a cunoscut bucuria venirii pe lume a doi copii : Victor, născut în anul 1913, și Filimon, care a văzut lumina zilei la 10 august 1916.

Micul Lițu, cum era alintat de părinți Filimon Sârbu, a crescut în sînul unei familii nevoiașe, care a cunoscut din plin necazurile și privațiunile vieții. În timp ce mama trudea în gospodăria din sat, tatăl muncea din greu ca ceferist, la Deva și în localitățile din împrejurimi. Om cinstit și muncitor, iubitor de dreptate, el va lua parte la ridicările la luptă ale muncitorilor din acea perioadă, între care greva generală din 1920.

Filimon, copil vioi și inteligent, cu ochii luminoși, și-a petrecut primii ani ai copilăriei în satul natal, în mijlocul celor dragi. A fost crescut de ai săi în dragostea pentru adevăr, cinste, dreptate și libertate, sentimente prețuite de țăranii acestor meleaguri.

În anii ce vor urma, drumurile vieții vor purta pașii lui Filimon Sârbu în cele mai diverse locuri ale țării, unde va fi confruntat cu felurite situații, dintre cele mai grele. Dar plaiurile natale și oamenii acestor locuri îi vor rămîne mereu dragi și apropiați ; ori de cîte ori va avea prilejul, Filimon se va întoarce aici că la un izvor binefăcător, dătător de putere și credință.

Școala primară o începe în anul 1923 la Deva, apoi o continuă la Miercurea Sibiului, unde copilul și-a urmat tatăl aflat în căutare de lucru, mereu năpăstuit de autoritățile locale pentru atitudinea lui curajoasă, dreaptă care nu era pe placul direcției căilor ferate.

În 1926, tatăl său, Ion Sârbu, a fost concediat din serviciu pentru participarea la diferite acțiuni revoluționare muncitorești. O vreme nu a fost angajat nicăieri.

Apoi, într-un târziu, reușește cu mare greutate să se angajeze tot la C.F.R., dar tocmai în celălalt capăt al țării, la Constanța, unde începuse construirea liniei de cale ferată Constanța-Eforie și era nevoie de mână de lucru calificată.

La început, când s-a mutat la Constanța, familia Sârbu a locuit într-o casă din zona „kilometrului 5”, unde era o fabrică de sticlă părăsită. Apoi s-a mutat într-o locuință din port, de la poarta numărul doi.

Filimon a urmat aici, la Constanța, ultimele clase, la Școala primară nr. 6, dar condițiile grele de viață, lipsurile în care se zbătea familia nu i-au permis să-și continue studiile. Copilul vioi, setos de învățătură, își va mărturisi mai târziu regretul de a nu fi putut urma decât câteva clase primare „pentru că a trebuit de mic să-mi câștig coaja de pâine. Am suferit când am renunțat la școală, în timp ce unii părinți își bat copiii silindu-i să învețe”.

La 13 ani neîmpliniți, Filimon reușește să fie primit ca ucenic la Atelierele Serviciului Porturilor Maritime (S.P.M.) din Constanța. După o perioadă de probă, la 22 octombrie 1930, în urma unui examen, este admis ca elev în anul I de ucenicie la Școala industrială a Atelierelelor S.P.M.

Printre documentele păstrate în arhive se află certificatul școlar pe anul I de ucenicie (1930/1931) al elevului Sârbu I. Filimon. La examenele de sfârșit de an el obținuse note bune : 8 la limba română și educație, 8 la aritmetică, 8 la tehnologie, 8 la desen industrial, 8 la geometrie, 9 la muzică, 9 la gimnastică, 6 la atelier. Această ultimă notă, relativ mică, era „pedeapsa” pe care direcțiunea școlii profesionale, conducerea atelierelor o aplicau tânărului ucenic de 15 ani, care, odată

intrat în marea familie a muncitorilor industriali, începuse să participe la unele acțiuni revendicative organizate de muncitorii din Atelierele S.P.M. Avînd o fire deschisă, el nu putea suferi nedreptatea de nici un fel. Citea mult, iar lectură, împletită cu sfaturile lucrătorilor vîrstnici, antrenarea la primele acțiuni revendicative au ordonat tot mai mult gîndirea politică, atitudinea hotărîtă împotriva nedreptăților a tînărului strungar. Băiatul acesta de 15—16 ani devenise pe ne-simțite unul dintre cei mai activi ucenici de la Atelierele Serviciului Porturilor Maritime din Constanța.

Cei care l-au cunoscut în această perioadă ni-l prezintă ca pe un tînar nu prea înalt, dar bine legat, plăcut la înfățișare, comunicativ, vorbind cu însofletire, dîrz și hotărît atunci cînd trebuia să apere drepturile lui sau ale tovarășilor săi.

Ca ucenic, Filimon protestează hotărît și vehement, antrenînd și pe ceilalți ucenici, împotriva bătăilor la care erau supuși, se ridică, în rînd cu muncitorii mai vîrstnici, împotriva corvezilor, a plocoanelor, a „serviciilor” ce trebuiau să le facă pentru diferiți supraveghetori, împotriva mîncării proaste, a faptului că li se fura și derizoria sumă acordată oficial ucenicilor pentru a-și cumpăra cărți.

O întîmplare petrecută în ultimul an de ucenicie este elocventă în această privință.

În atelier, ca de obicei, se muncea. Lîngă cîte un muncitor mai vîrstnic — așa cum se obișnuia pe atunci —, ucenici care deslușeau tainele meseriei. Filimon era aplecat, atent, asupra strungului la care lucra. La ora schimbului, ucenicii se îndreptară spre vestiar pentru a-și lua lucrurile personale. Deodată, printre ei apărură supraveghetorul. Ca din senin, din te miri ce,

acesta începu să împartă, în dreapta și în stînga, bieților ucenici, unii dintre ei niște copii firavi, înjurături și palme.

— Nu mai da, nene !

— Lăsați-mă, domnule !

— Aoleu, ajutor ! se auzeau țipetele ucenicilor.

Muncitorul cu care lucra Sârbu a oprit strungul și s-a întors către ucenicul său :

— Gata, vezi ce este dincolo !

Filimon, calm, cu priviri dîrze, hotărîte, a intrat în vestiar. Prefăcîndu-se că nu observă nimic, trece pe lîngă supraveghetor spre dulapul său. O palmă grea se abate peste obrazul lui. Filimon s-a clătînat, apoi și-a revenit. Și-a trecut palma peste față, privind calm spre supraveghetor. Toată lumea s-a oprit în loc. În vestiar se așternuse o liniște apăsătoare, încordată.

— Tu i-ai învățat, mă Sârbule, să refuze mîncarea, așa-i ? urlă supraveghetorul congestionat la față. Ți-arăt eu ție, instigatorule ? !

— Domnule supraveghetor, eu am cerut numai să ne dea mîncare mai bună. Avem dreptul la ea.

— Drepturi zici, ai ? Îți dau eu drepturi. Te satur eu de drepturi de-o să mă pomenesci cît trăiești.

Filimon îl privea senin. Întoarse privirea într-o parte și observă pe masă o cutie de carton, pentru pantofi. În cap îi stăruia o idee.

— Domnule supraveghetor, v-am adus un cadou.

— Ce fel de cadou ?

— Poftiți ! Lițu luă cutia, care, de fapt era goală, și o întinse supraveghetorului. Acesta, oarecum îmbunătățit și surprins, plin de curiozitate, o luă în mîini. În aceeași clipă, Filimon, infuriat, l-a lovit pe supraveghetor. Ceea ce a urmat este lesne de înțeles : Lițu a fost amenințat în fel și chip de cel lovit.

Cei care fuseseră de față la acea scenă rămăseseră fără grai. Majoritatea ucenicilor se uitau admirativ la Filimon. Cîțiva au izbucnit în rîs. Pe aceștia Lițu îi privi cu dojană, spunîndu-le :

— Vă lăsați bătuti de un slugoi, voi atîția și el singur ?

— Ne e teamă, spuse unul mai pricăjit.

— Bine măi, dar sîntem mulți ! Fiecare avem mîini, trebuie să ne apărăm...

Mulțimea ucenicilor îl privea pe Sârbu cu admirație. Unul dintre ei, dînd din cap cu convingere, zise :

— Mă, da chestia cu cadoul a fost grozavă !

Filimon zîmbi satisfăcut și se adresa celor din jur :

— Ei, băieți, acum să vă văd curajul, și se îndreptară spre sala de mese.

Sala de mese era o încăpere mizeră, mirosind urît. La mesele lungi, pe lavițe de lemn, stăteau ucenici cu blidurile de aluminiu în față, așteptînd să li se aducă mîncarea. În sfîrșit, li se puse mîncarea. Curios, cei deja serviți nu mîncau. Așteptau. Deși toți aveau acum farfuriile pline, nimeni nu se atingea de mîncare. Toți se uitau la Filimon. Așteptau să vadă ce va face el. Acesta se ridică, luă blidul în mînă, și se îndreptă liniștit spre un ciubăr de lături în care vărsă mîncarea.

— Ce faci mă ? Dacă te vede cumva ?...

— Lasă să vadă. Asta și vreau. Noi nu sîntem porcii domnului inginer Filipescu ! strigă Sârbu.

Sub ochii mirați ai personalului cantinei, ucenicii se ridicară și repetară gestul lui Filimon.

— Asta e grevă, se auzi o voce din bucătărie.

— Mucoșii ăștia trebuie pedepsiți ! răsună o altă voce.

— Huo ! răspunseră în cor ucenicii.

În timpul acesta, în ușa sălii de mese apăru gîfînd supraveghetorul și cu un rînjit de satisfacție strigă :

— Sârbule, la domnu' inginer Filipescu !

Filimon se îndreptă liniștit spre ieșire. Ajuns în dreptul supraveghetorului nu s-a oprit, a pășit înainte. Apoi, brusc, s-a întors parcă spre a-i surprinde gestul celui din spate. Scoțînd mîna dreaptă din buzunar, cu pumnul încleștat, rostește sacadăt, printre dinți :

— Fii atent, dacă mă atingi...

Cînd cei doi ajunseră în fața directorului, Filipescu îi făcu semn supraveghetorului să plece, apoi începu să-l dojenească pe tînărul ucenic :

— Ascultă Sârbule — rosti Filipescu —, nu-mi place, nu-mi place deloc. Te-ai înhăitat cu derbedeii. Dumneata ai putea să devii unul din cei mai buni muncitori ai mei, ești înzestrat, ai putea cîștiga bine...

— Mă străduiesc, într-adevăr, să devin un muncitor bun, grăi Lițu.

— Da, dar te-ai înhăitat cu derbedeii, cu nemulțumiții, cu agitatorii... Mi-ai ridicat în cap ucenicii, îi instigi...

— Domnule director, mîncarea este foarte proastă, nu se poate mîncea...

— Dar mi s-a spus că îi îndemni să pretindă și indemnizația pentru cărți. Ce au ăștia nevoie de cărți ? De ce îi instigi mă, de ce ?

— Pentru că sîntem tineri muncitori, viitorul țării, al nației românești. Și țara are nevoie de oameni pregătiți, culți, de muncitori bine calificați, deoarece...

— Nu-mi împuia tu capul cu predici, îl opri directorul. Uite ce e, măi Sârbule, ia banii ăștia și vezi-ți de treburile tale. Cumpără-ți cărți, ia-ți mîncea ; lasă-i mă, pe alții. Tu ești descurcăreț, inteligent. Cu

tine am planuri serioase. Numai că va trebui să alegi : ori îți vezi de treburi, ori vei fi concediat.

— Domnule director, omul are datoria să încerce să trăiască mai bine. În privința banilor, am să-i iau cînd o să ne dați la toți drepturile...

*

În atmosfera de puternică efervescență revoluționară din anii crizei economice, în care clasa muncitoare din țara noastră riposta cu vigoare ofensivei dezlănțuite de burghezie împotriva celor ce munceau, iar partidul comunist crea o serie de organizații de masă legale sau sprijinea formarea de grupări politice democratice s-a plămădit și Frontul Plugarilor, organizație care avea în frunte pe dr. Petru Groza.

Printre cei care au participat la pregătirea înființării organizației, la activitatea ei, au fost și țăranii din Herepea, rude ori cunoscuți de-ai familiei Sârbu. Filimon, cel care la Constanța lua deja parte la acțiuni revendicative ale tinerilor muncitori, era la curent cu frământările țăranilor hunedoreni, cu activitatea lor.

După patru decenii de la aceste evenimente, moș Teodor Cionca, din Herepea, unul din primii membri ai organizației locale a Frontului Plugarilor își amintește că „prietenu’l nost’ și tovarășul nost’ Filimon Sârbu se afla la Constanța cînd a auzit el că noi am făcut aici Frontul Plugarilor ; a venit și a stat mult de vorbă cu mine și cu alți locuitori și a spus că-i foarte bine, că trebuie să luptăm cu toții pentru a scoate țara din mîinile exploatatorilor.”

Astfel, viața tînărului Filimon Sârbu se împletește din cea mai fragedă tinerețe cu lupta activă, de zi cu zi, a forțelor democratice, revoluționare. Cunoaște viața

de asuprire a țăranilor și lupta acestora, în timp ce în mediul muncitoresc, constănțean devine, sub îndrumarea muncitorilor mai vîrstnici, a comuniștilor, unul dintre fruntașii luptei ucenicilor, a celorlalți tineri muncitori pentru obținerea de revendicări de ordin economic și politic.

La începutul anului 1933 familia Sârbu a fost lovită de o groaznică nenorocire : capul familiei, muncitorul ceferist Ion Sârbu moare într-un accident, strivit între tampoanele a două vagoane. Cei trei copii au rămas orfani. Strîmtorată și mai mult, familia Sârbu se mută la o nouă adresă, în strada Gîndului, la nr. 137, tot într-un cartier muncitoresc, unde chiria era mai mică. De aici, Filimon mergea în fiecare zi cu trenul în port, la muncă.

În vara anului 1933, Filimon termină cursurile școlii de ucenici și este angajat ca strungar în fier la Atelierele S.P.M. Aici el se încadrează tot mai strîns, alături de tovarășii săi, în larga mișcare de luptă a celor mulți și exploatați.

Era anul în care Partidul Comunist Român, deși aflat în ilegalitate, milita tot mai mult pentru strîngerea legăturilor cu masele, mobilizîndu-le la luptă nu numai pentru obținerea unor revendicări economice, dar și pentru satisfacerea unor deziderate politice, de interes general, care priveau cele mai largi categorii sociale. Partidul comunist acorda o atenție deosebită Uniunii Tineretului Comunist, pentru atragerea tinerilor și la acțiunile de masă antifasciste, pentru demascarea ideilor șovine, mistice și agresive cu care reacțiunea și organizațiile fasciste încercau să inoculeze conștiința tineretului din țara noastră. Filimon Sârbu, alături de mulți alți tineri, se încadrează în mișcarea largă antifascistă, luînd parte la acțiunile uteciștilor constănțeni, făcînd

du-și din lupta împotriva fascismului o profesie de credință. Hotărît în acțiunile ce le întreprindea, el a început să se impună treptat în ochii muncitorilor tineri nu numai din ateliere, ci și din oraș. După terminarea uceniciei, Filimon Sârbu fusese primit în rândurile organizației revoluționare de tineret, U.T.C., ajungînd în curînd, datorită calităților sale, a crezului său de luptător revoluționar, unul din conducătorii organizației din Constanța.

Acțiunile revoluționare pe care le iniția și le conducea sau la care participa el însuși împreună cu alți tineri uteciști se remarcă prin deosebită inventivitate, curaj și eficacitate. Aceste acțiuni, cu efect propagandistic în primul rînd, arătau oamenilor muncii că în pofida terorii, a urmăririlor, partidul comunist există, activează, luptă mai departe împotriva reacțiunii, pentru prefaceri revoluționare în România. Mulți constanțeni își mai amintesc de una din aceste acțiuni, acțiune pe care în cele ce urmează o vom reconstitui după relatările martorilor oculari și din documentele oficiale ale epocii.

Într-o seară, în cartierul muncitoresc unde locuia, Filimon discuta cu cîțiva tineri :

— Ați priceput fraților ? zice Filimon. Nu e nevoie să fie prea mare. Poate fi și în mai multe bucăți mai mici. Numai mătase să fie. Roșie ! Mătase naturală, nu imitație. Vedeți că la mine nu țin șmecheriile. E clar ? Luați banii și căutați prin prăvălii. Nu toți la aceeași prăvălie. Alegeți-le cît mai departe una de alta.

— Și zi, mă Filimoane, numai de mătase roșie suferă ? Alta nu ? întreabă unul.

— Filimoane, eu o știu mă ? zice altul.

— Și chiar te însori ? interveni al treilea.

— Numai de mătase vreau eu. Așa merită, că e frumoasă! Vreau s-o îmbrac toată în mătase roșie. O să fie nuntă mare. Vă invit și pe voi. Ei, dar acum a gata. Ne vedem mâine spre seară la locul ales. Hai, plecați. La revedere.

A doua zi, seara, Filimon a primit câteva pachete cu mătase roșie. Retrăgându-se într-un loc ascuns, a tăiat cu o foarfecă zeci de stegulețe mici. După aceea le-a pliat în așa fel încât din fiecare bucată s-a format un mic ghemotoc, în care a pus o pietricică. A așteptat căderea nopții. Apoi, plimbându-se prin cartier, cu ajutorul unei praștii a aruncat ghemotoacele de mătase roșie, care, desfăcându-se în aer, au căzut peste firele electrice sau de telefoane, în vârful copacilor, pe acoperișuri.

Dimineata, când muncitorii se îndreptau spre locurile de muncă, stegulețele roșii i-au întâmpinat vesele, fluturând ușor în bătaia vântului. Oamenii se opreau, le priveau, unii, deschis, curajos, comentau, alții priveau mai cu fereală, depărtându-se în grabă.

— Așa vor sta steagurile noastre. Vor flutura deasupra țării întregi, spuse unul dintre muncitori, mai mult ca pentru sine, dar destul de tare ca să audă și cei din jur. Își trase cozorocul șepcii pe ochi, privind cu înțeles în stînga și în dreapta, apoi plecă.

Nu peste mult timp, la Siguranța din Constanța începură să zbîrnie telefoanele. Agenții anunțau de pe diferite străzi prezența stegulețelor roșii, faptul că lumea nu poate fi împrăștiată, fiind dornică să urmărească în continuare spectacolul oferit de oamenii Siguranței, care nu reușeau să strîngă stegulețele.

În biroul inspectorului șef al Siguranței se prezentă un agent care răsuflea zgomotos, semn că alergase :

— Să trăiți, domnule șef. Ordonati.

Inspectorul, vădit furios, stăpînindu-se cu greu, îi întinse o hîrtie, zicîndu-i :

— Citește. Tare !

Agentul începu să silabisească cu voce tare : „În zorii zilei, în cartierul fabricilor, cei ce se duceau la lucru au putut vedea pe sîrmele de telegraf, în copaci stegulețe roșii. Oamenii se adunau în grupuri, discutau...”

— Continuă, continuă, îl îndemnă șeful.

— Am citit, spuse agentul, dezumflat parcă. Apoi continuă : am fost și la fața locului, am împrăștiat oamenii, am adunat stegulețele...

— Cine sînt suspectii ? întrebă șeful.

— Comuniștii !

— Mă dobitocule, îmi închipui că nu sfîntu' Petru și-a trimis îngerășii să împodobească orașul cu steaguri roșii.

— Păi... presupun că din nou tînărul, derbedeul ăla... care acum cîteva săptămîni împrăștiase manifeste în oraș !

— Și pe ce te bazezi ?

— Numai el e în stare de așa ceva.

— Fir-ar al dracului să fie, zise șeful furios... Nu v-am dat ordin să-l supravegheați tot timpul ?

— Îl supraveghem, sigur că da. Dar ne scapă din mîna ca apa printre degete.

Într-o altă ocazie, Filimon a primit sarcina de a organiza acțiunea de răspîndire a unor manifeste comuniste. Pentru a le putea transporta la locul de întîlnire cu cei care urmau să le răspîndească în oraș, el a apelat la ajutorul unei prietene din vecini, o fată de 14—15 ani. Aceasta a primit manifestele, hotărînd să le transporte în așa fel încît agenții Siguranței să nu dea peste

ele. A împăturit cîteva, apoi peste ele a înfășurat lînă pînă ce a făcut un ghem. Manifestele deveniră, astfel, inima ghemului. Așa, ghem după ghem, toate manifestele au fost ascunse de ochi iscoditori. Puse într-un coș, ghebele au fost duse fără dificultate la locul indicat. În aceeași noapte orașul era împînzit cu manifeste comuniste...

Mai tîrziu, amintindu-și de acest episod, fata de atunci, care devenise soția lui Victor, fratele lui Filimon, va povesti :

„Lițu-mi spunea ce să fac și eu făceam. Așa a fost și cu manifestele acelea.

— Ce-ați mai făcut ?

— Am ascuns un manifest scris de mînă și care trebuia să fie tipărit. Ne-au făcut percheziție acasă, dar nu l-au găsit [...]

— Și manifestul unde era ?

— Îl ascunsesem în podul altei case [...]

— Ce-ați făcut pe urmă cu manifestul ?

— Manifestul l-a luat Lițu și cred că l-a multiplicat“.

PE BARICADELE LUPTEI ANTIFASCISTE

Primii ani ai activității revoluționare a utecistului Filimon Sârbu se încadrează în perioada care a urmat puternicelor bătălii sociale din anii crizei economice, bătălii culminând cu greva din 15—16 februarie 1933, de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, și care reprezintă o etapă deosebit de importantă a istoriei patriei, a Partidului Comunist Român și a mișcării democratice, antifasciste din țara noastră. Partidul Comunist Român s-a aflat în acei ani în fața unor sarcini complexe, care decurgeau din situația internă și externă a țării. După instaurarea dictaturii fasciste a lui Hitler, România intrase în planurile de expansiune ale Germaniei naziste, care urmărea subordonarea ei pentru a „dispune de petrolul nostru și a cucerii o poziție sigură la gurile Dunării“ — cum arăta un ministru de externe al României. În același timp, Ungaria horthystă agita tot mai deschis pretențiile sale revizioniste.

Creșterea pe plan intern a pericolului fascist, iar pe plan extern a tendințelor revanșarde și revizioniste ale Germaniei și ale acoliților ei au ridicat noi sarcini de mare răspundere în fața forțelor revoluționare și democratice din România, în frunte cu Partidul Comunist Român. Cea mai importantă dintre acestea era mobilizarea maselor populare, unirea lor într-un

larg front al forțelor democratice și patriotice, care să lupte împotriva politicii de forță, dominație și subordonare promovată de Germania hitleristă și să apere integritatea teritorială a patriei, independența și suveranitatea națională.

În climatul intern și extern la care ne-am referit, în luna iunie 1933 a luat ființă, din inițiativa și sub conducerea P.C.R., Comitetul Național Antifascist. În acest comitet, tineretul democrat din capitala țării era reprezentat de tânărul utecist Nicolae Ceaușescu. „Începînd încă din acea epocă — se consemnează în lucrarea «Tineretea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu» — Uniunea Tineretului Comunist a avut în tovarășul Nicolae Ceaușescu un conducător eminent, călit la înalta școală a luptei revoluționare. Prin persoana sa, Uniunea Tineretului Comunist a fost angajată plenar în toate marile confruntări, bătălii sociale și politice conduse de P.C.R. împotriva exploataării capitaliste, a pericolului fascist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității patriei“. Pentru participarea sa activă și constantă la întrunirile și activitățile organizate în București de Comitetul Național Antifascist, ca și pentru curajul și demnitatea de a-și asuma sarcina de a duce la Craiova protestul muncitorilor din Capitală, care cereau cu hotărîre încetarea samavolniciilor antimuncitorești, stingerea procesului intentat conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 și eliberarea lor, tânărul revoluționar Nicolae Ceaușescu avea să fie arestat în repetate rînduri. „Vă semnalăm, în vederea luării măsurilor de rigoare — se arăta într-o notă a organelor de siguranță adresată Prefecturii poliției din București —, pe comunistul Nicolae Ceaușescu, care făcîndu-se vinovat de adunarea de adeziune și solida-

ritate a muncitorilor cu ceferiștii condamnați în procesul de rebeliune a fost deferit Parchetului Tribunalului din Craiova, și apoi pus în libertate, după care s-a întors în capitală“.

Sub conducerea Partidului Comunist Român și-au desfășurat activitatea în acei ani și organizațiile ilegale Ajutorul roșu, Cercul Femeilor Comuniste ș. a. Un ajutor prețios pentru activitatea generală a partidului desfășurată în rîndul tineretului din uzine și fabrici, instituții, școli și facultăți, în armată, pentru atragerea lui pe calea luptei democratice, revoluționare, l-a dat Uniunea Tineretului Comunist.

Deși organizația comunistă de tineret era de mulți ani în ilegalitate, în noiembrie 1934 ea a fost din nou interzisă.

În acea perioadă în fișele Siguranței din Constanța în dreptul numelui lui Filimon Sârbu apare însemnarea : „este cunoscut în cazierile noastre ca membru al U.T.C.-ului comunist“.

Oricît de grele au fost vremurile, Uniunea Tineretului Comunist și-a apărut existența ca organizație constituită, și-a adîncit conspirativitatea. În acel timp, în scopul întăririi legăturii sale cu masele largi populare, Partidul Comunist Român a trasat ca sarcină utesiștilor de a stabili ample legături cu organizațiile legale democratice, antifasciste. Astfel, în anii 1935—1936, pe baza indicațiilor primite din partea P.C.R., Uniunea Tineretului Comunist, în cadrul unui program comun, propus de aceasta, începe să colaboreze cu unele organizații de tineret de orientare patriotică. Înțelegînd indicația P.C.R., pentru a face activitatea lui mai eficace, Filimon Sârbu aderă și el la o astfel de organizație, în cadrul căreia, împletind activitatea ilegală de partid

cu cea legală, depune o fructuoasă muncă de lămurire a tinerilor în legătură cu obiectivele luptei pe care ei trebuia s-o ducă.

Condițiile obiective au determinat și înființarea a o serie de noi grupări democratice legale, cu ajutorul cărora partidul comunist asigura aderența maselor la rezolvarea unor sarcini de interes general, cum erau cele pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva organizațiilor fasciste etc. Printre organizațiile de masă legale create în perioada noiembrie 1934 — februarie 1938 se numărau: Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Frontul studențesc democrat, Blocul democratic, Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică, Frontul feminin, Uniunea democratică ș. a.

Creînd nemijlocit sau preluînd îndrumarea unor organizații de masă legale, Partidul Comunist Român s-a preocupat în permanență de buna desfășurare a activității organizațiilor de masă democratice și antifasciste, trimițînd în rîndurile acestora pe unii dintre activiștii săi de seamă — Nicolae Ceaușescu, Nicolae Cristea, Constantin David, Lucrețiu Pătrășcanu, Ilie Pintilie și mulți alții.

În fața pericolului fascismului și revizionismului, Partidul Comunist Român a orientat U.T.C.-ul spre acțiunile de masă, pentru a împiedica fascizarea tineretului român, pentru a combate ideile șovine, mistice și agresive cu care reacțiunea și organizațiile fasciste încercau să inoculeze conștiința maselor de tineri. La fel ca mulți alții, Filimon Sârbu se încadrează în mișcarea largă antifascistă, luînd parte la acțiunile uteciștilor constănțeni, ale mișcării antifasciste, făcîndu-și din lupta împotriva fascismului, a războiului o profesiune de credință.

Spre sfârșitul anului 1935 și începutul anului 1936 în Constanța, ca și în alte localități din țară, sub îndrumarea directă a comuniștilor, încep să se constituie secții locale ale „Comitetului de apărare și ajutorare a deținuților politici antifasciști din România”. În anul 1935 Comitetul Central al Partidului Comunist Român dăduse în acest sens cuvînt de ordine pentru întărirea muncii legale a Ajutorului Roșu prin extinderea treptată la nivelul întregii țări a comitetelor de patronaj și intensificarea muncii comuniștilor în comitetele pentru apărarea antifasciștilor, legarea mai strînsă a acestora de activitatea Ajutorului Roșu ca organizație centrală de luptă pentru apărarea morală și ajutorarea materială a deținuților politici antifasciști.

În anul 1936, din secțiunea din Constanța a „Comitetului de apărare și ajutorare a deținuților politici antifasciști din România” făceau parte douăzeci de persoane, între care întîlnim și numele tînărului de 19 ani Filimon Sârbu, strungar în fier la Atelierele S.P.M. Alegerea lui în conducerea acestei organizații de masă legale, îndrumată de partidul comunist, era, de fapt, o recunoaștere a calităților de luptător revoluționar de care tînărul muncitor dăduse deja dovadă.

Sediul organizației era pe strada Dacia nr.15. Aici se întruneau în fiecare miercuri seara, în ședințe de lucru, bărbați, femei, tineri și vîrstnici, muncitori, mici meseriași, marinari, intelectuali, animați cu toții de dorința de a contribui prin activitatea lor, prin propaganda și colectele inițiate, la îmbunătățirea situației deținuților politici comuniști și antifasciști, a familiilor lor, sprijinindu-i pe aceștia în timpul proceselor, ajutîndu-i moral și material în timpul detențiunii.

Documentele vremii relevă numeroase acțiuni întreprinse în anul 1936 de membrii din Constanța ai res-

pectivei organizații. Printre aceste acțiuni se înscriu cele legate de sprijinirea în procese a luptătorilor antifasciști care erau acuzați. Astfel, în ziarele din Constanța au fost publicate moțiuni și declarații în sprijinul luptătorului comunist Petre Constantinescu-Iași, s-au întreprins acțiuni pentru asigurarea apărării altor luptători comuniști, antifasciști, cum a fost acțiunea celor opt membri din comitet care s-au prezentat ca martori ai apărării în procesul intentat unor luptători antifasciști la Durostor.

În sprijinul și pentru ajutorarea deținuților politici comuniști și antifasciști, prin grija comitetului s-au strâns unele sume de bani, s-au trimis deținuților din diferite închisori pachete cu alimente și medicamente etc.

La ședințele comitetului, la întrunirile, conferințele și șezătorile organizate, Filimon Sârbu, acest tânăr muncitor, inteligent, îndrăzneț, om de acțiune, cu o influență deosebită asupra tineretului din jurul său, dar și a celor mai vîrstnici, era o prezență activă. Cînd lua cuvîntul era ascultat cu atenție; cuvintele lui simple, dar pline de fermitate revoluționară mergeau la inimă, mobilizau.

În cadrul comitetului s-a organizat și o bibliotecă de interes public. Printre cititorii pasionați se număra și Filimon Sârbu. Dintr-o fișă, devenită document, rezultă că la 23 septembrie 1936 el luase cu împrumut din acea bibliotecă revistele „Era nouă” și „Țara de mîine”. Apoi titlurile se înmulțesc, lectura se diversifică, cuprinzînd, printre altele, lucrarea „Capitalul”, de Karl Marx, broșura-manifest „Pentru stingerea procesului celor 8 intelectuali antifasciști din Chișinău”, revista „Cultura proletară”, alte ziare, reviste și broșuri de orientare democratică, antifasciste, antirăzboinice.

Un eveniment important în viața organizației constănțene a „Comitetului de apărare și ajutorare a deți-

nuților politici antifasciști“ îl constituie ședința din septembrie 1936, la care a participat și Ella Negruzzi, președinta Comitetului pe țară, care a impulsionat activitatea organizației din Constanța. După aceea, siguranța, celelalte organe de represiune au intensificat acțiunea de supraveghere a membrilor organizației. Cu toate acestea, așa cum rezultă chiar din unele documente ale siguranței constănțene, ușile sediului organizației erau deschise în permanență, la activitățile de aici putând participa oricine dorea să contribuie la sprijinirea și apărarea deținuților politici antifasciști, la lupta pentru salvarea păcii, împotriva războiului. Caracterul deschis al unor astfel de ședințe făcea posibil ca adesea poliția să fie dusă în eroare asupra scopurilor reale urmărite de organizație.

Concomitent cu activitatea din cadrul comitetului, Filimon Sârbu își continua munca revoluționară la locul de producție, în atelier, pe linia Uniunii Tinerețului Comunist.

Cu toată ingeniozitatea de care dădea dovadă în munca revoluționară, organele de siguranță erau mereu cu ochii pe tânărul muncitor. Ele îl urmăreau pas cu pas. Referitor la activitatea revoluționară a lui Filimon Sârbu, în fișele și rapoartele întocmite în anul 1936 de către siguranța constănțeană se consemna, printre altele : „în cursul lunii iulie 1936, muncitorul a arborat drapele roșii pe sîrmele de telegraf, șablonînd și diferite parole comuniste pe zidurile magaziiilor de cereale. Activează în mișcarea comunistă, fiind însărcinat cu partea tehnică“. Și cu toate că la Siguranță existau unele informații în legătură cu activitatea sa revoluționară, tânărul Filimon Sârbu a reușit să scape cu bine de urmărirea polițiștilor.

PROBA IUBIRII DE PATRIE

La 20 octombrie 1936 unul din membrii organizației constănțene a „Comitetului de apărare și ajutorare a deținuților politici antifasciști” a fost arestat sub acuzația că frecventează sediul din strada Dacia nr. 15, „casă unde se strîngeau tineri, bătrîni și femei, ținînd ședințe conspirative”, după cum nota un raport al Siguranței.

Era evident că Siguranța pregătea ceva. Membrii comitetului, conștienți că activitatea lor este desfășurată în scopul nobil al luptei pentru pace, împotriva războiului, au hotărît să înfrunte cu demnitate și curaj manevrele organelor represive.

...Miercuri, 21 octombrie 1936. Spre seară, Filimon Sârbu, ca de obicei, a pornit spre sediul din strada Dacia. Pe drum a întîlnit o tînăra din vecini, pe numele ei mic Elena, care-l ajutase să transporte manifeste, căreia i-a spus : „Vezi că mă duc acolo...”

Către ora 20, Filimon era la sediul comitetului. Acolo erau în jur de 50 de oameni, care veniseră să asculte o prelegere despre rolul Ligii Națiunilor.

Deodată în sală au năvălit 15 agenți de siguranță, care au arestat pe toți cei aflați înăuntru. Au fost confiscate arhiva, documentele, ștampila rotundă cu antet,

broșurile, cărțile și toate celelalte materiale ale comitetului. Sediul a fost apoi sigilat. Cei arestați, între care se număra și Filimon Sârbu, au fost urcați cu forța în autodube și duși la Chestură.

Filimon Sârbu, la cei 20 de ani ai lui, făcea cunoștință pentru prima oară cu Siguranța, cu poliția burgheză. El a făcut față cu multă prezență de spirit și demnitate interogatoriului care a urmat. În tot acest timp, atitudinea lui a surprins în așa fel pe agenții Siguranței, încât ei au notat, printre altele, în fișa personală a lui Sârbu: „se prezintă vioi, îndrăzneț“.

În fața agenților de siguranță se afla — după datele înscrise chiar de aceștia în fișa personală — un tânăr nu prea înalt, de 1,67 m, cu „corpolența potrivită, fața roz, forma ovală, fruntea mijlocie, părul castaniu, neted, ochii castanii, sprâncenele drepte, nasul mare (profil), gros (în față), gura mijlocie, bărbia subțire, urechile mijlocii. Degetul inelar și mijlociu de la mîna dreaptă strivite“ (într-un accident de muncă, la atelier).

După ani și ani, Elena, acea fată din vecini, care între timp devenise cumnata lui Filimon Sârbu, își amintea că acesta era „foarte frumos, nu prea înalt, foarte comunicativ, vorbea cu însuflețire și avea ochi luminoși“. Depănîndu-și amintirile, Elena Sârbu a relatat scriitoarei Sînziana Pop despre prima arestare a lui Filimon: „În noaptea aceea el n-a venit acasă. Mi-am luat coșulețul și m-am dus la piață. M-am prefăcut că trec din întâmplare prin fața sediului. Sediul era pe Grivița, la o casă cu prăvălie care avea intrare și în față și în spate (una pe Griviței, alta pe Dacia 15). Cînd am trecut era închis și patrulele își făceau

plimbarea. Am venit acasă și i-am spus lui Victor, dar el știa deja că fusese arestat.

— V-ați dus la Chestura poliției ?

— Da. Era la beci, împreună cu toți borfașii. Ne-a spus să fim liniștiți. «Ați adus țigări» ne-a zis.

— Ce țigări fuma ?

— Fuma «Naționale» și «Dorobanți». La «Mărășești» le spunea «spaima nemților». Aduceți-mi «spaima nemților», spunea.

La fel ca și ceilalți arestați, în acea noapte de 21 spre 22 octombrie 1936 Filimon Sârbu a fost supus primului interogatoriu și i s-a luat prima declarație. Memoria arhivelor a păstrat această declarație, din care cităm : „Subsemnatul Filimon Sârbu, de 20 de ani, necăsătorit, strungar în fier, în atelierele S.P.M., originar din comuna Herepea, jud. Hunedoara, domiciliat în Constanța, str. Gîndului nr. 137, declar următoarele :

Sunt strungar în fier la S.P.M., de 6 ani fiind plătit cu 80 lei pe zi...

În ziua de 7 octombrie a.c. m-am înscris și eu în organizația din strada Dacia 15 și am luat parte la toate ședințele ținute pînă în prezent.

Ședințele aveau loc în fiecare miercuri seara, pe săptămîină, iar Comitetul organizației ținea și el ședință în fiecare sîmbătă din săptămîină [...] În seara zilei de 21 octombrie 1936 [...] cînd secretarul organizației ne vorbea despre Liga Națiunilor și spunea poziția statelor Italia, Franța și Anglia a venit Poliția de ne-a arestat și ne-a dus la Chestură pentru cercetări.

În această declarație este evidentă și firească strădania lui Filimon Sârbu de a recunoaște cît mai puțin din activitatea sa revoluționară. Dar încercările lui puteau fi considerate zadarnice chiar din capul locului.

Siguranța îl urmărea de mult ; îi cunoștea activitatea ilegală, comunistă ; numele lui figura deja în cazierele siguranței constănțene. Filimon Sârbu, stă scris în dosarul de la Siguranță întocmit în octombrie 1936 cu ocazia primei arestări, „este cunoscut în cazierele noastre ca membru al U.T.C.-ului comunist”.

După primele zile ale arestării devenise clar că poziția nerecunoașterii nu avea sorti de izbândă. De aceea, Filimon Sârbu, împreună cu ceilalți tovarăși aflați în anchetă, a hotărât să schimbe tactica de luptă. Din acuzați deveniră acuzatori, adoptînd o atitudine curajoasă, plină de bărbăție și spirit revoluționar. Astfel, la 25 octombrie 1936, cînd tuturor li se lua un nou interogatoriu, de data aceasta în scris, pe formulare tip, care conțineau cîte 20 de întrebări, la întrebarea care avea formularea : „Ce explicație dai cuvîntului fascism”, Filimon Sârbu răspundea concis, sugestiv : *„Dictatură — încătușarea libertăților și tendințe războinice”*.

La 27 octombrie 1936 cercetările Siguranței erau încheiate. Grupul de arestați și anchetați urma să fie deferit justiției militare. Pîna la judecarea procesului, membrii grupului trebuiau ținuti la penitenciar, în stare de arest preventiv, fapt ce provoacă griji organelor represive, „avîndu-se în vedere numărul lor mare și lipsa de locuri unde să-i depună — după cum rezultă dintr-un document al Siguranței —, făcînd mențiunea că ambele aresturi ale închisorii militare și civile sînt arhipline cu deținuți”. Acești arestați sînt „periculoși pentru siguranța statului”, se mai notează în documentul citat.

La 28 octombrie 1936 prim-comisarul regal din Constanța ceru procurorului general din acest oraș să dispună ca penitenciarul civil din localitate să pri-

mească a fi depuși aproximativ 40 de arestați dintre membrii comitetului local de apărare și de ajutorare a deținuților politici antifasciști. Aceasta cu atât mai mult, cu cât la închisoarea militară soldații închiși „ar putea fi contaminați de ideile subversive ale celor arestați pentru comunism”.

Interogatoriile, după cum rezultă din documente, continuă și în timpul arestului preventiv. Atitudinea lui Filimon Sârbu rămâne în continuare dîrză, neclintită, ca a unui adevărat comunist.

Pe data de 24 noiembrie 1936, sub adresa nr. 34720, Chestura poliției Constanța înaintează către Parchetul Tribunalului Constanța foaia personală a lui Sârbu I. Filimon, „infractor comunist”, „pentru faptul că numitul este membru activ în Comitetul de apărare și ajutorare a deținuților politici antifasciști din țară”.

În ziua de 29 noiembrie 1936 s-a dispus trimiterea în judecată a 58 de inculpați — bărbați și femei —, pentru faptul de „constituire și activare în asociație secretă”. Procesul a fost fixat pentru data de 10 decembrie 1936 și urma să fie judecat în fața completului de la Consiliul de război al Diviziei 9 infanterie. Filimon Sârbu nu a avut un apărător ales, ci i-a fost numit din oficiu un locotenent din Regimentul 34 infanterie.

Solidaritatea de luptă a celor arestați s-a manifestat și în preziua procesului, cînd, luînd la cunoștință că urmează a fi transportați legați în lanțuri la Consiliul de război pentru a studia ordonanța definitivă, aceștia, socotindu-se pe drept cuvînt încă necondamnați, se opun măsurii samavolnice, înaintînd un protest colectiv, în scris, în care cereau să le fie trimis la închisoare dosarul cu ordonanța definitivă.

Procesul a început în dimineața zilei de 10 decembrie cu două ședințe pe zi : dimineața și după-amiaza, continuând în acest fel în zilele de 11, 12, 14 și 15 decembrie 1936. Din cauza numărului mare al acuzaților, cât și din cauza apărării curajoase, hotărâte, pe care și-au pregătit-o în comun și și-au susținut-o apoi fiecare dintre membrii comitetului aflați în boxa acuzaților, procesul s-a transformat de fapt într-un puternic rechizitoriu la adresa orînduirii burgheze, într-o demascare a pericolului grav ce-l reprezintă fascismul pentru liniștea și pacea omenirii, o atenționare lucidă asupra febrilelor pregătiri de război.

Filimon Sârbu a fost audiat în după-amiaza zilei de 11 decembrie 1936. În cuvîntul său, în loc să-și apere propria persoană, tînărul militant revoluționar a înfierat fascismul, ca o plagă rușinoasă pe conștiința omenirii, aducînd un omagiu tuturor celor care luptă, indiferent prin ce mijloace, împotriva acestuia. „A fi antifascist — a declarat Filimon Sârbu în fața Consiliului de război — nu este nici o vină. Dimpotrivă, aceasta înseamnă a-ți iubi cu adevărat patria“.

Sentința în procesul membrilor Comitetului de apărare și ajutorare a deținuților politici antifasciști din Constanța s-a citit în noaptea de 15 spre 16 decembrie 1936. Prin sentința nr. 425 din 16 decembrie 1936, a Consiliului de război al Diviziei 9 infanterie, Filimon Sârbu, fiind considerat încă minor *, a fost condamnat la 6 luni închisoare și 3 ani interdicție „pentru faptul de constituire și activare în asociația secretă“, detențiunea urmînd a fi ispășită „la casa de arest“ a Penitenciarului Constanța. „Timpul de osîndă începe în ziua de 31 octombrie 1936“.

* În acea vreme, majoratul se declara la 21 de ani.

Condamnarea și prigonirea luptătorilor antifasciști constănțeni, la fel ca și a altora din celelalte localități ale țării, au cunoscut o hotărâtă ripostă din partea maselor populare, a forțelor democratice, antifasciste interne și internaționale. Printre telegramele de protest trimise Consiliului de război care i-a judecat pe luptătorii antifasciști constănțeni amintim pe cea din 6 noiembrie 1936 semnată de „Grupul avocaților democrați”, în care se protestează și se cere eliberarea imediată a luptătorilor antifasciști constănțeni, și pe cea din 19 decembrie 1936, trimisă de „Comitetul de apărare a deținuților politici”, cu sediul la Paris, în care se arăta : „Comitetul de apărare a deținuților politici protestează contra procesului intentat Comitetului deținuților politici din Constanța, pentru acțiunea lor de esență pur umanitară”.

Filimon Sârbu a stat închis după gratii o toamnă, o iarnă grea și un început de primăvară. Între zidurile reci ale temniței, tânărul revoluționar s-a apropiat și mai mult de oamenii pe care îi stima, de la care învăța tot mai mult și al căror cuvânt îl urma — comuniștii.

Încercînd să reconstituie perioada petrecută de Filimon Sârbu la închisoare, Elena, cumnata sa, relatează, cu același prilej amintit, următoarele : „A făcut închisoare la Penitenciar. Procesul s-a judecat la tribunalul militar. Am văzut cum i-a dus în lanțuri...”

— Mergeați să-l vedeți și la Penitenciar ?

— Sigur că mergeam. Îi duceam de mîncare și țigări. Aveau dreptul la vorbitor. N-aveai voie decît trei minute cu gardianul alături și era o plasă de sîrmă. Dar cea mai frumoasă amintire din viața mea s-a întîmplat la un vorbitor. Am mers împreună cu Victor și Lițu a întrebato deodată : «Voi de ce nu vă căsăto-

riți?» Noi am zis : «Să ieși și tu». Nu, a zis, căsătoria-vă acuma, vreau să fiu liniștit».

— Cîți ani avea atunci ?

— Avea 19 ani.

— Și dumneavoastră ?

— Eu aveam 16.

— Și v-ați căsătorit ?

— Ne-am căsătorit. Pe 29 noiembrie, cînd aveam nunta, ne-am dus la închisoare. Era zăpadă de-un metru.

— Ce-a zis cînd v-a văzut ?

— A zis : «Mă gîndeam că nu veniți».

— Atît ?

— Și că sînt foarte frumoasă, a zis... Nu știu cine a mai fost închis cu el în perioada asta dar cred că era un intelectual pentru că în ăstea 6 luni Lițu a învățat perfect franțuzește. Cînd a ieșit mi-a spus : «acum pot să merg să lupt și în Franța».

*

Filimon Sârbu a ieșit din închisoare la 30 aprilie 1937. După eliberare nu a mai fost reprimit la vechiul loc de muncă. Faptul nu l-a descurajat. Era hotărît să răzbească. Negăsind de lucru în meseria sa Filimon s-a angajat muncitor sezonier la Salvamar. Confruntat cu lipsurile de tot felul, se lupta cu greutățile, însă felul de a fi îi rămîne optimist, după cum rezultă dintr-o scrisoare, din acea perioadă, adresată avocatului Victor Dușa, cu care Filimon Sârbu colabora în cadrul activității legale desfășurate în rîndurile tineretului. Scrisoarea este datată 11 mai 1937 și ea cuprinde următoarele :

„Dl. Dușa,

În primul rînd țin să vă comunic că am găsit servicii, sînt șef de echipă la Salvamar și pînă la 15 sînt de noapte. Așa că nu pot veni seara pe la club, fapt care m-a determinat să aleg această cale pentru o rugăminte.

Sînt amenințat de proprietar cu evacuarea dacă nu achit în termen de 3 zile chiria, așa că vă puteți da seama în ce situație neplăcută mă găsesc. Rugăminta mea e dacă puteți să-mi acordați un credit de 1 000 lei pe care mă oblig a-i plăti în 3 rate lunare cu începere de la 1 iunie.

Dacă puteți găsi chiar cu o dobîndă și poate că prin Cooperativa «Furnica» s-ar putea.

Aceasta este rugăminta mea la care vă rog să-mi răspundeți da sau nu.

Eu sunt liber dimineața de la 5 și pînă seara la 6. Transmiteți tuturor salutul meu...”

Înfruntînd cu bărbăție și curaj lipsurile materiale, urmărirea continuă ale agenților Siguranței, care nu-l scapă din ochi, Filimon Sârbu își continuă munca revoluționară în Constanța și împrejurimi, cu toate greutățile organizatorice intervenite în cursul ultimelor luni ale anului 1936 și primele luni ale anului 1937 în viața și activitatea U.T.C.-ului.

„Tocmai într-un moment de succese, — se arată într-o lucrare dedicată istoriei Uniunii Tineretului Comunist — într-un moment cînd pentru partidul comunist era deosebit de necesară organizația comunistă de tineret, cînd asupra țării se abăteau timpuri grele, activitatea Uniunii Tineretului Comunist din România a încetat. Fără a cunoaște temeinic situația U.T.C., care realmente desfășura o activitate cu realizări însemnate

în mobilizarea tineretului la lupta revoluționară, antifascistă, unele cadre din conducerea de atunci a partidului au aplicat neadecvat o rezoluție a Congresului al VI-lea al Internaționalei Comuniste a Tineretului din ianuarie 1936, care, de fapt, a dus la desființarea organizației comuniste de tineret.“

Începînd din a doua jumătate a anului 1936 și pînă în primele luni ale anului următor, celulele U.T.C., organele și organizațiile locale s-au desființat, uteciștii urmînd să ducă activitate democratică, antifascistă în alte organizații, așa cum de fapt s-a întîmplat și în cazul lui Filimon Sârbu, care, aflîndu-se printre uteciștii cei mai activi, a acționat în conspirativitate, ținînd legătura cu partidul, aplicînd directivele lui.

În momentul cînd activitatea conspirativă a lui Filimon Sârbu la Constanța a fost îngreunată de supravegherea și șicanele Siguranței, organizația de partid a hotărît ca el să-și continue munca revoluționară în altă parte. „Toată vara pînă spre toamnă — își amintește fratele său mai mic, Ion Sârbu — a lipsit din oraș. A venit acasă la începutul lunii septembrie și, cu mari greutăți, a reușit să se reîncadreze la vechiul loc de muncă — ca strungar la Șantierul Naval Constanța. Pentru că, țin bine minte, în toamna anului 1937 și în iarna anului 1938 aveau loc dese «ceaiuri» la noi în casă, în fapt, întîlniri conspirative ale lui Lițu cu tineri de convingeri comuniste.“

Unde a fost Filimon Sârbu între timp? Unele mărturii ale celor care i-au cunoscut activitatea revoluționară din vara anului 1937 indică zona Brașov. Acolo, Filimon Sârbu a luat parte, ca trimis al partidului, la diferite acțiuni muncitorești.

La Brașov însă și-a îndeplinit sarcina pentru care a fost trimis și s-a înapoiat acasă. Faptul este atestat de

documente din care rezultă că la începutul lunii septembrie, fiind la Constanța, Filimon Sârbu se adresa cu o cerere Cercului de recrutare din localitate, prin care își exprima dorința de a fi însumat în armată cu termen redus. (Fusese recrutat la 20 aprilie 1937, iar o lună mai târziu, la 22 mai, repartizat la grăniceri, și desigur se aștepta să fie încorporat.) I se păruse lung stagiul de 3 ani în armată, ori a fost sfătuit să uzeze de dreptul de serviciu cu termen redus, ca astfel să se reîntoarcă mai repede la dispoziția organizației de partid? Nu știm precis mobilul acestei cereri. Cert este însă faptul că la 23 septembrie 1937 Filimon Sârbu primi răspunsul Cercului de recrutare Constanța. Un răspuns dur. Iată-l: „Respins cererea de însumare cu T. R. ca unuia ce a fost condamnat de Consiliul de Război al Diviziei a 9-a, (conform) ordinului Comandamentului 2 teritorial nr. 7768/1937.“

Probabil că nici Filimon nu se aștepta la un alt răspuns, întrucât nu s-a arătat deloc surprins. Tînărul revoluționar știa că Partidul Comunist Român își îndrepta tot mai mult atenția spre armată, pentru atragerea ei de partea luptei forțelor revoluționare. Întrezărind pericolul care începuse să planeze asupra țării, P.C.R., prin directive noi, fundamenta poziția pe care trebuia să o aibă comuniștii față de spiritul revanșard al Germaniei naziste și Italiei fasciste, a Ungariei horthyste, a celorlalte state revizioniste, arătînd cine amenința pacea, independența și integritatea teritorială a țărilor Europei. Printre țările cele mai grav periclitate era și România.

Partidul Comunist Român atrăsese atenția maselor populare încă din vremea marilor bătălii proletare din ianuarie-februarie 1933 asupra rolului nefast pe care îl

au pentru țară grupările fasciste și profasciste. În octombrie 1935, C.C. al P.C.R. a tipărit și difuzat manifestul „Către poporul român ! Către clasa muncitoare din întreaga țară !”, în care înfiera fascismul german, care amenința existența și neatîrnarea poporului român, și statua astfel poziția comuniștilor : „Noi, comuniștii, care ne iubim fierbinte poporul nostru, pentru a cărui pîine, pentru a cărui libertate, pentru a cărui cultură luptăm fără preget și pentru care știm să dăm jertfele cele mai grele, știm să înfruntăm temnițele, știm să cădem sub gloanțele stăpînirii [...] Noi, comuniștii, știm să stăm în fruntea mișcării pentru apărarea neatîrnării poporului nostru [...] Noi, comuniștii, chemăm la luptă toate puterile vii ale neamului împotriva forțelor distructive ale fascismului asasin“. Iar într-un document al C.C. al P.C.R. din 1 noiembrie 1935 se spunea : „Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist.“

Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 cerea deschis ca „armata română [...] să devină apărătorul poporului [...] în serviciul poporului, în serviciul păcii și libertății“, în caz de agresiune asupra granițelor noastre naționale. Iar în ianuarie 1937, printr-un manifest, partidul se adresa soldaților și ofițerilor, chemîndu-i să apere independența națională a țării, iar ulterior avea să dea comuniștilor, simpatizanților săi cuvîntul de ordine de a se prezenta, la chemare, la unități, să-și facă datoria în armată, pentru că armata era o nădejde a țării.

În astfel de împrejurări, la 10 martie 1938, Filimon Sârbu a fost chemat la Centrul de recrutare Constanța, în vederea încorporării.

SOLDAT ÎN REGIMENTUL 2 GRĂNICERI

Tînărul comunist s-a despărțit cu greu de locul de muncă. Pentru a-și putea continua activitatea revoluționară în armată, el s-a interesat de specificul acestei activități în rîndurile militarilor. Printre altele, Filimon Sârbu a căutat să afle dacă în Regimentul 2 grăniceri, la care urma să se prezinte, sînt membri ai unor organizații antifasciste sau comuniste și cum poate să intre în contact cu aceștia. Un comunist i-a spus : „Tu ești bine cunoscut în Dobrogea. Ar fi de mirare ca ofițerii din Regimentul 2 grăniceri să nu fie informați de sentința Consiliului de război al Diviziei a 9-a care s-a dat publicității. Are să-ți fie greu. În regiment însă vor fi, cu siguranță, unele activități legale care vor putea fi împlinite cu activitățile ilegale de partid”.

La 18 martie, în baza ordinului Marelui Stat Major nr. 5 800 /1938, Filimon Sârbu era trimis cu adresa nr. 23 406 la Regimentul 2 grăniceri-Cernavoda.

...Deschidem registrul cu ordine de zi ale Regimentului 2 grăniceri. Citim în primul ordin de zi : „Avînd în vedere ordinul general al M. St. M. cu nr. 1741/1938, secret, precum și adresele Cercurilor de recrutare notate mai jos, ordon însumarea în Regimentul 2 grăniceri și înscrierea în control Md. 1911 contingentul

1938, la materialele arătate în dreptul fiecăruia, repartizându-se la drepturi, la companiile de instrucție, pe datele prevăzute în dreptul fiecăruia după cum urmează : [...] nr. foii matricole — 640, Filimon Sârbu — soldat, domiciliat — Constanța, repartizat la compania 7-a instrucție, însumat acesteia la 19 martie 1938, trecut la hrană — la 21 martie 1938“.

Odată cu Filimon Sârbu intrau pe poarta unității alți 1679 de recruți. Majoritatea erau dobrogeni, ori din regiunile învecinate. Cei mai mulți fii de țărani în haine ponosite, rupte. Și, doar ici-colo, printre ei, și câte un recrutar mai spilkuit, de oraș ; toți purtau în mâini cufere mari ori traiste. Prinși în vârtejul forfotei continue din curtea cazarmii, recruții își căutau, între cei vechi, consăteni. În masa aceea de oameni Filimon Sârbu se mișca atent, disciplinat. Răspundea politicos și scurt la întrebările celor care intrau în vorbă cu el :

— Se vede că tu ești băiat de oraș, îi spuse la un moment dat un caporal. Apoi, acesta îl întreabă :

— Știi să scrii frumos ?

— Știu, răspunse Filimon.

— Ia scrie aici cum te cheamă.

Filimon, cu scrisul său caligrafic, notă : „Soldat Sârbu Filimon“.

— Așa, mă-ă-ă ! zise caporalul. Ești soldat ! Că de întreb pe altul nu știe ce este. Or, dacă răcanul a intrat în cazarmă, el e soldat. Dar nu-i intră asta în cap răcanului, trebuie să-mi bat mult timp gura cu el.

— E o chestiune de deprindere, interveni Filimon.

— Da, zic și eu, chestiune de deprindere, dar să deprindă mai repede.

Caporalul schimbă apoi tonul și se adresă lui Filimon :

— Dumneata ai să scrii lista cu oamenii repartizați companiei. Însă așa frumos, să placă domnului căpitan de la a 7-a. Ce zici ?

— Voi scrie cum spuneiți, răspunse scurt Filimon.

— Bravo ! Se va bucura domnul căpitan când va veni de la conferința cu domnul colonel al regimentului.

După un timp, caporalul adăugă cu glas șoptit :

— Se aude că va fi război.

— A și început..., grăi Sârbu.

— Cum ? Hai spune ! Tu vii din civile, știi mai multe. Noi, aici, nu aflăm nimic. Ofițerii... dar ei le țin numai pentru dînșii. Acum sînt la conferință, așa cred. Le vorbește colonelul cum a luat Hitler Austria. Vezi, mai aflu și eu cîte ceva de la domnu locotenent, că sînt informatorul lui. Îi spun ce discută soldații, dacă vreunul face politică și ce fel de politică. Să știi că îi caută, ca de mama focului, pe cei care-s din partidul „Totul pentru țară”.

Auzind mărturisirea caporalului, Filimon Sârbu amuți. Nu știa cum să rupă cu vorba. Caporalul era un limbut, ori urmărea ceva ? Dorind să schimbe subiectul discuției, Filimon îl întrebă pe caporal :

— Când începem instrucția ? Eu am să muncesc ca să fiu un adevărat militar, să plac tuturor comandanților.

— Păi, ai să te sature... trei ani de instrucție..., răspunse cam dezamăgit caporalul și plecă la un alt grup de recruți.

Rămas singur, Sârbu își zise : „Și aici supravegheatori... ca peste tot.”

În regiment continuă să vină recruți. Fiind tot mai preocupați de cele aflate și de la alții, aceștia se întrebau : „Va fi război ?”

Germania hitleristă anexase Austria în martie 1938, ceea ce însemna un adevărat semnal de alarmă și pentru poporul român. Pentru toate mințile lucide era limpede că cel de-al treilea Reich începuse ofensiva de subjugare a țărilor din centrul și sud-estul Europei. România nu era numai ținta viitorului atac hitlerist. Sate-liții Germaniei — statele fasciste și revizioniste — amenințau, la rîndul lor, integritatea teritorială a patriei. Gravitatea faptului era discutată cu îngrijorare de ofițeri la conferințele regimentului. Dar comentariile nu răzbăteau dincolo de zidul sălii de conferințe. „Trupa — cerea comandantul Regimentului 2 grăniceri — să nu discute nimic. Soldatul nu face politică. El n-are ce discuta. Iar ofițerul informator mă va ține la curent cu executarea ordinului.“

„Marea mută“ nu putea însă fi ținută în frîul ordinului colonelului. Trupa comenta evenimentul acelui început de martie. Cuvîntul partidului comunist era dus în regiment prin cîțiva soldați comuniști și uteciști, între care era, desigur, și Filimon Sârbu. Ei lucrau însă discret.

— Nu pot pune lacăt la gură soldaților, domnule colonel, raporta ofițerul informator, un locotenent. Și, apoi, discuțiile sînt cam aceleași care pot fi auzite și la domniile ofițeri...

— N-ai înțeles nimic din ordinul meu ! În afară de aceasta nu mă interesează tabelul tău cu sectanții din regiment, ci tabelul cu agenții politici, comuniști mai ales. Unde-i acest tabel ? Și, apoi, la compania a 7-a nu-i chiar nici un sectant ? Ori nu cunoști ?

Cînd nu i se executau ordinele, colonelul lua măsuri aspre, schimbîndu-i pe ofițeri din funcție. Numi astfel un alt informator.

În astfel de împrejurări politice interne și externe, Filimon Sârbu își începu, la Regimentul 2 grăniceri, perioada de instrucție. Nu-i era deloc greu. Tînăr călit cu greutatea, hotărît, isteț și vioi, Filimon făcea față cu bine eforturilor cerute de instrucție. Mai mult, prin firea lui energică, prin felul în care știa să se apropie de oameni, să-i înțeleagă, să-i ajute cînd era cazul, prin orizontul cultural, tînărul comunist ajunsese repede să fie iubit și respectat de soldați, impunîndu-se în fața građaților. Îl prețuiau chiar ofițerii companiei. Comandantul acesteia îl chemă într-o zi la cancelarie. Sârbu se prezintă vioi :

— La ordinul dumneavoastră, domnule căpitan !

— Te văd un băiat dezghețat, îi spuse căpitanul. Ai putea, cred, să faci ceva pentru camarazii tăi : să-i ajuți la școala de carte. Și încă ceva. Compania e la rînd să prezinte pe scena regimentului un program cultural, adică dansuri naționale, cîntece patriotice și chiar populare. Sper că se găsesc soldați care știu dansuri, cîntece.

— Sînt, domnule căpitan, cunosc pe mulți cu care s-ar putea înjgheba o echipă artistică.

— Atunci, la treabă. Ajută și la școala de carte. Și ce ți-am spus eu să știi că e din ordinul domnului comandant al regimentului.

— Am înțeles, spuse scurt Filimon.

Cînd s-a despărțit de căpitan, ochii îi licăreau de bucurie : găsise calea pe care o căuta cu înfrigurare. Calea legală a luptei împotriva ignoranței spirituale ce domnea în masa soldaților regimentului. Iar cum în compania a 7-a nu se descoperiseră sectanți, ordinul de educație religioasă era, acolo, mai puțin presant, Filimon putînd astfel, cu alți ostași de leat, să înfiripe un program cultural care plăcu și colonelului. Laudele

le primi căpitanul, comandantul companiei. Filimon Sârbu cuceră în schimb prietenia celor mai mulți soldați și gradați din subunitate. El concepuse programul cultural și tot el condusesese repetițiile. Era un program compus, mai ales, din cîntece și dansuri populare de pe plaiurile de baștină ale soldaților regimentului. Filimon formulă fiecărui număr din program cîte un motto : „Iubim, cu dor de foc, acest joc...”, „acest cîntec [...] căci sînt ale noastre românești [...] de la bunii — străbunii și, prin noi, spre fii și nepoți-strănepoți” —, pe care interpreții îl spuneau pe scenă. Modul acesta de a introduce fiecare număr din program, ca și buna interpretare artistică conferiră echipei de la compania a 7-a locul I pe regiment. Toți îl lăudară pe Filimon, chiar ofițerii companiei, care-l știau — de acum trecuseră cîteva luni de instrucție — și ca ostaș harnic, cu rezultate foarte bune la instrucția tragerilor, instrucția grănicerească, la educația morală... În scurt timp, numele lui Filimon ajunsese să fie cunoscut în tot regimentul, căci el se număra printre primii soldați avansați la gradul de fruntaș și citat pe unitate.

Notăm din ordinul de zi nr. 371, al comandantului regimentului, datat 20 iunie 1938 : „Avînd în vedere raportul companiei a 7-a instrucție nr. 294/938, înregistrat la nr. 11897/938, precum și referatul șefului biroului mobilizării [...] Ordon înaintarea la gradul de fruntaș, pe data de 20 iunie 1938, a soldatului Filimon Sârbu...”

Filimon urca astfel o primă treaptă a ostășiei, știind de acum înainte că autoritatea militarului comunist în rîndul soldaților se poate întemeia și pe buna pregătire ostășească a acestuia. Apoi, îndepărtă și bănuielile de „agent comunist” ce ar fi planat asupra sa. Pentru că în regiment începuseră să fie căutați cu înfrigurare

suspecții politici, comuniștii mai ales. Comandantul Brigăzii 3 grăniceri și chiar Corpul grănicerilor se sesizaseră de faptul că la Regimentul 2 grăniceri nu se lua nici o măsură pentru cunoașterea și supravegherea celor ce „nutresc sentimente dăunătoare statului”. Corpul grănicerilor însuși trimisese regimentului ordinul nr. 20167/1938, secret, al M. St. M., prin care se cerea răspicat „supravegherea suspecților politici aflați sub arme” și ordona „mutarea acestora în garnizoane unde nu au mediu pentru activitatea politică ce o promovează, împiedicarea de a fi făcuți gradați...” Iar Brigada 3 grăniceri dezaproba în termeni energici munca noului ofițer informator: „Ce rapoarte de informare sînt acestea: «organizații cu firme comuniste nu sînt...», «Propagandă și mișcare de grupuri sau partide politice, nu sînt...», cînd în regiment se face propagandă comunistă ziua în amiaza mare”.

Față de astfel de aprecieri, ofițerul informator al regimentului, care nu văzuse în unitate „organizații cu firme comuniste”, devenise nervos. Noaptea nu mai avea odihnă. Îi căuta pe comuniști. Aceștia, prevăzători, îi intuiseră căutările și-i abătură, cu dibăcie, atenția spre un soldat gardist, care făcea propagandă partidului „Totul pentru țară”. Apoi, prin legăturile din afara regimentului, reușiră să facă cunoscută, la Brigada 3 grăniceri, activitatea legionară a unui soldat, ceea ce umplu de mînie pe comandantul brigăzii. „La nr. 1137/938, — scria acesta —, Brigada nu este mulțumită de conținutul raportului Regimentului.

Un soldat face propagandă pentru partidul «Totul pentru țară» și regimentul nici nu se sinchisește de acest lucru și nici nu vrea să se gîndească [...] Ce face ofițerul informator? Întreaga chestiune va fi luată în

mîna de colonelul Dumitriu, cu temperament dar și cu tot tactul și toată discrețiunea“.

Nu-i greu de înțeles că repulsia tinerilor aflați sub arme împotriva gardiștilor era alimentată de comuniști. P.C.R. considera necesară demascarea aderenților Garzii de fier, oriunde s-ar fi aflat aceștia, mai cu seamă a celor din armată, ca periculoși agenți politici ai hitlerismului în România, care împingeau țara în brațele Germaniei revanșarde, partidul cerînd membrilor săi, simpatizanților, să folosească orice mijloace de luptă legală ori conspirativă împotriva legionarilor. Și, într-un fel, ofițerul informator simțea că-i ajutat, din umbră, ceea ce îl făcea să fie atent, să vadă de unde vine și cine alimentează curentul de opinie al soldaților contra gardiștilor. O întîmplare, de la o companie vecină cu a 7-a, îi dădu un fir. Doi soldați mai vechi, contingentul 1936, alungaseră din subunitate, într-o seară, pe soldatul Gheorghe Cîmpulungeanu, gardist. Se auziseră strigăte : „Afară cu fasciștii din regiment !“ *.

Acest fapt îl puse în mișcare pe locotenent, mobilizat de gîndul unei capturi serioase.

Citim într-un dosar al Brigăzii 3 grăniceri cu rapoartele informative ale ofițerului : „[...] Dovediți a fi comuniști — 3 soldați (1 = contingentul 1936 ; 2 = contingentul 1937) ; socialiști nici unul“.

Brigada aștepta mai mult decît trei nume de soldați dovediți a fi comuniști ; voia să știe din cîți membri era formată organizația comunistă din regiment și ce legături avea aceasta cu exteriorul, cu partidul comunist. Pentru că, în același timp, în regiment, după cum

* Ziarul „Scînteia“ semnală, în aceeași perioadă, o acțiune antifascistă a soldaților la un depozit din județul Ialomița, la care au fost atrași și ofițeri rezerviști.

se semnala, era dușă o intensă propagandă revoluționară.

Atît de intensă ca efect era această propagandă, încît nici regimentul n-o mai putea ignora. Rapoartele de informare a eșaloanelor superioare privind starea de spirit din unitate începeau cu : „Ofițerii sînt nemulțumiți de scăderea valorii soldelor față de scumpirea vieții“.

P.C.R. își desfășura activitatea în regimentele Brigăzii 3 grăniceri prin nuclee comuniste realmente constituite. La Regimentul 2 grăniceri era comunicată, în rapoarte informative ale biroului 2, existența a 7 comuniști, la Grupul de nave grănicerești — 5 comuniști, la Regimentul 5 grăniceri alți 3, din contingentul 1938.

Cîți însă nu rămîneau nedescoperiți !

Sesizată de existența unor comuniști în cadrul ei, Brigada 3 grăniceri intră în alarmă. Ea ceru, prin Marele stat Major, centrelor de recrutare și chesturilor de poliție să sprijine acțiunea sa de depistare a comuniștilor, mai numeroși printre soldații contingentului 1938. Și asta peste capul regimentelor, care „nu voiau să se gîndească“ la gravitatea pericolului communist.

Și adresele începură să curgă. Cercul de recrutare Caliacra comunica cu adresa nr. 165, din 7 iunie 1938, numele unui soldat încorporat la Regimentul 2 grăniceri ; Chestura poliției din Constanța comunica, în iulie 1938, numele lui Filimon Sârbu.

În ziua de 28 iulie 1938 Brigada 3 grăniceri trimitea Corpului grănicerilor o corespondență cu regim secret. Comandantul brigăzii raporta următoarele : „[...] Am onoare a înainta, alăturat, în dublu exemplar, foaia individuală a fruntașului Filimon Sârbu,

contingentul 1938 din Regimentul 2 grăniceri, semnalat suspect comunist de Chestura Constanța”.

Pe aceeași dată, ofițerul informator al Regimentului 2 grăniceri era iar înlocuit, cel nou primind ordinul expres de a descoperi și lichida nucleul comunist din unitate. Se cunoșteau numele a șapte comuniști.

MUTAT LA REGIMENTUL 7 GRĂNICERI

Sfârșit de iulie 1938. La Corpul grănicerilor, șeful biroului 2 răsfoia un dosar, pentru a încropi un referat. Târziu, după miezul nopții, șeful statului major intră nervos în încăpere, avînd o hîrtie în mînă. Încă din ușa zise :

— Să mă ierte domnul comandant al brigăzii, dar trebuie să ai memoria scurtă ca să scrii pe hîrtie „suspect comunist“. Nu sînt nici doi ani de cînd Consiliul de război al Diviziei a 9-a a pronunțat împotriva comunistului Filimon Sârbu sentința de condamnare la închisoare...

— În referatul meu, domnule colonel, desigur, pe baza datelor culese, spuse căpitanul, am scris : „a activat în mișcarea comunistă din Constanța“.

— Așa... mai merge. Dar în Regimentul 2 grăniceri crezi că a stat cu mîinile în buzunar ?

— Nu avem alte date, domnule colonel...

— Sigur, gîndești și tu ca ofițerul informator de acolo. Te rog, domnule căpitan, să te documentezi. Mîine dimineață trebuie să prezint domnului general-comandant al Corpului referatul nostru și proiectul de ordin.

Căpitanul se afundă din nou în lectura hîrțiilor...

În dimineața zilei de 1 august 1938, comandantul Corpului grănicerilor îi primi pe șeful de stat major și pe șeful biroului 2.

— Văd că sînteți nedormiți, li se adresă.

— O problemă deosebită, domnule general-comandant. Trebuia...

— O fi, dacă șeful statului meu major n-a dormit toată noaptea. Dar să vedem despre ce este vorba... Mda..., referat nesemnificativ, zise generalul. Statul major va da ordin de mutare a fruntașului Filimon Sârbu în alt regiment. Revedeți, în această privință, ordinul Marelui Stat Major nr. 20167/938*. Poate îl mutăm la Regimentul 7 grăniceri — Baia-Mare, în locul celui soldat adus de acolo la începutul lunii mai la Regimentul 2 grăniceri. Sau, poate aveți și o altă propunere. Oricum, să-mi prezentați tot azi ordinul statului major să-l aprob.

Ofițerii ieșiră cam derutați din cabinetul comandantului. Să nu fi înțeles generalul întreaga importanță a descoperirii unui comunist, de trata problema ca pe un fapt oarecare? Sau ei n-au fost în măsură să-l documenteze pe general?

Adevărul e că la acea dată problemele majore ale Corpului erau altele — paza și apărarea frontierelor, reorganizarea de război a unităților de grăniceri pentru a fi în măsură a riposta la o eventuală agresiune, și mai puțin depistarea comuniștilor.

La 1 august 1938 Corpul grănicerilor trimitea Brigăzii 3 grăniceri și, respectiv, regimentelor 2 și 7 grăni-

* Ordinul prevedea, între altele, mutarea militarilor suspecti în garnizoane unde nu aveau mediu propice pentru a-și desfășura activitatea politică.

ceri cîte o corespondență secretă cu conținut aproape identic. În corespondența adresată Regimentului 7 grăniceri se arăta :

„Am onoarea a vă face cunoscut că domnul general-comandant al Corpului a aprobat mutarea fruntașului Filimon Sârbu, contingentul 1938, din Regimentul 2 grăniceri în Regimentul 7 grăniceri, pe data de 1 august 1938.

Regimentul 7 grăniceri va supraveghea acest fruntaș întrucît a activat în mișcarea *comunistă* din Constanța”.

Filimon primi vestea mutării sale în garnizoana Baia Mare cu o aparentă indiferență.

— Ostașul, domnule căpitan, spuse el comandantului companiei a 7-a, merge acolo unde îl trimite țara. Și la Baia Mare, mai ales, acolo, trebuie apărată frontiera !

Aflînd de mutarea subordonatului său într-o altă unitate, comandantul companiei a 7-a îl privi pe Sârbu cu oarecare duioșie de părinte. Filimon îi putea fi copil.

— Întotdeauna am văzut în tine maturitate cît în 2—3 soldați sau fruntași la un loc, îi spuse căpitanul. Îmi pare rău că ne despărțim. Să cer să te duci într-un concediu de 15 zile înainte de a pleca la al 7-lea de grăniceri.

— Mi-ați face un mare bine de mi-ați da un concediu, domnule căpitan. Pentru aceasta, nici nu știu cum să vă mulțumesc !

— Voi face raport să ți se dea concediu, îl încredință ofițerul. A... era să uit. Vezi că este aici un soldat, nu știu cum îi spune, mutat din 7 grăniceri. Poți afla de la el cum e acolo, la Baia Mare. Asta, așa, pentru curiozitatea ta.

Filimon nu schiță nici un gest la această sugestie. Bănuind motivul mutării sale el nu risca o complicație. Dacă și acel soldat fusese mutat din același motiv? În regiment se vorbea despre acesta că ar fi avut o încurcătură cu niște arme.

*

La 12 mai 1938, soldatul Baynóczi Géza, căci despre acesta era vorba, îl informase pe comandantul companiei sale, a 8-a instrucție din Regimentul 7 grăniceri, cu garnizoana la Baia Mare, că are cunoștință, încă din septembrie 1937, de locuri unde se găsesc ascunse arme și muniții. În aceeași zi, el a condus spre acele locuri delegați ai garnizoanei și poliției din Baia Mare, unde s-au găsit o parte din arme și cartușe.

Cităm din dosarul întocmit cu prilejul anchetei care a urmat :

„Cine crezi că ar fi putut ascunde armele?“, l-a întrebat pe soldat la interogatoriu ofițerul informator. „Cred că au putut fi ascunse numai de comuniști, căci în jurul Băii Mari sînt foarte mulți muncitori pe la fabrici și pe la mine...“

El găsisese, în septembrie 1937, 10 arme, 15 baionete și cartușe într-o scorbură de copac, la 800 metri de Muntele Pleștioară, din care luase două arme cu cîteva cartușe, pe care le-a ascuns la 1 200—1 400 metri depărtare de băile Usturoiu (nord-vest de Baia Mare). Acestea au fost regăsite în acea zi de 12 mai 1938.

Comandantul Diviziei 16 infanterie ceruse Parchetului militar al Corpului 6 armată anchetarea penală a soldatului Baynóczi Géza pentru „nepredarea armelor în termen legal“. Procesul însă n-a mai avut loc, ceea ce a lăsat să se presupună că soldatul nu știa

nimic mai mult decît spusese. Dar, declarînd la anchetă că armele au putut fi ascunse „numai de comuniști“, s-a considerat că ar putea fi totuși în legătură cu aceștia. Pentru a-l îndepărta din zonă, Regimentul 7 grăniceri l-a mutat pe militar, la 31 mai 1938, prin ordinul Corpului grănicerilor, la Regimentul 2 grăniceri din Cernavodă. Aici era însă urmărit. Într-un raport — secret — înaintat, la începutul lunii iunie, Brigăzii 3 grăniceri, soldatul Baynóczi Géza se afla nominalizat „ca suspect politic“. Iar Divizia 16 infanterie ordonase, la 14 iunie, „suspectarea soldatului, găsirea de complici și descoperirea celorlalte 8 arme“.

Deocamdată, „afacerea“ cu acele arme era neclară. Iar Filimon Sârbu, deși nu cunoștea toate amănuntele de mai sus, nu-și putea îngădui să-și satisfacă curiozitatea : „Cum e la al 7-lea de grăniceri?“, ceea ce, evident, l-ar fi interesat.

*

Între 8 și 23 august 1938 fruntașul Filimon Sârbu își petrecea 15 zile de concediu în sînul familiei, între prieteni, la Constanța ; raportul comandantului companiei fusese aprobat fără nici o greutate. Filimon era cunoscut și prețuit în unitate, fiind un ostaș foarte bun. Peste acest fapt nu putea trece nici comandantul.

Colonelul inginer Ion Sârbu povestește : „În timpul concediului Lițu umbla mai tot timpul îmbrăcat militar. Îi plăcea uniforma, că era nouă și el o îngrijea bine. Îi ziceam : «Mai dă-o jos». Iar el răspundea : «Vrei să se ia după mine copoi siguranței?» Uneori, totuși, dispărea de acasă în civil. Nu întîrzia mult și

nu spunea niciodată unde a fost.eram curioși să aflăm de ce a fost mutat la Baia Mare.

— «E ordin de la Corpul Grănicerilor. Altceva nu știu».

— «Nu cumva din cauza condamnării tale», îl întreba mama.

— «Nu pot ști. Ordinul e secret. Nici superiorii mei nu știu. Mi-ar fi spus; cel puțin căpitanul mi-ar fi dat a înțelege ceva. Și la urma urmelor, nu-mi place discuția asta!».

Dar niciodată Lițu nu era dispus să-l tragi prea mult de limbă. Ce avea de spus, îți spunea scurt“.

La 23 august 1938 comandantul companiei a 7-a instrucție citea, la raportul companiei, ordinul de zi nr. 614 emis de regiment, în care se arăta :

„Avînd în vedere ordinul Brigăzii 3 grăniceri, nr. 348/1938, înregistrat la nr. 224/938, *secret*.

Ord on :

Efectuarea cuvenitei mutații în control la partida fruntașului Filimon Sârbu, matricola nr 640/1938, din compania a 7-a instrucție, după cum urmează :

1938. VIII. 25. Șters din control fiind mutat în Regimentul 7 grăniceri conform ordinului Brigăzii 3 grăniceri nr. 348/938“.

Modul solemn în care căpitanul comunica trupei ordinele regimentului făcea ca nici un soldat să nu miște în formație, pînă li se dădea comanda „pe loc repaus“. Acum însă unii, de cum auziră că Filimon Sârbu era „șters din control“, începuseră să se întrebe : „De ce l-au mutat ?“, „O fi făcut ceva ?...“.

„Taci, mă, interveni un caporal. N-ai auzit că-i... secret !“.

Mai aproape de Filimon, fruntașii Ilie Stîngăciu, Vasile Popa, Constantin Tudor, Dumitru Diaconu și Constantin Urechiță îl priveau cu părere de rău că se despart. Cu aceștia Filimon se împrietenise mai mult. Învățaseră împreună pentru examenul de fruntaș. Sârbu i-a convins să se pregătească, să muncească la instrucție pentru a obține rezultate bune. Astfel, soldații deveneau mai rar victimele brutalităților gradaților, a ofițerilor chiar.

Apoi acești fruntași erau principalii lui colaboratori la realizarea „producției artistice” pe care recruții companiei a 7-a o prezentau atunci cînd le venea rîndul pe scena regimentului. Și, nu de puține ori, prin ei, Filimon făcea ca soldații companiei să lipsească motivat de la biserică ori de la „învățarea corurilor bisericești”, căci îi atrăgea la repetițiile echipei artistice. Ceea ce a făcut ca în repetate rînduri preotul regimentului să se plîngă colonelului că soldații de la a 7-a nu vin să învețe „coruri bisericești”.

Într-o zi, comandantul regimentului, vrînd să se convingă de adevărul plîngerilor preotului, inspectă, inopinat, compania a 7-a între orele 13,30—16,15. Găsi pe soldați printre paturi învățînd să scrie și să citească, fiind ajutați de fruntașii și soldații știutori de carte. Filimon Sârbu se afla între aceștia.

Colonelului nu-i displicuse ceea ce constatasese. Din numărul recruților regimentului mai mult de jumătate erau analfabeți. Încît spuse preotului: „Sînt și corurile dumitale importante, dar eu mai întîi am nevoie de soldați grăniceri știutori de carte”.

În aceeași zi de 23 august 1938 fruntașul Filimon Sârbu se despărțea de camarazii săi, de unitatea în cadrul căreia a făcut să pătrundă cuvîntul Partidului

Comunist Român, a pus umărul împreună cu alți tovarăși la atenuarea ignoranței spirituale și apărarea demnității personale a ostașului de rînd. De asemenea, a determinat ca soldații să-și manifeste atitudinea împotriva curentului extremist de dreapta, legionar, reprezentat în regiment de cîțiva adepți ai partidului gardist. Apoi Filimon, printr-o muncă asiduă, se remarcase, în scurt timp, ca un ostaș foarte bine pregătit, apreciat și stimat nu numai în compania a 7-a, ci și în batalion, în regiment chiar. L-a călăuzit conștiința sa de ostaș al partidului comunistilor, partid care cerea celor aflați în armată să adauge convingerii lor că luptă pentru o cauză dreaptă — apărarea țării împotriva fascismului, a pericolului agresiunii hitleriste și revizioniste — datorită de a învăța să se bată, să fie foarte buni luptători. Prin aceasta influența Partidului Comunist Român în armată putea și a putut să devină activă ca manifestare; cuvîntul său putea și a putut astfel să devină cuvînt de ordine nu numai pentru comuniști și simpatizanții partidului, ci pentru întreaga masă a soldaților, a subofițerilor și ofițerilor.

Fruntașul Filimon Sârbu se forma ca ostaș așa cum îi cerea partidul *, patria pe care o slujea sub drapel, sub imperativul jurămîntului militar.

În ziua de 23 august 1938 Filimon a plecat din Regimentul 2 grăniceri — Cernavoda la noua unitate. Nu știa în mod sigur motivele acestei mutări, însă le

* La încorporarea contingentului 1938, P.C.R. a cerut comunistilor recruți ca odată ajunși la unități să-și exprime dorința de a fi repartizați la companiile de mitraliere, unde puteau fi pregătiți mai bine pentru eventualitatea în care ar fi fost nevoiți să lupte într-un război drept.

bănuia. În gară, așteptînd trenul, se gîndea, încercînd să facă măcar o legătură între bănuielele sale și acțiunile de partid desfășurate „...Poate acțiunea de demascare și alungare a gardistului, atunci noaptea din dormitor... Dar la noi, la a 7-a, n-a venit ofițerul informator să ancheteze pentru a descoperi pe cei care strigaseră : «Afară cu fasciștii din regiment!». Atunci să se fi descoperit cumva legăturile mele cu organizația de partid din Constanța ?” *

Tînărul ostaș comunist nu găsea, în noianul gîndurilor sale, vreo pistă pentru a înțelege motivul mutării. „Oricum, își spunea el, va trebui să fiu și mai atent în viitor. Cine știe, poate că la noua unitate se cunoaște tot adevărul despre mine. Iar dacă se cunoaște, cum voi fi primit acolo ? Voi putea lua legătura cu organizațiile de partid din Baia Mare ?...”

*

În răstimpul celor 15 zile pe care Filimon Sârbu le-a petrecut în concediu, ca dealtfel și după aceea, între regimentele 2 și 7 grăniceri și între acesta din urmă și compania de recunoaștere circula o intensă corespondență. Iată cîteva din actele care s-au păstrat în arhivă.

* În timpul concediului, petrecut la Constanța, Filimon Sârbu a primit de la instructorul organizației locale de partid cîteva nume, adrese și parole de recunoaștere cu comuniștii din zona Baia Mare, Carei, care acționau sub conducerea Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al Partidului Comunist Român, cu centrul la Cluj — o organizație de partid foarte puternică, cu ramificații și în orașele de frontieră — Sighet, Baia Mare, Satu Mare, Carei... „Prezența comuniștilor — i-a spus acesta — e aproape sigură și în Regimentul 7 grăniceri, dar îi vei putea cunoaște acolo prin comuniștii din afara cazărmii...”.

„Nr. 14159-1938, august 29.

Regimentul 7 grăniceri

c ă t r e

Compania grăniceri recunoaștere — l o c o

Binevoiți a cunoaște că pe data de 25 august 1938 se mută fruntașul Filimon Sârbu, contingentul 1938 din Regimentul 2 grăniceri.

Fruntașul va fi supravegheat îndeaproape, întrucât a activat în mișcarea *comunistă* din Constanța...”

„Regimentul 7 grăniceri Baia Mare

Ordin de zi nr. 785 din 5.IX.1938,

Avînd în vedere ordinul Corpului grănicerilor nr. 2401 din 1 august 1938 înregistrat la nr. 897/938 care ordonă că mută în acest regiment pe fruntașul Filimon Sârbu ctg 1938 din Regimentul 2 grăniceri.

O r d o n :

Înscrierea în controalele corpului a fruntașului Filimon Sârbu ctg. 1938 din Regimentul 2 grăniceri, pe data de 25 august 1938 și repartizarea la compania recunoaștere...”

„Nr. 16001/1938 august 29

Regimentul 7 grăniceri

c ă t r e

Biroul informații — l o c o

Vi se trimite, în copie, ordinul Corpului grănicerilor nr. 3401 din august 1938 pentru a lua la cunoștință în ceea ce vă privește [...]

Copie

Am onoarea a vă face cunoscut că domnul general-comandant al corpului a aprobat mutarea fruntaşului Filimon Sârbu ctg. 1938, din Regimentul 2 grăniceri în Regimentul 7 grăniceri pe data de 1 august 1938:

Regimentul 7 grăniceri va supraveghea acest fruntaş întrucât a activat în mişcarea *comunistă* din Constanţa...“.

ACOLO UNDE TOȚI ROMÂNII ÎȘI ÎNDREPTAU PRIVIRILE PLINE DE SPERANȚĂ

În trenul care-l ducea spre Baia Mare, gândurile nu-i dau pace ostașului Filimon Sârbu. Mergea în acea parte a țării aflată în pericol, la granița cu Ungaria horthystă, revizionistă. Austria căzuse sub cizma hitleristă. Era acum rîndul Cehoslovaciei, căci hitlerismul diversionist provocase așa-zisa „criză sudetă”, urmărind despărțirea regiunii sudete de Cehoslovacia și ocuparea ei de trupele germane. Era o chestiune de săptămîni și prologul cotropirii întregii Cehoslovacii apropia și mai mult primejdia hitleristă de hotarele țării noastre.

Fruntașul Filimon Sârbu nu regreta mutarea sa în Regimentul 7 grăniceri. Dimpotrivă, simțea pe umeri responsabilitatea faptului că mergea tocmai acolo, la granița țării, graniță spre care toți românii își îndreptau privirile pline de speranță, încrezători că armata, grănicerii vor apăra frontiera națională și că nu vor ceda revizioniştilor horthyști nici o palmă din pămîntul patriei. Partidul Comunist Român, pronunțîndu-se pentru „apărarea integrității fruntariilor naționale, a independenței și suveranității patriei”, își intensifica, cu deosebire, lupta sa în acea zonă a țării.

Într-acolo, spre Transilvania, se îndrepta acum și tînărul comunist. În august 1916, cînd deschisese ochii în Herepea, armata română purta războiul drept pentru

eliberarea pământului străbun de sub îndelungata cotropire și stăpînire străină. Acum el, Filimon Sârbu, ostaș al țării, al partidului avea aici de îndeplinit o datorie patriotică.

La Baia Mare, la Regimentul 7 grăniceri, Filimon era așteptat. Nu ca un oarecare ostaș. A venit la gară să-l ia în primire însuși comandantul companiei recunoaștere, care era la curent cu motivul mutării ostașului.

— Dumneata ești fruntașul Filimon Sârbu ?, l-a întrebat acesta.

— Să trăiți, domnule căpitan, eu sînt ; am fost mutat din Regimentul 2 grăniceri la al 7-lea de grăniceri.

Ofițerul îl măsură din cap pînă în picioare. Filimon, într-o poziție de drepti impecabilă, stătea nemișcat. Avea uniforma ușor șifonată de lunga călătorie, însă curată, bine ajustată pe corp. Îi plăcu căpitanului înfățișarea ostașului.

— Vei face parte din compania recunoaștere. Sînt comandantul ei. Timpurile sînt grele. Îți cer supunere ostășească și muncă conștiincioasă.

Filimon îi urmărea cu atenție și grijă fiecare cuvînt. Ochii îi luceau în semn de aprobare și răspundea scurt : „Am înțeles !“ de fiecare dată cînd i se preciza o nouă obligație. El nu ținea să facă impresie noului său șef, reacționa firesc, ca un ostaș ordonat, prompt și concis în vorbire. Acestea nu putură să-i scape căpitanului, care și-a dat seama că primea în subordine un ostaș deosebit.

Ajunși la subunitate, comandantul companiei îl repartiză la plutonul 2, grupa a 3-a. „Azi, mîine — îi spuse căpitanul — vezi cum e în compania recunoaștere și, mai ales, vei lua la cunoștință programul orar al subunității și prescripțiunile de instrucție. Ostașii care le

cunosc și le aplică nu greșesc niciodată. Iar dumneata n-ai voie să greșești !... Ești... doar fruntaș !“.

„N-ai voie să greșești !“. Filimon tresări la aceste cuvinte. „Ce-a vrut să spună ? Înseamnă că știe totul despre mine ? ! Da, nu mai încape nici o îndoială că s-a comunicat Regimentului 7 grăniceri adevărul mutării mele aici. La gară a venit să mă ia chiar noul meu șef !“ Filimon disecă sensul avertismentului. Îl găsea, mai degrabă, prietenos după felul cum i-a vorbit căpitanul. „Dar dacă, primind ordin să mă urmărească pas cu pas, el voia să se acopere : «Te-am avertizat. Eu nu am timp să mă țin după fiecare soldat...». Ei, dar știu eu să mă descurc“, se îmbărbătă Filimon.

Soldații și gradații companiei îl primiră pe Filimon Sârbu cu oarecare suspiciune. Unii îl întrebară direct :

— Ce-ai făcut acolo rău de-ai fost mutat la noi ?

— Rău, nimic, le răspundea Filimon.

— Ei, lasă că știm noi, un soldat bun nu este mutat așa, cu una cu două...

— Eu sînt fruntaș. Dacă aș fi făcut ceva rău îmi lua gradul.

— Da, poate că ai dreptate...

Timp de două zile, cum îi dăduse ordin căpitanul, Filimon Sârbu învăța orarul zilnic, prescripțiunile de instrucție și prescripțiunile la orar. Le repeta în gînd : ora 4 — deșteptarea ; 4—4,20 — spălat — îmbrăcat ; 4,20 — 4,45 — curățirea localului ; 4,45 — 5 ceaiul ; 5—5,20 pregătirea pentru instrucție ; 5,20—10,30 — instrucție ; 10,30 — 10,45 — raport — vizita medicală ; 10,45—12 — pregătirea pentru masă, masa ; 12,30 — 15,30 — somn în dormitoare ; 16,00—16,30 — pregătirea pentru instrucție ; 16,30—19,30 — instrucție ; 19,30—20,30 — masa, repaus ; 20,30—21,00 — retra-

gerea, apelul, raportul ; 21,30 — stingerea. Prescripțiuni la orar : 15,30—16,15 — școala de carte și limba română ; 15,30—16,15 — școala elevilor de caporali ; 18,45—19,30 — pregătirea pentru a doua zi ; 12,30—15,30 zilnic, mai puțin miercuri și vineri, „oamenii vor dormi în dormitoare, interzicându-se orice corvoadă“. Duminică după-amiază — învoiri... „În fiecare duminică câte o producție artistică va fi executată de recruți și oameni vechi“.

— Ce înveți fruntaș, îl întrebă caporalul Nicolae Crișan.

— Orarul, prescripțiunile, dom' caporal.

— Pariez că nu le știi.

— Ba, le știu.

— Atunci ia spune-le, dar ca la carte.

Filimon Sârbu le spuse fără nici o greșeală. Caporalul, surprins de memoria noului venit, spuse :

— Păi, învață-l și pe fruntașul ăsta, Pătru Pincheș, că-i tare greu de cap. Nu-i așa mă Pătrule ? Să te lași învățat de ăsta venit din 2 grăniceri, că eu nu-mi mai bat gura cu tine.

— Poate că nu și-a dat destul silința, interveni Filimon.

— Păi, da. Așa este. Stă tot timpul cu gându' acasă. Așa încît „ce-i onoare militară“ — nu știe, „ce-i spirit de sacrificiu“ — nu știe, „ce-i spionaj în favoarea patriei“ — nu știe ; „care-i menirea grănicerilor“ — nu știe ; „despre revoluția lui Tudor Vladimirescu și războiul întregirii“ — nu știe. Cu „Minunile mîntuitorului...“, mai treacă — meargă, că-i preotul de vină ; se ține de chefuri cu domnii ofițeri, lăsîndu-mă pe mine să-l învăț, iar eu, care am cam lipsit de la biserică...

— Cum să spun... Dar cu celelalte vă pot fi de folos, dom' caporal...

De la o zi la alta, fruntașul Filimon Sârbu se împrietenea cu alți și cu alți camarazi de grad, cu soldați. Cu fruntașul Petru Pincheș deveni de nedespărțit*.

În numai câteva zile Filimon Sârbu se încadră activ în viața trepidantă a regimentului. Compania recunoaștere, o subunitate mai mobilă, cu grupe de cavalerie în fiecare pluton, era cel mai mult solicitată în aplicațiile de noapte în preajma orașului Baia Mare, pe graniță, în sprijinul unor pichete, la întărirea pazei frontierei.

Între timp, pe poarta regimentului începeau să intre concentrații chemați pentru instrucția de război. La 29 august 1938 soseau 440 de concentrați. Numărul acestora creștea în lunile septembrie și octombrie. Iar aplicațiile se țineau lanț. Prin ele se urmărea ridicarea capacității operative și de război a regimentului, puterea acestuia de a interveni eficient la acoperirea frontierei în caz de război.

Germania hitleristă impusese Cehoslovaciei la 29—30 septembrie 1938 Diktatul de la München, prin care regiunea sudetă îi era smulșă și cedată naziștilor. De altfel, trupele germane o și ocupă la 1 octombrie 1938. Acest nou act de agresiune fascist nu mai lasă nimănui vreo îndoială asupra intențiilor ulterioare ale lui Hitler.

* În perioada documentării pentru această carte l-am căutat și pe acest prieten al lui Filimon Sârbu. Nu l-am mai găsit. Decedase la 17 septembrie 1978 la Socalasăul Mic — Bihor. Însă un nepot al său, Marin Cociș, ne-a relatat următoarele: „Pincheș Petru a fost pentru mine un adevărat părinte. Din fragedă copilărie am fost tot pe lângă el. Mi-a povestit despre armată. Despre ostașul comunist Filimon Sârbu îmi vorbea foarte mult și cu respect deosebit. Zicea că s-au împrietenit ca doi frați din prima zi a venirii lui Sârbu la Baia Mare. Amândoi au învățat la școala de caporali, apoi la cea de sergenți.” (Gh. P.)

România se pregătea să respingă iminentă agresiune hitleristă și a revizionistilor horthyști întărind armata, ridicându-i capacitatea de luptă.

În aceste împrejurări și Corpul grănicerilor este supus unor reorganizări. Prin înaltul Decret nr. 828/1938 și prin ordinul Marelui stat major, nr. 3410/1938, cu începere de la 26 octombrie 1938 organizarea Corpului grănicerilor prevedea transformarea regimentelor 2, 5, 3, 6, 4 și 7 ale brigăzilor I, II și III, aflate pe frontierele cel mai mult periclitate, în grupuri de pază ale căror efective urmau să crească pînă la valoarea a două regimente fiecare. Din aceste forțe, grupurile de pază își creau cîte un regiment de pază și unul activ (partea activă a grupului), în măsură, și prin dislocare, să intervină pentru acoperirea frontierei în zona în care s-ar produce agresiunea.

Regimentul 7 grăniceri a devenit astfel, la 26 octombrie, Grupul 7 grăniceri cu Regimentul 7 grăniceri-pază și Regimentul 7 grăniceri-partea activă (P. A.). Acesta din urmă a fost dislocat la aceeași dată în garnizoana Carei.

Regimentul nou creat — 7 grăniceri-P. A. — avea la început un nucleu de ofițeri, subofițeri și militari în termen, selecționați pentru a constitui scheletul unității înființate, urmînd ca să-și completeze efectivele prin concentrări. Ca trupă, s-au repartizat noului regiment 12 sergenți, 18 caporali și 483 soldați. Dintre aceștia din urmă o bună parte erau fruntași, în măsură să comande grupe. Între ei se număra și Filimon Sârbu, care purta un nou număr de matricolă — 2704/ctg. 1938.

În timpul acestor reorganizări în ordinea de bătaie a Regimentului 7 grăniceri-P. A. Filimon Sârbu apare

în poziția „concediu medical”, cu „scoatere de la ordinar” (de la drepturi de hrană caldă). Aceste date ne îngăduie să consemnăm și momentul în care Filimon întreprinde, la Baia Mare, prima sa încercare de a intra în legătură cu organizația de partid locală.

În octombrie și mai ales în noiembrie 1938, Partidul Comunist Român trăgea, din ce în ce mai insistent, semnalul de alarmă asupra pericolului hitlerist, chemînd poporul la luptă pentru apărarea integrității țării, a frontierelor naționale. Într-un manifest, difuzat în toate garnizoanele, se putea citi : „[...] De la un capăt la altul de țară ne pîndește o mare primejdie. Ghearele hitlerismului cotropitor, după ce au sfîșiat Cehoslovacia, se pregătesc să se înfigă în trupul României [...] Nu este timp de pierdut. La luptă contra agenturii hitleriste — Garda de fier dinăuntru țării și a hitlerismului din afară”. Iar ziarul „Scînteia” din 25 noiembrie 1938, exprimînd hotărîrea fermă a comuniștilor, arăta : „Vom nimici agentura lui Hitler — Garda de fier, căci activitatea ei actuală este o activitate de distrugere a forțelor dornice de apărare a libertății și independenței țării”.

În acea perioadă, mobilizați de chemările partidului, numeroși comuniști și uteciști, între care se numără și tînărul revoluționar Filimon Sârbu, au început să activeze și dincolo de zidurile cazărmilor. În desfășurarea unor activități eficiente în unitățile militare, ei primeau o îndrumare nemijlocită și un sprijin efectiv din partea cadrelor de partid trecute prin școala aspră și dură din închisori și lagăre, cu experiență în organizarea și desfășurarea luptei revoluționare, în rîndurile cărora luptătorul comunist Nicolae Ceaușescu se evidenția prin capacitate politică și organizatorică, prin curaj și spirit de inițiativă.

Într-una din zile, pe cînd se afla la Baia Mare în concediu medical, Filimon Sârbu s-a întîlnit cu Ion Breban, unul dintre comuniștii ce fuseseră deținuți la Doftana. Iată cum își amintește acesta prima sa întîlnire cu Filimon : „În februarie 1938 m-am întors de la Doftana la Baia Mare. Cu Filimon Sârbu m-am întîlnit într-o casă conspirativă vizavi de gara veche. Era un băiat scund, frumos. Am discutat cu el despre problemele și greutățile prin care trece mișcarea comunistă. Și-a exprimat părerea că trebuie «să acționăm în continuare uniți».”

În condițiile intensificării acțiunilor revizionistilor horthyști, legăturile de partid ale lui Filimon Sârbu cu Ion Breban vor continua, aceștia întîlnindu-se în următoarea perioadă atît la Baia Mare, cît și la Carei.

Filimon și-a terminat concediul medical înaintea plecării Regimentului 7 grăniceri-P. A. în noua garnizoană, încît s-a prezentat la timp la unitate și a însoțit compania recunoaștere în marșul spre Careii Mari. Marș de iad, pentru că fiind puțini, doar 513 gradați și soldați, au trebuit să transporte averea unui întreg regiment. Numai armamentul acestuia era compus din 3 503 carabine, 77 mitraliere, 114 revolvere ; apoi aruncătoare, tunuri, muniție... Ridicînd în căruțe lăzi voluminoase cu armament și muniție, din acestea în vagoane, Filimon nu se plîngea de greu. Caporalii Crișan, Bocaș sau Silaghi încercau însă să-l mai protejeze.

— Mai ușor măi, Filimoane, că de-abia ai venit din concediu medical.

Opintindu-se la o ladă, Sârbu le răspunse :

— Ce bine că avem armament ! Căci fără puști nu-ți poți apăra țara, chiar dacă ai piept de oțel.

— Ești meșter în a potrivi cuvintele, îi răspunse un alt caporal, Grigore Hopârtean.

— Dar zău, nu-i așa? Ce, ar fi mai bine să ne văicărăm ca acest bihorean de Pătru... Petre, măi Petre, strigă Filimon către prietenul său, sus lada că mă rupe de mijloc.

Felul său inteligent de-a „pișca“ pe câte unul, fără a-l supăra, îl făcea pe Filimon tot mai apropiat de camarazii săi de grad, de soldați.

La Carei, Regimentul 7 grăniceri-P. A. se instalează într-o veche cazarmă. Compania recunoaștere, ca și celelalte subunități, avea efective simbolice: câțiva soldați, fruntași și caporali. Principala misiune a companiei era de a asigura menținerea „ordinii ziua și noaptea în oraș“, prilej dintre cele mai bune pentru ca Filimon Sârbu să înceapă și să desfășoare și la Carei o bogată activitate revoluționară. Totuși, în lunile noiembrie-decembrie 1938 și ianuarie 1939 Filimon se rezumă mai mult la cunoașterea orașului, îndeosebi a cartierelor muncitorești, unde stabilește unele legături conspirative de partid. În principal, în acest timp, fruntașul Filimon Sârbu, în afara orelor de serviciu, când asigura cu alți militari din companie ordinea în garnizoană, frecventa cursul școlii de gradați. Între alți fruntași, Filimon era neîntrecut la lecțiile de educație morală din program, lecții care aveau ca teme: „Iubirea de țară“, „Jurământul de credință“, „Patriotism și credință către drapel“, „Disciplină, respect, camaraderie și devotament“, „Onoarea militară“, „Spiritul de corp și de armă“, „Onestitatea“, „Sinceritatea“, „Curajul ostășesc, curajul răspunderii“, „Bravura, vitejia“, „Secetele religioase și primejdia lor“ etc. La astfel de lecții Filimon dădea dovadă că este bine pregătit; știa să vorbească frumos, convingător. Aceasta se datora și

culturii sale generale. Dar Filimon se ocupa mai ales de studierea temelor militare, de formarea deprinderilor de luptă. Mînuia ca nimeni altul armamentul în lupta pe jos și călare ; în acțiunile tactice grănicerești, apărarea și dispărarea pe neașteptate, cum cerea tema, din spațiul tactic, și aducea, cînd nimeni nu se mai aștepta, „contrabandistul“ ori „spionul“ pus să acționeze în cîmpul de aplicație.

La examenul de caporal, membrii comisiei de examinare „pentru avansarea gradelor inferioare“ i-au dat lui Filimon note maxime. Acesta s-a „descurcat“ foarte bine și la întrebările suplimentare puse de către membrii asistenți ai comisiei, comandantul companiei recunoaștere și ofițerul cu informațiile și contrainformațiile regimentului.

În urma examenului, fruntașul Filimon Sârbu a fost înaintat în grad cu data de 1 februarie 1939, conform ordinului de zi nr. 804/1939 al Regimentului 7 grăniceri-P. A. și numit comandantul grupei a 3-a din plutonul 2, compania recunoaștere. Nu avea deocamdată subordonați. Dar se pregătea să-i primească. Pînă atunci, noii caporali făceau instrucție. Ei trebuiau ca într-o lună și jumătate să învețe practic conducerea grupei în toate acțiunile de luptă.

LA ORDINEA ZILEI : APĂRAREA INTEGRITĂȚII TERITORIALE A ROMÂNIEI

Regimentul 7 grăniceri se pregătea intens de mobilizare, conform ordinului Marelui Stat Major. (România declarase mobilizarea parțială a armatei începînd cu 15 martie 1939, ca urmare a ocupării regiunilor cehe de către Germania și a sudului Slovaciei de către Ungaria horthystă.) Executarea planului „Maramureș” (de mobilizare) presupunea și unele lucrări urgente de birou chiar și la subunitățile regimentului. Caporalul Filimon Sârbu, avînd un scris caligrafic, era adesea folosit la lucrări de cancelarie. Comandantul companiei recunoaștere mai conta și pe capacitatea și puterea de muncă îndelungată a subordonatului său.

— Mîine încep să vină concentrații, iar noaptea aceasta, Sârbule, nu vom dormi. Toate scriptele companiei trebuie să fie terminate.

— Vor fi, domnule căpitan. Am să fur mîine o oră de somn, dacă va fi timp.

Lucrările de cancelarie îl puseră pe Filimon în legătură cu sergentul-major Vasile Matei, secretar al biroului mobilizare. Subofițerului îi plăcuse scrisul lui Filimon și în general felul cum muncea acesta, cum ținea la zi evidențele companiei. Lucrările executate de Filimon erau prezentate șefului biroului care le aproba fără vreo altă intervenție, ceea ce îi aducea subofițerului laude.

Recunoscător, Matei a ținut să-l cunoască mai bine pe Filimon Sârbu, însă acesta nu și-a „dezlegat” limba pînă nu și-a dat seama cu cine vorbește. Sergentul-major Vasile Matei, născut în comuna Buștenari-Prahova, fusese lăcătuș mecanic și făcuse stagiul militar în Regimentul 5 grăniceri, specialitatea grenadier, unde ajunsese sergent și unde, la terminarea stagiului, primise „Certificat de bună purtare”. În Regimentul 7 grăniceri ajunsese în 1935, în urma absolvirii școlii de subofițeri.

Filimon, dîndu-și seama că acesta are vederi mai largi, înaintate, cu timpul s-a apropiat de el. Mai întîi cu prudență, manifestîndu-și interesul față de unele cărți pe care le citise Matei sau care îi puteau fi procurate de acesta din biblioteca regimentului, ori din cea a orașului Carei. Ulterior, între ei se va lega o trainică prietenie bazată pe unele convingeri comune despre lume, despre viață și chiar convingeri politice apropiate, sergentul-major Vasile Matei creîndu-i (poate neștiut, la început) lui Filimon unele posibilități pentru desfășurarea activităților sale conspirative de partid.

*

Dezmembrarea și subjugarea întregii Cehoslovacii, în martie 1939, pericolul iminent ce plana asupra României au dezlănțuit un uriaș avînt patriotic în rîndul poporului român. Toate straturile sociale, toate cercurile politice — cu excepția organizațiilor de extremă dreaptă, fasciste, în mod deosebit Garda de fier care promova o politică de trecere a României în orbita Germaniei — au manifestat hotărîrea de a rezista cu armele agresorilor fasciști germani ori horthyști.

În împrejurările apropierei iminente a primejdiei unei agresiuni hitleriste și horthyste asupra României, tac-

tica Partidului Comunist Român în anii 1939—1940 reflecta o preocupare crescîndă pentru acele obiective politice majore care priveau soarta ființei naționale a țării. Documentele elaborate de Partidul Comunist Român în perioada respectivă precizau că sarcinile poporului român în fața pericolului de agresiune din partea Germaniei și a sateliților săi revizionști este de a participa activ și hotărît la lupta pentru apărarea integrității, independenței, demnității și libertății României. În acele zile grele, Partidul Comunist Român a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste, subliniind că războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării este un război drept.

Din ianuarie 1939, pe baza rezoluției „Sarcinile tineretului din România împotriva războiului, pentru pîine, pace și democrație“, adoptată de conducerea P.C.R., se trece și la o intensă activitate pentru reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist. La București, partidul a constituit o comisie pe capitală pentru coordonarea activităților de refacere a organizațiilor de tineret, în fruntea căreia l-a desemnat pe tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, revoluționar înflăcărat, luptător călit între zidurile închisorii Doftana, care luase o atitudine hotărîtă față de dizolvarea U.T.C.-ului, apreciînd corect gravitatea acestui act pentru destinele luptei revoluționare a tineretului din România și, în ultima instanță, chiar pentru evoluția luptei revoluționare a clasei muncitoare, a partidului comunist. În fapt, această comisie, autorizată de conducerea P.C.R., s-a preocupat de reorganizarea Uniunii Tineretului Comunist și la nivel național.

Astfel, într-o perioadă relativ scurtă sînt refăcute comitetele regionale și județene ale U.T.C. în Oltenia, Moldova, Dunărea de Jos, Someș, Teiuș, Mureș etc. Activitatea de reorganizare a U.T.C. începută încă în primele săptămîni ale anului 1939 a culminat cu lucrările Conferinței din decembrie 1939, ținută în București într-o casă conspirativă de pe șoseaua Giurgului, raportul la conferință privind reorganizarea U.T.C. fiind prezentat de Nicolae Ceaușescu, care a fost ales în secretariatul C.C. al U.T.C. Așa cum se subliniază în lucrarea „Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, „Încheierea cu succes a acțiunii de refacere a Uniunii Tineretului Comunist, ca și prezența în conducerea organizației a unor cadre politice dintre cele mai competente care s-au ridicat din rîndurile tineretului revoluționar din România, în primul rînd a tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a constituit într-un cîștig extrem de prețios pentru proletariatul român. A fost un moment cu adevărat semnificativ, care a generat consecințe dintre cele mai pozitive pentru ansamblul mișcării muncitorești, pentru lupta partidului comunist contra fascismului, pentru salvărdarea independenței și suveranității naționale a patriei“.

Ca urmare a celor hotărîte la Conferința de reorganizare, dar și a directivelor din perioada pregătitoare, organizațiile U.T.C. trebuia să lupte pentru a uni toate forțele progresiste ale tineretului împotriva Gărzii de fier, pentru independența națională a țării, pentru pace și democrație, pentru satisfacerea nevoilor tinerilor țărani, muncitori, intelectuali. O intensă muncă de educare democratică, patriotică, trebuia să ducă, de asemenea, în rîndurile tinerilor care făceau instrucție premilitară, a celor care erau luați în armată.

Astfel, Uniunea Tineretului Comunist, sub conducerea partidului, își dezvoltă activitatea în armată, cu toate greutățile pe care le impunea munca în unitățile militare.

*

Între 14 și 19 martie 1939, la Carei Regimentul 7 grăniceri-P. A. primea pe porțile cazarmii 2 448 concentrați. Cazarma devenise neîncăpătoare. Astfel că se ocupă și localul școlii de meserii din strada Andrei Mureșanu și localul Școlii Normale. În aceasta din urmă se mutase comanda regimentului, precum și compania recunoaștere care continua să aibă aceeași misiune principală — asigurarea ordinii în garnizoană, dirijarea concentrațiilor către cazarmă.

Tocmai în acele zile de mare tensiune, când zeci de mii de oameni concentrați tixeau gărilor și trenurile îndreptându-se spre unitățile militare, Partidul Comunist Român tipărea și difuza mai multe manifeste prin care urmărea întărirea moralului politic al armatei. În orașele Carei și Satu Mare erau răspândite două manifeste. „Frați unguri — glăsuia unul — luptați alături de poporul român contra pericolului hitlerist [...] Comitetul Teritorial din Ardeal și Banat al Partidului Comunist Român vă cheamă pe toți, fără excepție, să vă faceți datoria în armata română [...] Nu vă încredeți în revizionismul războinic, ci aveți încredere în lupta comună și în înțelegerea acestor două popoare menite să croiască un viitor mai fericit în bazinul Dunărean...” „Partidul Comunist Român — glăsuia al doilea manifest —, declară : [...] Trupele hitleriste au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granițele țării noastre ! Partidul Comunist dă alarma : [...] Ridicați-vă la luptă pentru a împiedica orice capitulare [...] Partidul Comu-

nist declară : comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rînduri...“.

Iar într-un raport al Secretariatului Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al Partidului Comunist Român se arăta : „Comuniștii, simpatizanții partidului, imediat, cu cea mai mare disciplină, au îndeplinit ordinele de mobilizare. Între soldați, ei au dus cu succes linia partidului în ceea ce privește rezistența pentru apărarea independenței României...“.

La 19 martie 1939 Regimentul 7 grăniceri-P. A. își încheia, în general, activitatea de mobilizare. În aceeași zi, pe cîmpul de instrucție „Epres“, de lângă Carei, avea loc trecerea în revistă a unității. Comandantul regimentului a ținut cu această ocazie un discurs despre „rostul chemărilor oamenilor de la vatră“. Iar defilarea ostașilor la întoarcere, în fața cazărmii, mobilizase în stradă toată suflarea orașului.

În zilele următoare, conform ordinului Marelui stat major, se continuă, prin mobilizare, completarea întregului efectiv al regimentului concomitent cu desfășurarea instrucției și cu ocuparea dispozitivului de acoperire a frontierei în raionul companiei a 6-a grăniceri Carei. La 4 aprilie regimentul era inspectat de generalul Gheorghe Mihail *, care „a rămas foarte mulțumit de faptul cum s-a prezentat regimentul, și în special recruții contingentului 1939“.

Inspecția sau poate răgazul de după aceasta a determinat ca în regiment să se înceapă o minuțioasă anchetă

* La 23 august 1944, fiind numit șef al Marelui stat major, generalul Gheorghe Mihail a semnat Directiva operativă nr. 1 și în calitate pe care o avea a condus între 23—31 august 1944 ansamblul acțiunilor militare pentru înfrîngerea unităților hitleriste de pe teritoriu și pentru acoperirea frontierelor.

în legătură cu răspîndirea în oraș, dar și printre soldați, a manifestelor comuniste amintite. Unele fire duceau la compania recunoaștere, care asigura serviciul de ordine, ziua și noaptea, în garnizoană. Bănuiala că Filimon Sârbu s-ar număra printre răspînditorii de manifeste sau poate tocmai grija cuiva de a-l feri pe Sârbu de anchetă — nu știm exact, fapt este că el nu a fost anchetat în legătură cu manifestele — determină mutarea lui Filimon, la începutul lunii aprilie, la Cehu Silvaniei, unde regimentul își avea serviciile de depozit. S-ar putea ca mutarea lui Filimon să fi fost „aranjată” de sergentul-major Vasile Matei, cu care acesta se împrietenise, subofițerul trecîndu-l pe ordinul de mutare al biroului de mobilizare prin care se trimiteau la Cehu Silvaniei cîțiva gradați pentru încadrarea subunității de acolo.

Din Cehu Silvaniei, caporalul Filimon Sârbu scria, la 21 aprilie 1939, fratelui său Victor aflat în București : „După cum știți am fost acasă (la Herepea, în permisie — n. n.) și toate ar fi fost bune dar lumea era foarte alarmată din cauza evenimentelor. Mama* a fost foarte mulțumită că m-am dus acolo, dar cam tristă căci bătrînul e rău bolnav și Eremia nu a venit acasă. Noi am fost mutați, pentru moment, la Cehu Silvaniei, tot în județul Sălaj, dar în curînd ne vom muta la Carei”.

Cum s-au terminat cercetările efectuate în regiment în legătură cu manifestele comuniste nu se știe precis. Oarecare deducții se pot trage din faptul că la 1 mai 1939 comandantul regimentului se adresa, confidențial,

* Este vorba de mama lui Filimon Sârbu, care, după despărțirea de fostul ei soț, rămăsese la Herepea.

ofițerului informator, cerându-i: „Cu onoare sînteți rugat a proceda la primirea (comenzii — *n. n.*) companiei recunoaștere, în timpul cel mai scurt posibil“. Iar sergentul-major Vasile Matei era scos din funcția de secretar al biroului mobilizare și trimis subofițer instructor la plutonul 3 al companiei a 3-a, din batalionul 1 al regimentului.

Noul comandant al companiei recunoaștere a cerut, la rîndul său, regimentului, întoarcerea la subunitate a caporalului Filimon Sârbu: mobilul acestei intervenții a fostului ofițer informator nu era altul decît acela de a-l avea pe Filimon sub ochii săi, de a-l supraveghea îndeaproape pe tînărul comunist, așa cum suna ordinul Corpului grănicerilor. Astfel, la 6 mai 1939, cu ordinul de zi nr. 282, Filimon Sârbu se înapoia la Carei, în compania recunoaștere.

Scurta trecere a lui Filimon pe la Cehu Silvaniei n-a rămas fără urmări. În timpul permisiei, la Constanța, Filimon primise, de la organizația de partid, dispoziția de a-și intensifica activitatea revoluționară în regiment și în orașul Carei, de a-și lărgi legăturile conspirative de partid în zonă. Partidul Comunist Român desfășura, în acel timp, o intensă propagandă de demascare a fascismului, de unire a armatei cu poporul pentru apărarea independenței și suveranității țării împotriva pericolului hitlerist și horthyst-revizionist, comuniștilor revenindu-le sarcina de a ridica moralul trupei, conștiința acestuia de a-și face datoria.

Filimon găsisse la Cehu Silvaniei aceeași atmosferă apăsătoare, încordată ca și la Herepea, la Constanța. Toată lumea din orașel, soldații de la P. S.-ul Regimentului 7 grăniceri-P. A. vorbeau deschis despre pericolul

de război. Circulau informații că Ungaria horthystă se pregătea să ocupe Transilvania.

— O vom apăra, chiar cu prețul vieții, intervenea caporalul Filimon Sârbu în astfel de discuții. Sînt ardelen și am o pușcă în mînă. Ce, vreți cumva să se întoarcă robia de secole peste pămîntul străbunilor noștri ? Nu au trecut decît 20 de ani de la Marea Unire din 1918. Hei, nu poate fi uitat jurămîntul de la Alba Iulia !

ZILE ȘI NOPTI DE VEGHE LA GRANIȚĂ

În primăvara și vara anului 1939 Regimentul 7 grăniceri-P. A. executa dese aplicații de acoperire a frontierei și participa activ la efectuarea lucrărilor de fortificații în zonă. Compania recunoaștere, avînd în organica plutoanelor și cîte o grupă de cavalerie, era cel mai mult folosită ca detașament de siguranță sau de intervenție în dispozitivele de pază a frontierei ale plutoanelor și pichetelor companiei a 6-a grăniceri-Carei. Fiind o subunitate foarte mobilă, ea se deplasa repede în punctele de frontieră unde se semnalau provocări horthyste sau întărea la nevoie pichetele cu elemente de siguranță. Astfel de misiuni, în care nu rareori Filimon Sârbu comanda o patrulă de cavalerie, i-au înlesnit acestuia să ia contact și să cunoască mai bine viața ostașului grănicer de la borne, pe cel care ziua-noaptea veghea la apărarea frontierei. Filimon era impresionat de conștiinciozitatea, de hotărîrea soldaților de a-și face datoria chiar în condiții precare de viață. Și această atitudine el o constata la toate cele zece pichete ale companiei — Crasna Veche, Bervenii, Crasna Nouă, Urziceni, Urziceni-Pădure, Foieni, Pădurea Foieni, Viile Statului, Crișan și Scărișoara Nouă. Pichetele purtau denumiri sugestive : „Împăratul Traian“, „Mihai Eminescu“, „Vasile Alecsandri“, „Horia“, „C. A. Rosetti“, „General Dragalina“...

Cînd se afla la cîte un astfel de pichet, Filimon înjgheba repede discuții cu soldații, mai întîi pe marginea numelui pichetului. Ion Bumb, din Urziceni, fost comandant de grupă la pichetul nr. 71 „Mihai Eminescu” (Urziceni-Pădure), își amintește : „Era prin mai 1939 cînd, datorită provocărilor horthyste, Regimentul 7 grăniceri-P. A. ne-a trimis, în sprijin, grupe din compania recunoaștere. Noi eram puțini la număr, de-abia 13—15 soldați, cu un sergent șef de pichet, sergentul Gheolțan Alexandru (care dealtfel — după cum vedeți — a rămas în zona frontierei pe care am apărut-o atunci). Eu am fost și rănit atunci. Între cei veniți era și un caporal scund dar iute, numai viață. Așezat la masă și dînd să rupă pîinea a început să recite o poezie : «Cînd aud vreodată un rotund egumen, / Cu foalele-încinse și obrazul rumen, / Povestind că viața e calea durerii / Și că pocăința urmează plăcerii...» Sergentul l-a întrerupt, zicîndu-i :

— Măi, da ăsta din poezie e domn plutonier Santu Ion, de la pluton. Ne ia din pîine, nu face pîinea în greutate regulamentară la soldați. Inspecția din martie a scris asta și în registru, dar tot degeaba.

— Nu, a spus caporalul cel scund, eu altceva am vrut să aflu de la voi. Dacă cineva știe cine ăa scris poezia «Viața»... Eminescu a scris-o — adăugă el — atunci cînd nimeni nu răspunse. Apoi a recitat alte poezii, spunîndu-ne că noi, cei de la pichetul nr. 71, care poartă numele poetului, trebuie să știm cum a trăit și ce a scris Eminescu.

După aceea noi, care mai de care, ne-am apucat, ca la întrecere, să cunoaștem cît mai mult despre Eminescu.

Caporalul acela umbla mai tot timpul cu căpitanul de la compania recunoaștere, căutau să afle potecile contrabandiștilor...”

Altă dată, Filimon s-a aflat la pichetul nr. 72 „Vasile Alecsandri”, cu întreaga companie recunoaștere, într-o tranșee în care se retrăsese și pichetul, când acesta fusese atacat de forțe horthyste mai numeroase.

Iulian Doroboș, din Carei, fost grănicer la acest pichet, își amintește : „Cei care veneau în sprijin mîncau, uneori, la pichet. Într-o zi, așezasem masa în curte, sub un pom. Și când soldații își serveau ciorba, un glonț sparse gamela și se înfipse în masă. Când noi toți ceilalți înlemnisem, un caporal din compania recunoaștere sări de la masă strigînd :

— Fasciștii !, și dă să-și ia arma din piramidă. Sergentul Alexandru Sabin se repezi la el :

— N-ai voie să tragi. E ordin să nu facem provocare !

— Și atunci să stăm și să ne uităm cum ne împușcă fasciștii ? Uite unul e colo, în plopul acela...

Auzind că horthystul este în plopul de peste frontieră, ceilalți soldați se repeziră și ei la arme.

— Nu trage nimeni !, strigă autoritar, din nou, sergentul. Apoi Sabin adăugă, vrînd să-și calmeze camarazii :

— Lăsați-mă pe mine, să-l scutur eu din plop cu pușca mitralieră !

Cînd lucrurile s-au liniștit, caporalul Sârbu ne-a spus că «într-adevăr să nu facem provocări, dar dacă sîntem atacați să-l pedepsim pe inamic — pe fasciștii revizionişti —, astfel încît să-i vină mîntea la cap. Hotarele țării sînt sfinte și noi trebuie să le apărăm cu demnitate».

Caporalul vorbea cursiv, cu putere de convingere : cînd vorbea ochii îi jucau în cap, sticlind ca două mărgele...”

Țimp de aproape o lună, pe frontieră, compania recunoaștere a executat, în afară de misiuni de acoperire, și misiuni de recunoaștere și cercetare a terenului, de descoperire a locurilor unde se făcea contrabandă peste graniță. Printre pichetele nr. 72 — Urziceni de Pădure și nr. 73 — Foieni, contrabandiștii de metale prețioase circulau cu abilitate fără să fie prinși. Comandantul companiei recunoaștere se ambiționa să-i prindă el cu oamenii lui. A format o echipă de cercetași și a pus-o sub comanda caporalului Filimon Sârbu. Echipa descoperi și alte vaduri circulate de contrabandiști, la locul denumit „Capul canalului“, dintre pichetele nr. 76 „Crișan“ și nr. 77 „Scărișoara Nouă“. Succesul lui Filimon era aproape sigur ; intrase și în posesia unor nume de contrabandiști. Însă în a doua jumătate a lunii mai 1939 regimentul rechemă compania în cazarmă în vederea „pregătirii și executării unei aplicații de rutină“, cu efectuarea unor noi lucrări de apărare împotriva unui eventual atac pe direcțiile Sîntmărlăuș-Ciof și Moftinul Mic-Santău, ferma Schoghi.

În zile și nopți de efort continuu, compania recunoaștere, la comanda căreia fusese numit un alt ofițer, organiza un punct de sprijin la cota 158 (Pehiul) — 500 m de tranșee și 7 amplasamente de pluton de luptă, de bază și de rezervă. Filimon muncea fără odihnă cot la cot cu soldații grupei sale, îndemnându-i să facă treabă bună. Cu toate acestea noul său șef îl ținea la distanță, manifestînd față de el neîncredere. Filimon Sârbu nu-și propunea niciodată o conduită prin care să placă, neapărat, comandantului. El știa că trebuie să facă și făcea, trainic, orice treabă i se încredința. Grupa sa era neîntrecută la instrucția specială ; mai rar se găsea în companie alt gradat cu aptitudini ca ale caporalului Filimon Sârbu. El demonstra cu ușu-

rință că știe să se orienteze tactic și topografic, străbătea ziua ori noaptea itinerare cu sosire fără abatere la puncte fixe. Avea capacitatea de memorare rapidă a datelor și de retransmitere a acestora fără greșeli. La un control al calităților de luptător-cercetaș, făcut la compania recunoaștere de către comandantul regimentului, caporalul Filimon Sârbu și grupa sa au produs impresie neașteptată. „Să mi-l înscrieți pe acest caporal la școala de grade, ceru atunci comandantul regimentului...”

Ca urmare, în lunile iunie și iulie 1939, Filimon Sârbu urmă, zilnic, între orele 14,30 și 15,30, „școala de grade”. El studia, laolaltă cu alți caporali, regulamentele și broșurile cu lecții de conducere a grupei și plutonului la instrucție și în luptă, programa de educație morală a ostașului. Prindea repede cunoștințele teoretice și le aplica corect la instrucția metodică de pluton. Sîrguința de care dădea dovadă, felul său de a ști să-și ajute camarazii l-au făcut și mai mult cunoscut în regiment. Încît mulți ofițeri și subofițeri instructori ar fi dorit să-l aibă subordonat în plutoanele lor.

Spre sfîrșitul lunii iulie 1939 a avut loc examenul pentru gradul de sergent, pe care Filimon l-a trecut cu cele mai bune note, ceea ce îi va aduce ca recompensă o permisie de 13 zile, între 27 iulie și 10 august 1939. Înaintarea la gradul de sergent va surveni însă mai târziu, la 21 octombrie 1939, prin ordinul de zi nr. 334/1939 al Regimentului 7 grăniceri-P. A.

Care să fi fost motivul acestei întîrzieri ?

Desigur, nu altul decît același ordin amintit mai sus, al Marelui Stat Major, cu privire la supravegherea suspectilor politici aflați sub arme și împiedicarea de a fi făcuți gradați ori de a lucra în birouri.

Activitatea politică de dinainte de încorporare a lui Filimon Sârbu era, evident, bine cunoscută și în Regimentul 7 grăniceri-P. A. Însuși Corpul grănicerilor ordonase unității supravegherea de aproape a tînărului comunist, și toți șefii săi direcți erau informați asupra acestui ordin. Apoi, documente din arhiva Brigăzii 2 grăniceri-Deva și a Regimentului 7 grăniceri-P. A. dau la iveală faptul că unii ofițeri care îi cunoșteau convingerile politice manifestau o anumită prudență față de Filimon Sârbu.

În Regimentul 7 grăniceri-P. A. serviciul de contra-informații reușea cu foarte mare greutate să-i descopere pe comuniști. Ideea apărării granițelor, a integrității teritoriale a României era vehiculată de ofițeri, subofițeri, de trupă. Cine erau, între aceștia, comuniști? Încă în martie 1939, ofițerul informator înainta eșalonului superior o statistică relativă la militarii aflați sub arme suspectați a nutri sentimente „dăunătoare în contra statului”. „În Regimentul 7 grăniceri-P. A. — Careii Mari — se arată în documentul respectiv — suspecti a fi comuniști — 8. Dovediți a fi comuniști — 4”. Arhiva poate că ascunde încă undeva situația nominală a celulei comuniste din Regimentul 7 grăniceri-P. A. Pentru că știm următorul fapt: situația de mai sus fusese întocmită cu „urgentă”, determinată de ordinul comandantului Diviziei 16 infanterie. Printre altele, în ordin scria: „... 3) În noaptea de 21—22 martie au fost afișate pe străzile orașului Satu Mare, de către necunoscuți, manifeste în limba română și maghiară cu următorul conținut: «Ieri Viena, azi Praga, mâine Budapesta și București. Cizma lui Hitler sugrumă la fel pe români ca și pe unguri. Independența țării e în pericol. Hitler din afară, și garda de fier dinlăuntru. Numai un popor liber își poate apăra independența!»

Am dat ordin să se identifice sursa manifestelor“.

Din informațiile documentare, deținute pînă în prezent, rezultă faptul că în anii 1938—1940 la Carei, în alte garnizoane din nordul Transilvaniei, activau nuclee comuniste și în regimente, în jurul cărora se grupau simpatizanții mișcării revoluționare. Aceste nuclee aveau legături cu celulele comuniste din localitățile Carei, Satu Mare, Baia Mare, Șomcuța Mare, prin intermediul cărora primeau indicații, sarcini și ajutorul necesar din partea Partidului Comunist Român.

Activitatea revoluționară era, mai ales în această parte a țării, efervescentă și datorită condițiilor din acea vreme : zona era plină cu zeci de mii de rezerviști concentrați, care lucrau la fortificații. Aceștia umpleau pînă la refuz cazărțile și locuiau, în cea mai mare parte, și în gospodăriile localnicilor din orașele și satele de pe graniță. Și, pe lîngă condițiile grele, apăsătoare, mai trebuia să se facă față și unor confruntări politice, propagandei horthyste-revizioniste. Comuniștii, simpatizanții partidului duceau și în rîndul militarilor cuvîntul P.C.R., propagînd ideea luptei împotriva fascismului german și a horthysmului revizionist.

La 6 aprilie 1939, manifeste cu conținutul indicat de adresa diviziei au fost răspîndite în orașul Carei. Aici, la acea dată, se afla deja instalată o trupă de circ venită din Satu Mare, pentru care comandantul garnizoanei avea aprobarea Diviziei 16 infanterie. Iar compania recunoaștere asigura ordinea în oraș.

Mai tîrziu, se va afla că cineva din trupa circuitului transporta, în locurile în care se deplasa, manifeste ale Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al Partidului Comunist Român și le preda comuniștilor din localitățile respective, cu care i se făcea legătura.

Ce rol a avut în difuzarea manifestelor Filimon Sârbu care, două zile mai târziu, la 8 aprilie, nu mai urma regimentul în dispozitivul de acoperire a frontierei? S-a aflat el printre cei care au răspândit manifestele? Circula doar ziua și noaptea în serviciul de ordine prin tot orașul!

Adesea, tainele muncii conspirative ascund pentru posteritate cunoașterea în întregime a adevărului, a faptelor comuniștilor. Și nu este exclus ca însuși Filimon să fi făcut să dispară din arhiva Regimentului 7 grăniceri-P. A. documentele secrete care îl priveau, știindu-se că în septembrie 1940 Sârbu s-a numărat printre militarii care au încărcat în vagoane arhiva unității și au însoțit-o pînă la Caracal.

Astfel, întârzierea înaintării lui Filimon Sârbu la gradul de sergent apare evident legată și de activitatea revoluționară a tînărului comunist. Iar ofițerul informator a jucat aici un anumit rol, ca unul care trebuia să-l supravegheze pas cu pas, precum, mai târziu, tot acesta își va da avizul ca Sârbu să fie așezat în drepăturile sale. Iată în ce împrejurări:

După înapoierea din permisie, la 10 august, ofițerul informator îl chemă pe Filimon la el pentru a-i încredința o misiune.

— Te știi grănicer iscusit, dat naibii. În mai, cînd comandam compania recunoaștere, n-aveam mulți subordonați ca tine. Am ordin ca să descopăr rețeaua contrabandiștilor de metale prețioase. Ea poate avea ramificații la noi, în Carei, Satu Mare, Baia Mare și în alte localități de lîngă frontieră. Din luna mai, știi bine, urmăresc această bandă însă nu-i pot da deloc de urmă. Numai tu mă poți ajuta. Nu-ți dau ordin. Ci, dacă vrei, așa... voluntar.

— Trebuie să mă ocup singur de acest lucru ?, întreabă Filimon.

— Nu, cu un fruntaș. E fără instrucție specială, dar cunoaște bine locurile.

— Pot ști cine este ?

— Nu-i din compania ta. Îl vei cunoaște în momentul plecării în misiune. O singură informație îmi trebuie, dar cu care să pot lua sigur urmele contrabandiștilor. Fă cum știi mai bine ca să-mi parvină o informație, măcar una, dar exactă.

Militarii companiei recunoaștere erau folosiți în mod curent și pentru astfel de misiuni grănicerești în adâncimea dispozitivului de pază a frontierei. „Însă de ce să-l însoțească un militar fără instrucție specială și pe care, în plus, nu-l va putea cunoaște decât în momentul plecării ? Ce carte vrea să joace cu mine căpitanul ?”

În luna mai 1939 caporalul Filimon Sârbu cercetase cu ofițerul informator, care-i fusese pentru scurt timp comandant de companie, locurile pe unde se strecurau contrabandiștii peste frontieră. El își amintea o expresie de atunci a căpitanului : „Dacă aș prinde o limbă, de dincolo, aș intra, sigur, pînă la coate, în aur !”. „Poate că și acum îl interesează tot aurul... Da, am să-l fac, de reușesc, să-și bage mîinile pînă la coate în aur. Iar eu, cîștigîndu-i încrederea, să mai scap de umbra lui. Prea se ține scai de mine”.

— Te-ai hotărît, îl întreabă căpitanul după o zi. E o misiune riscantă. Vreau să am din nou sentimentul tău.

— Primesc, domnule căpitan, răspunse Sârbu. Contrabandiștii aduc țării mari pagube. Și asta tocmai acum, în vremurile acestea grele ! Avem datoria să-i prindem.

— Atunci, chiar de acum, intri în acțiune, cu fruntașul Vasile Chira. E în camera alăturată. Are la el

două revolve, cartușe, haine civile și acte de identitate. În zece zile...

— Vom face tot ce-i posibil, domnule căpitan.

În amintiri despre „Un camarad de neuitat” *, Vasile Chira, domiciliat în orașul Tecuci, povestește : „Cu prilejul acelei misiuni l-am cunoscut pe Filimon Sârbu. Era caporal, mai în vîrstă cu doi ani decît mine. Promisem de la ofițerul informator ordinul de a conduce eu toată acțiunea. Se baza că sînt din zonă și cunoșteam bine orașele, celelalte localități, de asemeni că am în regiment un cumnat subofițer. Personal, n-aveam însă nici o idee asupra ceea ce trebuia să facem. Filimon, în schimb, își și schițase un plan de acțiune.

Nu știam nimic despre acest om. Și, cu totul inexplicabil, am căzut, de la bun început, sub influența lui ; m-am lăsat condus de el. Mi-a și spus, într-un fel hotărît : Să nu întreprinzi nimic fără să știu, fără ca eu să fiu de acord. Căci, altfel, ne poate costa viața. Și apoi, nici n-am să-ți îngădui să faci vreun pas peste voința mea. Te previn ! Iar la plecare a adăugat : Ne întîlnim sus, pe movila cetății Berveni sau, cum i se mai spune, la Movila Avarilor. Ai grijă — căpitanul să dea ordin la pichetul nr. 69 să știe de noi, grănicerii de acolo.

La Berveni, Filimon a venit pe înserate. Avea deja niște informații. Mi-am dat seama după felul cum am plecat direct spre o localitate (dincolo de graniță — n.n.). Asta, după ce, într-un anumit loc, îngropasem armamentul, actele. Eu nici nu îndrăzneam să-l întreb ceva. Îl urmam docil, de fapt, cu încredere. Ajunși în localitate, am intrat într-un birt. Sârbu i-a dat birta-

* Manuscris aflat în posesia locotenent-colonelului Gheorghe Pușcașu.

şului un bilet, au schimbat între ei câteva cuvinte, după care, în strigătele birtaşului „Nincs pengő, nem iszol !” *, am ieşit, făcându-ne nevăzuţi, căci îndată se luară după noi câţiva urmăritori.

Mult timp n-am putut înţelege ce se întâmplase pentru că Filimon nu mi-a spus nici un cuvânt. Iar căpitanul Bota Ilie ne ascultase separat rapoartele, încît nu ştiam unul ce a raportat celălalt. Misterul aveam să-l aflu mult mai tîrziu, prin septembrie 1940, cînd acesta nu mai prezenta nici o importanţă pentru Liţu.

Iată-l : Filimon Sârbu cunoştea în Carei pe proprietarul unui restaurant din zona gării. Era bucureştean şi pe cale să-şi încheie afacerile la Carei. Între ei a avut loc, înainte de a pleca în misiune, următorul dialog :

Liţu : Din cîte ştiu, tu ai legături cu un grup de indivizi care fac contrabandă cu aur peste frontieră. Dă-mi numele cîtorva.

Proprietarul restaurantului : Dar asta înseamnă pentru mine moartea. Vor simţi alţii că i-am trădat.

Liţu : Interese superioare cer să-mi divulgî câteva nume. Atît. Dar sigure. Altfel, vei fi de îndată arestat şi s-a dus pe copcă toată afacerea pe care ai făcut-o aici.

Proprietarul : Să ne înţelegem, ca toate lucrurile să iasă pînă la urmă bine. Îţi dau un bilet pe care-l vei duce birtaşului din Mèrk. Îi cer, prin tine, să-şi prevină agenţii din Carei, Satu Mare şi Baia Mare care sînt urmăriţi. Eu nu-i cunosc, nu voi avea dureri de cap.

Liţu : Primesc învoiala. Dar dacă voi fi înşelat n-ai de ales decît cătuşele. Ştii bine că armata e mobilizată

* N-ai bani, nu bei ! (magh.)

aici pentru un război de apărare... Iar tu... te îmbogățești !

Așa a intrat Lițu, în acea noapte, în posesia unor nume de contrabandiști care, ulterior arestați, prin surprindere, au făcut posibilă descoperirea întregii rețele din Baia Mare, Satu Mare și Carei.

A fost un mare succes al lui Filimon Sârbu. Comandantul regimentului l-a evidențiat prin ordin de zi.

Noi n-am participat la arestări și confiscarea depozitelor de bijuterii din aur și argint. Dar din tot ce s-a confiscat prea puțin a intrat în vistieria statului. Sârbu pufnea de mînie, însă într-un fel se bucura. El zicea : *Îi am la mîna. Din toată afacerea aceasta, voi trage și eu un oarecare folos. Și încă de ce folos am nevoie !...*

Într-adevăr, caporalul Filimon Sârbu avea să tragă un mare folos. În ochii colonelului, ai ofițerului informator era, de acum, un „om de încredere“. Era tocmai ce-și dorea tînărul comunist.

La 21 octombrie 1939 Filimon Sârbu era avansat sergent cu vechime în grad de la 1 august 1939. Iar la 6 noiembrie primea o permisie de 10 zile ca recompensă „pentru merit în paza și apărarea frontierei“. Această permisie survenea patru zile mai tîrziu după ce pe adresa Regimentului 7 grăniceri-P. A. sosise, la 2 noiembrie, ordinul Diviziei 16 infanterie în care se spunea : „Cu onoare se face cunoscut că domnul general-comandant al diviziei aduce mulțumiri căpitanului Bota Ilie din Regimentul 7 grăniceri-P. A. pentru activitatea depusă în serviciul de informații și contra-informații“.

*

Imediat după îndeplinirea misiunii de descoperire a rețelei contrabandiștilor de metale prețioase. Filimon

Sârbu s-a internat, la 21 august 1939, la Spitalul militar din Satu Mare. Cauzele internării sale ne rămân, deocamdată, neclare. Informațiile de care dispunem de la cei care l-au cunoscut sînt contradictorii. „Se pare că a fost un atentat la viața sa cu foc de armă”, își amintește cumnata sa. Sergentul Chira notează: „Contractase o boală”. Alte mărturii vorbesc despre „un accident, lovit de un cal de cavalerie”.

Credem, mai curînd, că este vorba de starea sănătății sale șubrezite pe timpul detențiunii din iarna anilor 1936—1937 la închisoarea din Constanța. Pentru că stă mărturie fișa sa medicală ce-i însoțea foaia matricolă de la Regimentul 2 grăniceri, concediul medical din octombrie 1938, precum și alte internări, de 25 zile, în februarie 1940, în Spitalul militar din Satu Mare, iar de la sfîrșitul lui septembrie și pînă la 14 noiembrie 1940 în Spitalul militar din Craiova. Aceste repetate internări, urmate de concedii medicale, precum și faptul consemnat în Registrul de administrație al companiei recunoaștere, anume că Filimon Sârbu își primea aproape lună de lună drepturile de hrană în bani — toate vin să susțină ideea de mai sus. Sergentul Filimon Sârbu a putut avea unele afecțiuni datorită regimului aspru la care erau supuși comuniștii în închisori.

PARTICIPANT ACTIV LA INTENSIFICAREA ACTIVITĂȚII CONSPIRATIVE

Internarea din 1939, lungă de două luni, în Spitalul militar din Satu Mare a creat tânărului comunist și posibilitatea intrării sale în legătură cu organizația de partid locală și aceea a angajării sale, mai direct, în mișcarea revoluționară antifascistă din acea zonă. Fiind în spital Filimon era mai puțin supravegheat. Astfel, avea posibilitatea de a se deplasa chiar în afara orașului. Ilegalistul Ion Breban vorbește de o întâlnire cu Filimon în toamna anului 1939, în spatele actualului Trust Minier din Baia Mare. „Am discutat cu el tot problema organizării grupelor antifasciste. Ne-a spus să scriem manifeste, folosind orice mijloc tehnic de tipărire pentru a duce cuvântul partidului în rîndul maselor. Mai bine informat, spunea să nu ne încredem în linia confuză a Cominternului, ci să ascultăm cuvântul de ordine al Partidului Comunist Român care arată că pericolul principal pentru România rămîne Germania hitleristă. Simțeam în spusele lui că este mai bine orientat. Spunea că merge des la București“.

Într-adevăr, mărturii din arhivele Regimentului 7 grăniceri-P. A. arată că Filimon s-a aflat în permisiu sau concedii în lunile aprilie, august, octombrie 1939. Aceste date coincid cu momente importante în activitatea partidului. Trecînd prin București în drum spre

Constanța, Filimon lua legătura cu un ilegalist, de la care primea noi directive și sarcini pentru desfășurarea activității revoluționare antifasciste.

Întâlnirea cu Ion Breban în toamna anului 1939 era tocmai dictată de nevoia difuzării noilor directive ale partidului și intensificării muncii în situația dată. Căci, în acel timp, atmosfera politică devenise foarte încărcată ca urmare a primejdiei de atac împotriva României ce plana tot mai amenințător, mai iminent. La granița de nord-vest acest pericol se simțea parcă mai grav. Masele populare, muncitorii, țăranii, intelectualitatea, rezerviștii, militarii, în frunte cu comuniștii, erau hotărâți să apere cu arma în mână fruntariile sfinte ale patriei. „Rar mi s-a dat ocazia să văd atîta entuziasm la țărani cum s-a văzut cu ocazia ultimelor evenimente” — raporta Regimentului 7 grăniceri-pază comandantul companiei a 7-a grăniceri-Valea lui Mihai. „Toți au răspuns, în masă, la concentrări cu moralul foarte ridicat. La săpături toți — de la bătrîn pînă la copil — s-au oferit să execute ei tranșeele ca soldații să se odihnească că mărșăluiseră greu“...

Sergentul Iosif Găitan, contingentul 1935, aflat la vatră în comuna Întorsura Buzăului, județul Brașov, trimisese Regimentului 7 grăniceri-pază o scrisoare în care ruga „respectuos ca să fie și el chemat la concentrare pentru a-și face datoria către țară”. Comandantul regimentului făcea cunoscut acest fapt trupei, concomitent cu citirea unui ordin al ministrului apărării naționale prin care se cita pe armată și se aproba soldatului Rădulescu I. Nicolae, reformat, să rămînă mai departe sub arme, la datorie, în Grupul 2 grăniceri-pază-Cernavoda.

La 5 septembrie 1939, Regimentul 7 grăniceri-P.A., conform ordinului Marelui Stat Major, își completa efectivele prin noi concentrări și definitivă lucrările de fortificații în zona Carei, pentru a putea opune rezistență unei eventuale invazii hitleristo-horthyste.

Peste tot domnea o atmosferă încărcată. Date culese din arhivele sătmărene vin să confirme încă un fapt: intensificarea, la acea dată, a activității comuniștilor în rîndurile armatei, a concentrațiilor și rezerviștilor, a celorlalți oameni ai muncii. Masele se radicalizau, își manifestau tot mai mult voința de a lichida nedreptățile din țară, privilegiile celor avuți, fascismul de orice fel, intern sau extern, aducător de jale, de pustiu, de moarte. Cuvîntul comuniștilor, al simpatizanților lor, al antifasciștilor pătrundea și era receptat tot mai mult în armată, pînă la ultimul soldat. El chema la vigilență revoluționară, antifascistă, la împiedicarea legionarilor fugiți peste hotare de a se reîntoarce în țară. În acea toamnă hitleriștii începuseră să-și strecoare ilegal peste frontieră în România agentura legionară recrutată și instruită în Germania. Tot pe căi clandestine se introducea și literatură hitleristă, fascistă.

Documentele din arhiva Brigăzii 2 grăniceri-Dêva, a grupurilor 4 grăniceri-Arad și 7 grăniceri-Baia Mare evidențiază starea de vigilență și permanentă preocupare de a împiedica pătrunderea în țară a legionarilor fugiți în Germania. Grupul 4 grăniceri raporta Brigăzii 2 grăniceri: „Avocatul Dumitru Dumitrescu și ceilalți 3 legionari semnalăți că ar intenționa să pătrundă în țară prin pădurea Socodor sau pe la Beba Veche n-au putut trece frontiera, paza fiind în acele locuri bună iar soldații înștiințați...”

Generalul Iosif Teodorescu *, comandantul Brigăzii 2 grăniceri, alertase întreaga frontieră de nord și vest asupra pericolului întoarcerii legionarilor fugiți din țară și cerea manifestarea întregii vigilente și răspunderi grănicerești la frontieră. Acest imperativ nu putea fi nescutit nici în caz de eșecuri la graniță, pentru a se lua măsuri în interior. În această privință, Grupul 7 grăniceri raporta : „Legionarul Dumitru Dumitrescu, urmărit pentru crimă, a trecut în februarie 1939 frontiera prin sectorul Sighet, în fosta Cehoslovacie. Nu este sigur că nu s-a întors în țară tot prin sectorul Companiei de grăniceri Sighet“.

Atitudinea antifascistă, antilegionară o găsim adînc înrădăcinată în rîndurile soldaților grăniceri. Următorul caz este revelator. Soldatul Gheorghe Temelie, patrulînd la limita dintre pichetul nr. 71 Urziceni și nr. 72 Urziceni de Pădure, a descoperit în ziua de 15 septembrie 1939 un grup de trei persoane care treceau frontiera în România. După semnalmente pe care ostașul le cunoștea — vîrstă 28 ani, statura 1,60—1,70 m, blond, haine gri — și-a dat seama că unul din indivizi nu putea fi altul decît Horia Sima, căpetenia legionarilor din România. „Am dat să încarc arma și să trag în el“, declara la anchetă soldatul Temelie. „Legionarul Sima însă a apucat înaintea mea să întindă revolverul spre mine, spunîndu-mi că mă împușcă dacă mai fac vreo mișcare cu arma ; zicea că el este Horia Sima, gardist, fost prieten al lui Codreanu și că vrea să meargă la București“.

* La 23 August 1944, în calitate de comandant al Comandamentului Militar al Capitalei, generalul Iosif Teodorescu va conduce acțiunile militare române pentru nimicirea trupelor hitleriste din interiorul Bucureștiului.

Soldatul Temelie s-a dus repede să anunțe pichetul. Întâlnind, pe drum, o altă patrulă s-a întors îndată la locul trecerii, dar n-a mai găsit decât urmele celor trei legionari, pe o distanță de 40 m pe teritoriul românesc. Ostașul a anunțat direct prin telefon plutonul de grăniceri de la Bervenii, susținând apoi în fața comandantului de subunitate că Horia Sima a intrat în țară și trebuie prins pînă nu se depărtează prea mult de frontieră.

Pe baza acestei informații s-a alarmat compania 6 grăniceri Carei, Batalionul de grăniceri Oradea. Iar Regimentul 7 grăniceri-P. A., aflat la executarea lucrărilor de blocadă la nord-vest de Carei, a încercuit o mare zonă. A fost, de asemenea, alarmată poliția din Cluj, fără însă ca Horia Sima să fie prins.

La Carei, în zilele următoare, din ordinul Brigăzii 2 grăniceri, se făcea „ancheta de caz“, comisarul poliției din Carei și comandantul Companiei 6 grăniceri susținând că „nu poate fi vorba de trecerea de legionari“. În declarațiile sale, la anchetă, soldatul Gheorghe Temelie însă își susținea mărturia : „a fost Horia Sima...“ *

Concomitent cu strecurarea peste frontieră a agenturii legionare, Germania hitleristă „bombarda“ propagandistic granița de nord-vest și vest. Pe adresele companiilor, batalioanelor, grupurilor 4 și 7 de pază și chiar

* După crima pusă la cale de Horia Sima privind uciderea mișelească a lui Armand Călinescu, primul ministru al României, căpetenia legionară fuge din nou la Berlin, de unde va încerca cu legionarul Nicolae Pătrașcu să revină în țară în mai 1940. Trecînd frontiera în noaptea de 17 spre 18 mai 1940 pe la Lățunaș-Banat, el este descoperit și urmărit de grăniceri, care în noaptea de 19 mai reușesc să-l aresteze în comuna de frontieră Jamu Mare, iar pe Pătrașcu în comuna Ticvanu Mare, predîndu-i poliției.

a Brigăzii 2 grăniceri erau trimise, prin poștă, ziare, reviste și broșuri, fapt care producea grănicerilor o indignare generală. „Am onoarea a vă înainta alăturat mai multe numere din ziarul german «Frankfurter Zeitung» ce au fost primite în zilele de 23 și 24 decembrie 1939. Batalionul nu este abonat la nici un fel de reviste sau ziare românești, cu atât mai puțin din cele străine” (comandantul batalionului 1/7 grăniceri pază-Sighet); „Am onoarea a înainta alăturat trei numere din ziarul german «Frankfurter Zeitung» trimise Companiei a 4-a grăniceri pază Halmeu” (comandantul Regimentului 7 grăniceri pază-Baia Mare).

La rîndul său, comandantul Brigăzii 2 grăniceri se adresa, la 22 decembrie, Corpului grănicerilor: „Am onoarea a înainta alăturat raportul nr. 4 202 din 21. XII. 1939 al Grupului 7 grăniceri pază însoțit de broșura intitulată: „Patru săptămîni de război“, care a fost primită de Compania 4-a pază Halmeu.

Cum această broșură, răspîndită de Legația Germaniei din București, constituie un mijloc de propagandă în favoarea Germaniei, o astfel de broșură fiind primită astăzi și de Brigadă, iar din răspîndirea acestei broșuri se constată că legația Germaniei este în posesia exactă a ordinei de bătaie [...] rugăm a ne da urgente ordine de urmare.

Brigada a luat, din proprie inițiativă, măsura de a împiedica răspîndirea unor astfel de publicații printre ofițeri și trupă și de strîngere a acestora“.

Sentimentele antilegionare și antihitleriste ale militarilor erau, în continuare, înrîurite de efervescenta revoluționară din zonă. Prin natura misiunii lor, grănicerii intrau în contact cu cele mai diverse categorii de oameni și se simțeau cel mai mult legați de paza și apărarea

granițelor. Marea majoritate a trupei și chiar a ofițerilor erau transilvăneni, înarmați să-și apere glia aflată în pericol. De unde, la ei, și o anumită răspundere, numită „recalcitrantă” de către autoritățile administrative, care se plîngeau — după cum raporta pretorul plasei Oaș (Satu Mare): „Unii concentrați reîntorși acasă cu idei comuniste, unii militari activi care găsindu-se în uniformă cred că pot face orice [...] Tinerii veniți în concediu ori desconcentrați sînt neascultători, ba chiar agresivi față de autoritățile comunale. Acești tineri nutresc idei comuniste”. La rîndul său, prefectul județului Satu Mare semnala că „în regiunea minieră Baia Mare, Baia Sprie și Cavnic se pare că reînvie *comunismul*...”.

În alte documente sătmărene se găsește consemnat că : „Propaganda comunistă de la om la om s-a făcut de conducătorii organizației în ultimul timp cînd ideile prind mai ușor, fiind lumea plină de nemulțumiri. Conducătorii nu îndrăznesc să facă propagandă pe față, însă, evident, crește numărul aderenților”.

Numărul aderenților la politica promovată de comuniști creștea și în rîndul militarilor Regimentului 87 infanterie din Satu Mare, încît prefectul județului „simte” nevoia să roage pe comandantul acestei unități „a dispune să se facă ședințe educative ostașilor în cazarmă în așa fel ca atunci cînd merg în concediu să nu se mai dedea la acte de insubordonare față de autorități. Peste tot ni s-au semnalat cazuri, în cari permisionarii uzează de numele ofițerilor afirmînd că ar fi fost sfătuiți de ei să nu se supună la ordinele organelor jandarmerești sau administrative ; [...] fapt este însă că un spirit bolnăvicios a pătruns în sufletul concentraților, care ar putea avea repercusiuni primejdioase în județ”.

Sfârșitul lunii octombrie 1939 îl găsea pe Filimon Sârbu la unitate, la Carei. Militarii Regimentului 7 grăniceri-P.A. reveniseră în cazarmă din dispozitivul de blocare încă din 8 octombrie. Iar între 10 și 18 ale aceleiași luni se desconcentrează rezerviștii chemați sub arme la începutul lunii septembrie. În acea perioadă se primeau recruți, iar o parte din trupa instruită era repartizată la pichetele Regimentului 7 Grăniceri-Baia Mare pentru paza frontierei. Regimentul se organiza într-o nouă ordine de bătaie. La comanda companiei recunoaștere fusese numit un locotenent.

Filimon își relua locul în fruntea grupei a 3-a, plutonul 2. Revenirea lui Filimon Sârbu în regiment nu se putea să nu fi fost raportată imediat comandantului. Ar fi fost și în contra ordinului Corpului grănicerilor („Regimentul 7 grăniceri — reamintim cum suna acel ordin — va supraveghea acest fruntaș întrucât a activat în mișcarea *comunistă* din Constanța”). Dar comandantul regimentului îl privea acum pe Sârbu cu alți ochi. Și, ordonă, în aceeași zi de 21 octombrie, să se redacteze ordinul de zi nr. 334/1939, prin care caporalul Filimon Sârbu să fie înaintat sergent cu vechimea în grad de la 1 august 1939. Apoi îl semnă.

Mai târziu, la 6 noiembrie, semna și ordinul de zi prin care sergentul Filimon Sârbu primea, anticipat, o permisie de 10 zile (prin ordinul Marelui stat major, regimentele din zonă puteau să dea, în două serii, trupei, permisiile de câte 10 zile, însă numai cu începere de la 20 decembrie).

În acel sfârșit de an — 1939 — pericolul de agresiune hitleristo-horthystă asupra patriei noastre scăzuse întrucîtva. Germania, declanșînd cel de-al doilea război mondial prin atacarea și ocuparea Poloniei, își orienta acum privirile spre nordul și vestul Europei, lăsînd țării noastre un scurt răgaz, ceea ce făcea ca în zona de nord-vest și vest a frontierelor României să se instaleze — cum rezultă din Jurnalul de operații al Regimentului 7 grăniceri-P.A. — o anumită acalmie. Fără să fie însă oprite lucrările de fortificații.

În conjunctura creată, activitatea revoluționară a comuniștilor s-a intensificat. A devenit mai intensă și munca revoluționară a lui Filimon Sârbu. În această privință el a folosit din plin împrejurarea de a fi fost repartizat să lucreze la Comenduirea pieții Carei, fapt ce-i lărgea, într-un anumit fel, posibilitatea de mișcare nu numai în oraș, ci și în localitățile din zona Careiului.

Sârbu continua, formal, cum rezultă din Registrul de administrație al subunității, să aparțină de compania recunoaștere. În fapt însă el își ridica de la aceasta doar drepturile de soldă și de hrană. În lunile decembrie 1939, ianuarie și pînă la 5 februarie 1940, Filimon Sârbu își primea de la companie și drepturile de hrană în bani — cîte 496 lei pe lună. Ceea ce înseamnă că, practic, din decembrie 1939 el începuse să lucreze la Comenduirea pieții Carei. Iar datele de pe un bilet de voie emis de Regimentul 7 grăniceri-P.A., garnizoana Carei, arată că : „Sergentul Filimon Sârbu, din acest corp, fiind în serviciul comendurii, are voie a merge în oraș la orice oră din zi și noapte în interes de serviciu“. Biletul de voie are aplicate ștampila regimen-

tului și apostilele : „Comandantul garnizoanei Carei“ și „Comandantul Pieții Careii Mari“.

Serviciul de ordine din garnizoană Comenduirea Pieții îl executa în comun cu poliția din Carei. Iar militarii selecționați pentru acest serviciu erau sergenți și soldați dintre „cei mai buni“ și „care nu se cunosc între ei după ce au făcut școala de instrucția ofițerilor * și a gradelor inferioare“, cum îl asigura ofițerul informator al Regimentului 7 grăniceri-P.A. pe comandantul Diviziei 16 infanterie într-un raport din 16 aprilie 1940 privind controlul contrainformativ în garnizoana Carei.

Dar atît comandantul Regimentului 7 grăniceri-P.A. cît și ofițerul informator îl cunoșteau foarte bine pe sergentul Filimon Sârbu, inclusiv convingerile sale politice. Și, apoi, aceștia nici nu-și închipuiau că Filimon putea fi străin de propaganda comunistă din zonă. Și totuși ei îl numeau „în serviciul de ordine în orașul Carei, în împrejurimi și în satele de pe frontieră, în unire cu poliția și jandarmeria“. Nu însă înainte ca între colonel și Filimon să aibă loc următorul dialog, relatat, în însemnările sale, de sergentul Vasile Chira.

„Chemat la comandantul garnizoanei, Filimon bătu mai întîi la ușă, iar cînd auzi «intră» o deschise și se prezintă :

— Să trăiți, domnule colonel ! La ordinul dumneavoastră.

— Te-ar bucura o misiune importantă ?

— Dacă e în folosul armatei, al țării, mă bucur, spuse sigur și hotărît Sârbu.

* Militarii luați în serviciu de ordine în garnizoană erau instruiți pentru a cunoaște unele prevederi ale Codului Justiției Militare referitoare la ordinea publică.

— Isteț sergent ! Ce zici comisare ? Nu dau eu în serviciul garnizoanei * decît oameni aleși, ca acest sergent. Apoi, adresîndu-se lui Filimon, spuse :

— Dumneata sergent, te vei prezenta de îndată căpitănului de la comenduire și el îți va spune ce ai de făcut. Poți pleca.

Lițu salută, făcu o întoarcere perfectă și ieși, lăsînd să fie comentată buna sa alură militară“.

După un an de ședere la Carei, Filimon Sârbu avea de acum să cunoască mai bine orașul, oamenii săi. Mișinua de ordine în garnizoană, ziua și noaptea, îi dădea posibilitatea să circule oriunde ar fi vrut. Patrula în zona fabricilor de țigări, de hîrtie și de ulei, a morii și stației C.F.R., făcînd prietenii în rîndul muncitorilor, mai cu seamă în rîndul celor tineri. Apoi, în fiecare sîmbătă, între orele 14—18, Filimon se întîlnea — ca sergent instructor — cu foarte mulți tineri în localul Școlii Normale din oraș. Aici era centrul de pregătire premilitară. Dispunînd de o foarte bună pregătire militară, Sârbu s-a făcut apreciat de comandantul centrului de pregătire premilitară și de ajutorul acestuia, profesor de educație fizică la școala normală. Cu tinerii premilitari el se purta plin de tact, prietenos ; atent cu tinerii români, cît și cu cei de naționalitate maghiară ori germană. De la aceștia din urmă învăța cuvinte, expresii din limba maghiară ori germană, ceea ce îl apropia și mai mult de ei, reușind să le cîștige prietenia. Ulterior a început să-i viziteze pe unii acasă, în familie. Astfel, prin tînărul premilitar Vasile Herman, Filimon

* Executînd în comun serviciul de ordine publică, militarii repartizați comendurii trebuiau cunoscuți și de șeful poliției orașului.

Sârbu cunoaște pe părinții acestuia — Emilia și Mihai Herman. Mama era muncitoare la fabrica de țigarete, iar tatăl muncitor pantofar, care avea în oraș un mic atelier. Acești muncitori aveau vederi progresiste, erau antihorthyști, fapt care îi inspira încredere lui Sârbu. „Ne vizita des — își amintește fiica pantofarului, Elena Herman, domiciliată în Carei. Asculta la noi, fără frică, emisiuni ale unor posturi de radio străine. Odată, căutînd la aparat muzică, s-a auzit semnalul «Internationalei». El a sărit ca ars de pe scaun, zicînd : «Lăsați să cînte!». După un timp Lițu îl vizită pe tata la atelier. Cu el discuta mult, se înțelegeau bine“. „Toți premilitarii îl iubeau pentru firea lui veselă, prietenoasă, dreaptă ; avea mulți prieteni“ — își mai amintește Elena Herman.

Intrînd, mai ales prin intermediul tinerilor, în mediul muncitoresc al orașului Carei, Filimon Sârbu își întărea legăturile conspirative de partid pe plan local. Referindu-se la o întîlnire pe care a avut-o la Carei cu Filimon Sârbu, Ion Breban relatează : „La Careii Mari am fost condus într-o locuință unde erau vreo 3 subofițeri și 2—3 femei. Am discutat ca să ne opunem din răspuțeri cedării Ardealului. Eu trebuia să organizez tovarășii din întreprinderi și comune. Iar el, Lițu, pe linie militară“.

Folosind forme ale muncii legale de partid, comuniștii aflați în Carei, printre care și Filimon Sârbu, cultivau prietenia dintre români și maghiari, combăteau ideile revizioniste horthyste. Sub pretextul controlului ordinei în garnizoană, Filimon Sârbu frecventa, îmbrăcat civil, localurile în care se desfășurau repetițiile și spectacolele organizațiilor culturale din oraș ; „Căminul meseriașilor“, „Asociația tinerilor meseriași“ etc. Astfel, își înmulțea numărul cunoscuților și prietenilor. Pe unii

dintre aceștia el reușise să-i atragă de partea sa. Organiza cu ei o formație artistică comună cu ostașii Regimentului 7 grăniceri-P. A. La un spectacol al acestei formații, dat la sfîrșitul anului 1939, asistă și aplaudă în picioare comandantul regimentului. „Spectacolul despre dătinile strămoșești, într-o formă cu totul originală, fiind foarte apreciat de spectatori — după cum rezulta dintr-un document emis de regiment, s-a încasat și un venit net de 3 400 lei“.

La Carei, Filimon Sârbu, numărîndu-se printre animatorii echipei artistice mixte, folosea, totodată, prilejul de a duce în rîndul tinerilor băieți și fete, ostași ori civili, cuvîntul partidului. Pe de altă parte, era tot mai apreciat de comandantul regimentului. Filimon avea mare nevoie în munca sa de a se ști bine văzut de acesta. Și, uneori, el nu scăpa prilejul de a se folosi de unele activități inițiate de comandantul regimentului pentru a-și desfășura propria sa activitate de propagandă a politicii partidului comunist. Astfel, la începutul anului 1940, comandantul Regimentului 7 grăniceri-P. A. a ținut în fața celor 542 soldați de naționalitate maghiară și germană ai unității un discurs, îndemnîndu-i să-și facă datoria, să țină la demnitatea lor de ostași sub drapelul patriei comune și să nu dezerteze, căci cei prinși urmau să fie trimiși în fața tribunalului militar. Filimon se folosi de îndată, cu pricepere, de acest prilej. El multiplică, probabil în atelierul pantofarului Herman, un manifest al Comitetului Teritorial din Ardeal și Banat al Partidului Comunist Român, tipărit în martie 1939, și, noaptea, puse cîte un exemplar în bocancii „minoritarilor“. În manifest se spunea : „Frați unguri, luptați alături de poporul român contra pericolului hitlerist. Partidul Comunist Român vă cheamă pe toți, fără excepție, să vă faceți

datoria în armata română [...]. Nu vă încredeți în revizionismul războinic, ci aveți încredere în lupta comună a românilor și maghiarilor pentru propășirea patriei comune România“.

A doua zi întregul regiment era în alarmă. Anchete, percheziții în cancelarii și la domiciliu, mai ales în rîndul subofițerilor, pentru descoperirea provenienței manifestului. Ofițerul informator avea lista comuniștilor. Cercetările sale au condus însă la concluzia că nici unul din cei pe care îi urmărea cu deosebire nu era amestecat în acțiunea de răspîndire a manifestului. Singurul care mai era bănuît — Filimon Sârbu. Însă pe acesta nu-l putea, deocamdată, implica în afacerea manifestelor : nu avea probe suficiente și, apoi, despre Sârbu el trebuia să raporteze cu totul altceva comandantului Diviziei 16 infanterie.

Despre ce era vorba ? Regimentul primise un ordin la care urma neîntîrziat să răspundă : „Divizia 16 infanterie cere Regimentului 7 grăniceri să comunice numele și prenumele ostașului de la Comenduirea pieții Carei care nu a primit mită de la soldații Lorentz Carol și Horvat Ion ce intenționau să treacă în Ungaria.

Aceste date sînt cerute urgent de Corpul 6 armată“.

Ostașul în cauză nu era altul decît Filimon Sârbu. La Comenduirea pieții Carei sergentul Sârbu arăta în serviciu o conștiinciozitate fără cusur. Punctualitate, cinste. Nu tolera soldaților să umble fără rost prin garnizoană. Firea lui se impunea și celorlalți ostași de la comenduire. Apoi experiența revoluționară îl mai învățase ceva : să ofere urmărilor lui cîte ceva mai „deosebit“ care să-i pună în dilemă, ori de cîte ori porneau să-i descopere acțiunile revoluționare. Iar șefii săi preferau laudele eșaloanelor superioare, decît avertismente că nu corespund funcțiilor. Cazul manifestelor

se încheia astfel : „Am onoarea a raporta că în acest regiment nu s-a semnalat sau descoperit nici un caz de propagandă comunistă“.

*

Tîrărul comunist Filimon Sârbu găsisese la Carei un mediu fertil de activitate revoluționară și în rîndul subofițerilor. Această categorie de cadre, cea mai numeroasă în regiment — numărul subofițerilor era de două ori mai mare decît al ofițerilor —, avea un tratament care nu se deosebea de cel al gradaților, al sergenților și caporalilor. Lipsiți de drepturi elementare sau frustrați de acestea, umiliți la tot pasul, ba și înjurați și, nu de puține ori, bătuți de unii ofițeri, subofițerii puteau fi ușor influențați să ceară să li se respecte demnitatea, drepturile. Filimon, devenit instructor al recruților, mai tîrziu și la premilitari, trăia mult timp printre subofițeri, lua parte la activități comune de pregătire. Apoi și faptul că această categorie de cadre provenea, în general, din rîndul țăranilor, al muncitorilor, îl făcea pe Sârbu să se identifice cu ei. Pe sergentul-major Vasile Matei l-a cunoscut din primele zile ale formării Regimentului 7 grăniceri-P.A. și se împrietenise cu el. Subofițerul îi procura lui Filimon cărți, admira setea de lectură a acestuia. Matei însuși era un om care citea și căuta să-și lămurească, ca fost muncitor, diferite idei ale luptei revoluționare, ale răspunderii politice a clasei muncitoare în lupta împotriva fascismului. Filimon se atașase de acest subofițer.

Mai tîrziu, spre sfîrșitul anului 1939 și începutul anului 1940, prin intermediul sergentului Vasile Chira, cumnat cu Matei, Filimon va începe să-i facă vizite acasă, mai întîi ca invitat la masă, apoi din nevoia

firească de a comenta evenimentele, de a le clarifica și înțelege evoluția. Iminența atacului hitleristo-horthyst asupra integrității teritoriale a României era subiectul principal al discuțiilor. Sârbu domina conversația cu însuflețire. „Ne vom bate pe viață și pe moarte și vom apăra Transilvania — spunea el. În acest sens să-i înflăcăram și pe soldați, căci aproape toți sînt ardeleni și doar pămîntul lor îl apără, care este al țării...“, „Apoi, pe nesimțite — relatează Vasile Chira — discuțiile luau și un alt făgaș, cel al nedreptăților pe care subofițerii erau sortiți să le îndure. Maria, sora mea, izbucnea cel mai violent cînd venea vorba de astfel de probleme. La care Filimon zicea : «De ce nu ieșiți la raport, sau, mă rog, să reclamați nedreptatea ?

— Cui să raportăm ? se înfură Matei. Nimeni, aici, la noi nu te ascultă...»“.

Descriindu-l pe Filimon, Maria (fosta soție a plutonierului Vasile Matei, căzut în război) spunea : „Subțirel, brunet, fața alungită, ochii mari, negri, pupilele ochilor se mișcau încontinuu, ca într-o veșnică căutare, de veghe. Băiat deștept, foarte descurcăreț, cunoștea mai multe meserii : strungar, mecanic, electrician, sudor. Era activ, fără frică, om de acțiune“.

Cu timpul, Filimon Sârbu se împrieteni și cu alți subofițeri din anturajul lui Matei. Astfel, în jurul lui Filimon se formă un nucleu de simpatizanți ai partidului comunist. Cît de numeros și din cine anume se compunea nucleul este mai greu, documentar, de stabilit. Cert este însă că nucleul de simpatizanți activa și că avea în componență, printre alții, pe Vasile Matei și G. Gh. Ștefănescu. Activitatea nucleului rezultă și dintr-un document, în care se arată, printre altele : „Confidențial, personal. Corpul 6 armată, biroul 2, către Comenduirea pieții Carei. Marele stat major este

sesizat că în mai multe rânduri s-au trimis autorităților militare memorii pornind din partea subofițerilor, că ar exista în armată o prăpastie între corpul ofițerilor și subofițerilor [...] Cercetați originea și cauza acestor memorii...". La care ofițerul informator răspunde : „Regimentul 7 grăniceri a făcut toate investigațiile pentru a descoperi și prinde vreun subofițer care ar fi îndrăznit să trimită vreun memoriu sau anonimă...".

Activitatea nucleului de simpatizanți se amplifică ; se cultivă de acum în rândul subofițerilor, ceva mai deschis, o atitudine protestatară față de împotriva nedreptăților și umilirii. Printre alții, sergentul-major Matei era cunoscut în regiment ca un om „cu limbă ascuțită". Dacă o vreme nu se acorda atenție „manifestărilor" sale, de la un timp începuse să se vadă în Matei exponentul nemulțumirilor subofițerilor, „umbra" cuiva care se folosea de el pentru a-și desfășura, mascat, propaganda revoluționară în regiment. Șefii lui erau cu ochii pe el, urmărind să-l compromită pentru a-l face inofensiv. Un prilej se ivi. Batalionul 1, din care făcea parte sergentul-major Matei, organizează „o serată de înfrățire", la care erau invitați să participe numai ofițerii și T. R.-iștii. Matei se duse totuși la serată de unde a fost dat afară într-un mod brutal. Acesta a protestat, dar a ieșit în cele din urmă din local, „trântind ușa de se cutremură ferestrele și atrase atenția întregului public".

În urma acestei „comportări", sergentul-major Vasile Matei a fost trimis în judecata Tribunalului Corpului 6 armată-Cluj, pentru „ofensa superiorului" și „insulta armatei" și judecat în temeiul articolului 176 din Codul Justiției Militare. Procesul a avut loc la 18 aprilie 1940. Deși Matei simțise că mai marii săi din regiment vor să se răfuiască cu el, la proces a arătat totuși o atitu-

dine hotărâtă, dîrză, plină de demnitate. Declarația dată de el în fața procurorului militar, și susținută în proces, este, în această privință, revelatoare. Consemnăm esențialul: „... Subsemnatul luînd cunoștință de ordin m-am gîndit, în sinea mea, că puteam fi și noi invitați pe lîngă elevii T.R., care în cadrele armatei noastre parte dintre ei sînt grade inferioare și sînt sub ordinele noastre [...] Luînd de bază cele de mai sus am înțeles, prin aceasta, că sîntem înjosiți față de ei, nedîndu-ne nici o considerație, și ca atare, în acea zi, pe la orele 12—13, m-am dus la companie ca să raportez domnului căpitan Iuga să intervină să luăm și noi parte. Nu l-am găsit. Dar, la companie, în ordinul copiat de la baralion era scris (completat) cu creion albastru că participă la serată «și subofițerii». Scrisul semăna cu al domnului căpitan. În realitate scrisese subofițerul instructor Teodorescu Alexandru.

M-am dus totuși la serată, de unde am fost dat afară. Plecînd am strigat: «De ce să fim dați afară, noi subofițerii... că prea sîntem înjosiți!...» Iăr domnului locotenent rezervă Ciurea i-am spus: „«Nu sînteți un om manierat, habar nu aveți ce este armata». Nu sînt bolșevic. (În timpul instrucției de întocmire a dosarului s-a încercat ca Matei să fie dovedit comunist sau că se află sub influența unui comunist — *n. n.*) N-am făcut aceasta ca unul care ar fi avut ceva pe suflet. Sînt român adevărat, născut între crestele celor mai înalți munți ai României. N-am a mă căi de ceva. Am spus doar adevărul. Și, nu mai adaug nimic decît: Acum justiția are cuvîntul!»

Atitudinea hotărâtă a subofițerului, dar și declarațiile favorabile ale maiorului Nicolae Popescu, șeful biroului mobilizare în subordinea căruia se afla Matei,

Începînd din primăvara anului 1940, și locotenentului (rezervă) Ioan Mureșan, care i-a fost comandant de pluton, au diminuat din severitatea verdictului tribunalului. Astfel că pînă la urmă instanța îl declară „neculpabil” pe acuzat pentru delictul de „defăimare” a armatei și-l achită de orice pedeapsă. Îl condamnă însă la 3 luni și o zi închisoare corecțională pentru delictul de „ofensă a superiorului” și la 500 lei cheltuieli de judecată (sentința nr. 1633 din 18 aprilie 1940).

Procesul intentat împotriva unui membru al nucleului de simpatizanți ai partidului comunist din rîndul subofițerilor — Vasile Matei — n-a avut efectul scontat.

*

În ianuarie-februarie 1940 Regimentul 7 grăniceri-P.A. execută aplicație după aplicație pentru „rutinare”; totodată, se consolidau lucrările de apărare în zona nord-vest Carei. La astfel de activități, sergentul Filimon Sârbu era o prezență activă în cadrul companiei recunoaștere. Trecea la comanda grupei și însoțea subunitatea în dispozitivul de acoperire a frontierei. Timpul era deosebit de capricios. Vremea geroasă devenea, peste noapte, umedă. În zilele de 5, 6 și 7 februarie plouase-torențial, făcînd să se surpe tranșee, bordeie. La baricada Foieni, în zona căreia se afla și compania recunoaștere, s-a prăbușit un bordei, omorînd pe caporalul Nichita Alexandru și rănind pe alți cîțiva, toți din compania mitraliere.

Venind în zonă, să cerceteze cazul, căpitanul informator îl chemase la el și pe Filimon, ca sergent în serviciul comendurii; vroia să-l ajute la culegerea datelor pentru anchetă. Sârbu se arătă indignat de catastrofă.

Vizat direct, comandantul companiei mitraliere protestă : „Domnule căpitan, se adresează ofițerului de la comenduire, acest sergent pe care dealtfel îl cunosc foarte bine, să-și țină gura, să nu facă agitație“... Protestul locotenentului a făcut pe ofițerul informator să strige la Sârbu : „Sergent, tu mă însoțești pe mine, nu califici ce s-a petrecut aici ! Nu ți-am acordat acest drept !“...

În timpul aplicațiilor, din cauza umezelii și frigului, mulți soldați se îmbolnăviră. Între aceștia și Filimon, pentru că la 15 februarie 1940 îl găsim internat în Spitalul militar din Satu Mare. Aici va sta aproape o lună de zile, de unde la 28 februarie îi va scrie o carte poștală fratelui său, Victor, pe atunci muncitor la Uzinele Malaxa din București. Între altele, îl vestește : „Cu tratamentul o duc binișor. Am primit c. p. (cartea poștală — *n. n.*) ce mi-ai trimis-o și m-am bucurat că ai primit pachetul. Azi am primit de la mama c. p. prin care îmi vestește plecarea lui Stela la București. Nu știu ce să fac, să mă bucur sau nu căci de-ar fi timpuri mai limpezi evident m-aș bucura...“

Sederea lui Filimon la Satu Mare îi prilejuia și posibilitatea de a lua din nou legătura cu comuniștii sătmăreni, de a pleca la Constanța. În februarie 1940 avea loc, acolo, fapt subliniat deja, refacerea organizatorică a Comitetului regional Dobrogea al U.T.C.

Desfășurarea evenimentelor politice cerea o intensificare a activității revoluționare, de ridicare a maselor muncitoare, de întărire a spiritului moral al armatei împotriva pericolului fascist de dezmembrare a țării, care plana asupra României.

În zona de nord-vest a țării, una din zonele cele mai periclitate, activitatea comuniștilor se cerea intensificată. Aveau loc întruniri ale comuniștilor, în grupuri

mici — sub cinci persoane * — pentru a se sustrage controlului poliției. Într-un document al poliției sătmărene, datat 19 martie 1940, sînt semnalate astfel de întruniri comuniste și se deplîngea faptul „că nu-i putem acționa în judecată pentru întrunirea neautorizată”. În alte documente ale aceluiași organ polițienesc sînt menționate acțiuni comuniste de răspîndire de manifeste, de „reorganizarea vechilor cadre pentru constituirea de celule în care este admis accesul exclusiv numai al vechilor comuniști, încercați, cu merite”.

Starea de spirit devenise tot mai încordată și în Regimentul 7 grăniceri-P.A. unele cadre începuseră să-și trimită familiile din zonă.

În fața nucleului comunist din regiment, cu ramificații în orașul Carei, a simpatizanților partidului, a elementelor patriotice stătea acum și sarcina înlăturării oricăror provocări și efecte ale propagandei horthysto-revizioniste și întărirea unității morale a regimentului pentru a apăra frontiera în această parte a țării.

Externat la 1 aprilie din Spitalul militar Satu Mare, Filimon Sârbu este scos din evidența companiei recunoaștere și trecut să lucreze exclusiv la Comenduirea pieții din Carei. Sarcinile acesteia, în noua situație politico-militară, sporiseră și era nevoie de ostași care să facă permanent serviciul de patrulare. Alegerea lui Filimon printre militarii destinați să execute o astfel de misiune era, desigur, dictată de calitățile sale. Șeful comendurii avea nevoie de oameni care să fie orientați asupra evenimentelor politice, patrioți și hotărîți în acțiunile de asigurare a ordinii în garnizoană, intran-

* În baza legislației de atunci, instituită de dictatura regală, adunările în grupuri mai mari de patru persoane erau interzise; în caz contrar, poliția putînd opera arestări.

sigenți la manifestările horthysto-revizioniste din zonă. Filimon era, evident, un astfel de ostaș. Șeful comendurii, căpitanul care comandase compania recunoaștere, îl mai lua pe Sârbu în subordinea sa exclusivă și pentru a-l ști lângă el, pentru a-l putea supraveghea, doar-doar, vînd vreo greșală a tînarului comunist, să descopere firele organizației de partid din zonă. Filimon era însă experimentat în această privință, cunoștea „preocupările” șefului său și nu-i va oferi căpitanului nici o satisfacție.

În mod concret, la Comenduirea pieții Carei sergentul Filimon Sârbu avea acum în primire biroul registraturii. În plus, organiza și conducea serviciul de patrulare în oraș și în localitățile din jurul Careiului, evident după o planificare a șefului comendurii (șeful de patrulare însă, conform instrucțiunilor, avea latitudinea de a stabili și personal timpul și itinerarele de control). Astfel, Filimon își putea crea posibilitatea de a se deplasa „în interes de serviciu” în orice parte a orașului Carei, ca și în împrejurimi.

În afară de aceasta, din luna mai, după internarea în penitenciar a sergentului-major Vasile Matei, pentru efectuarea condamnării, Filimon reușește să se descarzameze. El va locui de acum pînă în septembrie 1940, împreună cu sergentul Vasile Chira, la sora acestuia, Maria, soția lui Matei, în strada Gheorghe Șincai nr. 15 (azi George Coșbuc nr. 17).

Maria, avînd soțul închis, nu mai primea de la regiment nici un fel de drepturi bănești, care altfel i s-ar fi cuvenit. Practic, ea rămăsese fără vreun mijloc de existență. Filimon însă îi va veni în ajutor. El începuse să-i dea gazdei, lună de lună, contravaloarea drepturilor sale de hrană pe care le încasa de la unitate, lucru pe care-l făcea și Chira. În același timp, Filimon a inițiat

colectarea unor sume de bani pentru ajutorarea aceleiași familii.

Această acțiune concretă, în fapt o formă a luptei revoluționare de ajutorare a celor internați, a familiilor acestora, inițiată de Filimon Sârbu se încadra la Carei în activitatea organizației Ajutorul Roșu condusă de organizația P.C.R. din oraș.

Ofițerul informator află de „inițiativa” prietenilor familiei Matei și raportă cazul comandantului de regiment. Colonelul a apreciat însă fapta ca omenească. „Însăși rațiunea de a fi aprobat celor doi sergenți dez-cazarmarea — spunea colonelul — a fost ca ei să-și ducă în familia aceea nenorocită drepturile lor bănești de hrană”. Apoi, chiar și în regiment se practicau forme de ajutorare a soldaților săraci (comandantul regimentului făcea aluzie la căpitanul Gh. Bubuianu, care la 8 ianuarie 1940 colectase de la cadrele regimentului 4 660 lei și cumpărase din această sumă 22 căciuli pe care le distribuise soldaților, și la locotenentul (rezervă) Nicolae Olaru, care, aflat în concediu, trimisese 320 lei ca să se împartă celor mai săraci soldați din secția de branduri — inițiative laudate în regiment prin ordine de zi).

Filimon Sârbu se folosise tocmai de aceste precedente pentru ca acțiunea inițiată de el să nu poată fi interpretată ca subversivă, ca fiind organizată de comuniști. Astfel, se îndepărtau bănuielile despre existența reală și activitatea organizației Ajutorul Roșu din Carei, cu ramificație în regiment, pe care, dealtfel, poliția sătmăreană o și semnala la începutul lunii iulie : „a început o acțiune energică pentru strângerea de ajutoare în scopul subvenționării celor internați și a familiilor acestora...”.

NU NE RETRAGEM NICI UN PAS !

La Comenduirea pieții, Filimon Sârbu avea mult de lucru și nu puține necazuri. La 8 aprilie 1940, el scria unei prietene : „M-a surprins felul, de altfel eminescian, de a vedea lucrurile [...] Viața aparține celor îndrăzneți [...] Nu te supăra căci fac și cu tine un pic de filozofie dar probabil asta este o manie a mea“. Fratelui său Victor, din București, îi scria, la 1 mai, printre altele : „... sînt fericit căci vă știu sănătoși și plini de încredere în viitor. Asta face mult, foarte mult în viața unei familii. Eu vă doresc sănătate și curaj, căci va veni și timpul cînd cei ce sufăr vor culege roadele suferinței lor“. Iar în altă scrisoare, datată ulterior și adresată aceluiași frate : „... Eu sînt bine sănătos. Lucrez mult, dar ce să-i faci ! Sînt însă împăcat sufletește că cel puțin îmi fac datoria...“

Filimon rezolva treburile registraturii, organiza și controla serviciul de patrulare în garnizoană, iar sîmbăta după-amiază și-o consuma cu instrucția premilitară. Era competent, hotărît, mai ales în intervențiile sale pentru păstrarea ordinii în garnizoană, indiferent de cine era vorba. Pentru a releva un aspect pe care îl îmbrățișa activitatea sa la comenduire, ne vom referi la o singură întîmplare, de care își amintește prietenul lui Filimon, fostul sergent Vasile Chira : „Prin mai-

iunie 1940, în oraşul Carei erau răspândite, noaptea, manifeste, mai ales în zona gării. Filimon avea un simţ aparte în a le descoperi. Când descoperea manifeste fascisto-horthyste, se crispa la faţă, devenea nervos, tipa că atît patrulele, cît şi agenţii poliţiei nu-şi fac datoria. Însă se făcea că nu le observă pe cele comuniste sau era mai conciliant, de formă. Mai tîrziu aveam să aflu că el nu era străin de răspîndirea manifestelor comuniste“.

În primăvara şi la începutul verii anului 1940, Sârbu, folosindu-se de posibilităţile ce i se ofereau, desfăşoară o intensă activitate în rîndul militarilor cu care lua contact în oraşul de frontieră, cît şi în rîndul populaţiei civile, mai ales printre tinerii români şi maghiari premilitari pe care-i întâlnea în fiecare sîmbătă. În atelierul pantofarului Mihai Herman, Filimon participa la şedinţe ale uteciştilor, scria lozinci, multiplica manifeste, care apoi erau răspîndite în oraş. Toate acestea aveau loc pe un fond general de efervescentă revoluţionară. Referindu-se la acest aspect, prefectul judeţului raporta la 1 iunie 1940 : „Starea de spirit a comunistilor din ce în ce mai entuziastă. Se lucrează intens“.

Incepînd din luna iulie, activitatea revoluţionară din zonă urmărea, de regulă, demascarea şi mai activă a propagandei revizioniste şi înfierarea atacurilor săvîrşite de horthyşti asupra militarilor români din pichetele companiei a 6-a grăniceri Carei, care deveniseră tot mai frecvente. Astfel, la 1 iulie soldaţi horthyşti au deschis foc, de peste graniţă, asupra unei patrule grănicereşti din pichetul Scărişoara ; la 3 şi 4 iulie horthyştii au atacat pichetul Pădurea Foieni. Grănicerii români s-au repliat pe o poziţie întărită, mai în spate, de unde au contraatacat şi i-au alungat pe horthyşti peste frontieră. Alte atacuri ale horthyştilor au avut loc în sec-

toarele Bixad, Cămîrzana, Tarna Mare, Văgoș, Cidreag. În noaptea de 3 spre 4 iulie horthyștii au tras asupra trenului de persoane care circula între Satu Mare-Halmeu-Sighet.

Provocările în zona de frontieră se țineau lanț. De exemplu, pichetul grănicerilor români „Plaiul Dealului” a fost prădat și aprins de către horthyști, iar în comuna Cidreag aceiași provocatori au devastat postul de jandarmi, fiind apoi respinși de grănicerii români în dimineața zilei de 4 iulie. O zi mai târziu, la 5 iulie, era atacat pichetul Foieni. Ostașii acestuia resping consecutiv trei atacuri horthyste. Lor le veni în sprijin rezerva plutonului 2 Sanislău.

La 7 iulie horthyștii atacă repetat pichetul Urziceni. Un atac a avut loc pe direcția dintre pichetele Urziceni-Sat și Urziceni-pădure, la respingerea căruia a luat parte și sergentul Filimon Sârbu. Iată cum este relatat acest fapt: „În luna iulie Filimon pleca aproape în fiecare dimineață călare la unele pichete de pe frontieră. Mai des la cele două pichete din comuna Urziceni” (Elena Herman). „Noi, cei de la Comenduirea Pieții, mergeam prin satele și pichetele de frontieră cu misiunea de a cunoaște tot ce se întâmplă acolo pe linia ordinii de garnizoană, iar, seara, raportam comandantului” (Vasile Chira). „În ziua de 7 iulie 1940, după ce pichetele Urziceni-Pădure și Urziceni-Sat respinseseră, în cursul dimineții, mai multe provocări la frontieră, horthyștii au reluat atacul. Jandarmi și soldați, civili înarmați, au încercat să treacă frontiera și să ocupe localitatea Urziceni. Grănicerii noștri erau dispuși în apărare, pe mai multe tranșee. Cei de la pichete, pe prima tranșee, aproape de frontieră. Iar ceilalți, de la pluton și companie, veniți în sprijinul nostru, mai în spate. Toți așteptam cu răsuflarea înțetăită să vedem ce vor

provocatorii. Aveam ordin să nu deschidem noi, întâi, focul. Horthyștii au venit pînă la linia de frontieră. Civiii agitau pancarde, sunau din trompete și amenințau că vor lua cu război Transilvania. În spatele lor jandarmii și soldații luaseră poziție de tragere culcat. Ce-am mai fi tras noi ! Dar, cum am mai spus, aveam ordin să nu tragem primii. Deodată auzim un glas : «De-ce nu trageți ? Mama lor de fasciști ! Ce fac ei este provocare, iar noi stăm să-i privim ! Vor Transilvania ! Le dau eu !...» Cel care striga era sergentul Sârbu“. (Iulian Boroboș). Pînă la urmă, cînd horthyștii au pătruns pe teritoriul nostru Filimon Sârbu și-a vărsat totuși o parte din veninul ce-l acumulase, trăgînd asupra acestora.

Din cele subliniate mai sus rezultă că în perioada la care ne referim un val de provocări horthyste începuse pe toată frontiera româno-ungară. Grupul 7 grăniceri-Baia Mare și Grupul 4 grăniceri-Deva respingeau de fiecare dată atacurile, apărînd cu fermitate granița de nord-vest a patriei.

În acest timp unitățile de acoperire a frontierei, trecute pe picior de război, de la 28 iunie 1940, intrau în dispozitivele de apărare. Regimentul 7 grăniceri-P.A., întărit cu divizionul 2 din Regimentul 32 artilerie, deveni gruparea tactică de vest, avînd misiunea ca în strînsă legătură cu Brigada de fortificații, la vest, să apere sectorul cuprins între Pei (inclusiv) — Săuca (exclusiv), opunîndu-se înaintării și pătrunderii inamicului pe direcția Chereușa-Becheni-Patal și să mențină zona : Pădurea Nedostu, Becheni-Pei, dealul Mandule, Pătălușca (toate inclusiv), iar la nord-vest de linia Sudurău (exclusiv) — Chereușa — Viile Săuca — zona liniei principale de rezistență fiind Dinies Dîmb, Mobilele Pirului sud-vest, Peru Nou. Trupa mobilizată pentru război

se prezintă direct în dispozitivul de apărare al grupării tactice de vest, dirijată de militarii din serviciul Comendurii pieții Carei. Sergentul Filimon Sârbu conducea și el detașament după detașament, ziua și noaptea, în diferite părți ale dispozitivului de apărare al grupării tactice a Regimentului 7 grăniceri-P.A. Tânărul comunist nu cunoștea oboseala drumurilor, îndemnându-i pe cei mobilizați să-și facă datoria apărând Transilvania rîvnită de revizionistii fasciști care deveneau de la o zi la alta tot mai agresivi.

Într-o scrisoare trimisă la 19 iulie 1940, fratelui său Victor, Filimon recunoștea că nu a scris în ultimul timp, „și asta nu din rea voință — spunea el — ci s-au precipitat evenimentele atît de rapid încît nu mi-am permis prea mult să mă ocup și de corespondența mea personală”.

După efectuarea reorganizării dispozitivului de apărare a frontierei în zona de responsabilitate a unității, comandantul Regimentului 7 grăniceri-P.A. ținu conferință cu ofițerii unității :

„Domnilor ofițeri — a început comandantul — trebuie să cunoașteți faptul că situația României este foarte gravă. Adolf Hitler, cîntînd pe forța trupelor sale care se află la frontierele noastre, își arogă dreptul de a dispune direct de integritatea teritorială a României [...] Așadar, pericolul dezmembrării patriei este iminent ! Starea de spirit a Regimentului 7 grăniceri-P.A. este excelentă, starea disciplinară, în general, foarte bună.

Trupa este animată de sentimentul patriotic al datoriei față de țară. Aproape toți soldații din județele nord-estice ale țării au hotărît ca, pierzîndu-și familiile, să rămîna la regiment. Să ne îngrijim de ei ca de proprii noștri copii...”.

În acele zile „Eram foarte ocupați — își amintește Vasile Chira — și, în general, trăiam momente de mare tensiune, pericolul pierderii unei părți din Transilvania era iminent. Regimentul fiind format în majoritate din ardeleni, eram hotărâți să apărăm acest străvechi pământ românesc“.

Comuniștii, simpatizanții partidului participau din plin la propagarea ideei apărării patriei. Într-o deplină unitate de acțiune cu ei, organizația U.T.C. și-a intensificat activitatea în rîndul tineretului din Carei.

În Carei, în comunele din împrejurimi, Filimon Sârbu avea legătură cu mulți patrioți.

... Era într-o vineri, pe la sfîrșitul lunii iulie. În biroul registraturii de la Comenduirea pieții sergentul Vasile Chira dactilografia niște adrese. Sârbu, venit din misiune, intră în birou. Cînd văzu mașina de scris a regimentului, îi zise lui Chira în șoaptă :

— Te rog scrie ce-ți spun eu. Scrie cu litere mari.

Filimon Sârbu începu să dicteze : „Fasciștii internaționali și legionarii din țară sînt dușmanii de moarte ai României. Luptați împotriva fascismului și legionarilor. Toți muncitorii, toți țărani, toți oamenii cinstiți români, maghiari și germani uniți-vă în lupta comună pentru apărarea României — patria noastră comună ! Armata este gata de orice sacrificiu, la datorie“.

— Ai scris ? Să citim ! Mda... e bine. Și acum să o multiplicăm la șapirograf. Dă-mi hîrtia aceea pe care am adus-o eu de la fabrică.

— Filimoane, dacă ne prind ?

— Ei, cine să ne prindă. Căpitanul e plecat la Cluj. L-am rugat să ne învoiască să mergem sîmbătă la tine acasă, la Tăuții-Măgherauș. Ne-a aprobat pînă luni dimineață.

Sârbu și Chira au multiplicat chemarea-manifest în mai multe exemplare. Iar peste noapte ea era răspîndită în cazarmă, în curtea Castelului Károlyi, în gara Carei.

Luni dimineța, sergenții Sârbu și Chira se pomenesc treziți de agent și chemați la comandantul garnizoanei. În biroul acestuia se afla ofițerul informator al regimentului.

— Așa-i, voi dormiți și prin oraș se răspîndesc manifeste ! strigă la ei comandantul garnizoanei.

— Să trăiți, domnule colonel, raportă Chira, noi am venit astă-noapte din învoire și ne-a prins somnul. Sîntem vinovați !

— Vorbește în numele tău, ca la regulament, țipă din nou comandantul. Apoi se adresează șefului Comendurii pieții :

— Să nu mai fie învoiți amîndoi deodată și fără să se asigure efectivele complete în serviciul de ordine din oraș.

Trei zile mai tîrziu, în Carei sosi un grup de comisari și agenți de poliție. Comisarul din oraș informase că manifestul comunist ar fi emanat din Regimentul 7 grăniceri-P.A., pentru că literele aveau caracterul mașinii de scris a unității. Comandantul regimentului socoti această informare drept ofensă. (Mașina de scris a regimentului era folosită și la poliția orașului și la primărie.) În schimb aprobă să se facă control la subofițerii indicați de poliție ca suspecti. Printre altele a fost percheziționată și casa sergentului-major Vasile Matei, unde se întîlneau uneori Sârbu și Chira. Dar aici nu se găsi nimic. Matei, eliberat înainte de termen din închisoare, ca urmare a decretării mobilizării de război a armatei, și-a înăbușit revolta împotriva actului brutal al agenților de poliție conduși de comisarul ora-

șului. Comisarul era convins că în acea locuință se întâmpla ceva și căuta cu înfrigurare dovezi. Într-adevăr, în salteaua de pănuși de porumb pe care dormea Filimon se găsea ascunsă matrita de la șapirograf. Sârbu avu noroc. Comisarului nu-i venise ideea să desfacă salteaua; o pipăise doar. Chestiunea însă nu rămânea închisă.

La sesizarea Chesturii județului Sălaj, comandantul Corpului 6 teritorial trimitea ordin după ordin „pentru întocmai executare de a se raporta măsurile luate de regiment pentru împiedicarea răspîndirii manifestelor printre ostași“. La ordinul nr. 608, din 7 iulie 1940, acest comandant adăuga și nota: „În noaptea de 29—30 iunie a. c. au fost găsite în cimitirul greco-catolic din Baia Mare manifeste comuniste în limba română și maghiară, adresate poporului din Ardeal și Banat [...] Dimensiunile manifestului găsit 14/10 cm...“ Sau, mai târziu, în august, comandantul Diviziei 16 infanterie trimitea Regimentului 7 grăniceri-P. A. ordinul nr. 33794 cu următorul conținut: „Binevoiți a cunoaște că parte din subofițerii armatei primesc pe calea poștei un manifest intitulat «Iubiți camarazi» semnat F.X.Z.S.A. Manifestul are un caracter subversiv, trădînd vădit influențe comuniste. Iată cîteva idei cuprinse în acest manifest:

«Iubiți camarazi,

[...] Am putut constata valul de mizerie în care vă scaldați în serviciul militar pe care l-ați îmbrățișat. Dreptatea este numai a ofițerilor precum și toate drepturile lor le sînt acordate de cei mari [...]

Ofițerii vă tratează ca pe niște dezertori [...], vă înjură, cînd se fac anchete, este toată dreptatea numai a lor [...]

Este rușinos ca un subofițer să stea 6—10 ani în același grad, să fie mutat disciplinar, pedepsit, batjocorit, cum nu am mai văzut pe unde am fost.

Îubiți subofițeri, a sosit ceasul hotărâtor pentru voi de a vă căpăta drepturile pe care le așteptăm din zi în zi, de a fi și voi cu drepturi ca ofițerii. La semnalul nostru, pe care îl vom comunica, să fiți gata a pune <jos> armele, căci numai atunci noi putem fi la înălțime cu toate drepturile...”

Comandantul Diviziei 16 infanterie cerea, în continuarea ordinului, „manifestarea vigilenței, interzicerea răspîndirii manifestului, urmărirea celor care se pretează la însușirea chiar parțială a ideilor cuprinse în acest manifest. Iar regimentul va lua măsuri pentru îmbunătățirea raporturilor dintre ofițeri și subofițeri, desigur în sens ostășesc”.

În zilele următoare, comandantul regimentului și ofițerul informator semnau succesiv răspunsuri către eșaloanele superioare, relative la ordinul de mai sus, din care redăm cîteva fragmente : „Pînă în prezent nu s-a descoperit nici o propagandă comunistă prevăzută de ordinul de mai sus” (nr. 9299 — *n. n.*). „În conformitate cu ordinul nr. 9209 și al Diviziei nr. 1188 [...] am onoarea a raporta că în acest regiment nu s-a semnalat nici un caz de propagandă comunistă”. „La ordinul dv. nr. 33740 [...] am onoare a raporta că, din cercetarea amănunțită făcută în acest corp, nu am descoperit nici un caz de sentimente comuniste printre soldați sau șoferi (care lipsesc din acest regiment) [...] Imediat ce vom descoperi astfel de cazuri le vom raporta...”

Astfel de rapoarte erau redactate la Comenduirea Pieții. După semnarea lor, tot de aici erau expediate de către șeful resortului corespondență.

Într-una din zile șeful comendurii îi zise lui Filimon :

— Tu te pricepi la întocmirea de rapoarte către divizie. Citește aceste două adrese și redactează, separat,

răspunsurile. Știi, nu ți-am spus : raportul cu secretarul primăriei Carei, acel Crișan Gavrilă, președinte al Clubului de fotbal, care a și fost concentrat pentru a i se redeștepta simțul patriotic și respectul față de armată, l-a distrat grozav pe domnul general Papadopol. „E șiret căpitanul, gîndi în sinea lui Filimon. Vrea să mă atragă într-o cursă“.

Tînărul revoluționar cunoștea manifestul semnat „F.X.Z.S.A.“ *. Îl primiseră prin poștă și cîțiva subofițeri ai regimentului, iar conținutul lui era des comentat în ședințele conspirative din casa sergentului-major Ștefănescu. „Filimon — își amintește Vasile Chira — era de părere că, deși în manifest se spuneau lucruri adevărate privind starea de nedreptate din corpul subofițerilor, hîrtia nu trebuia luată în seamă. Precum nici chemarea din manifestul găsit în cimitirul greco-catolic din Baia Mare“.

— Domnule căpitan, — avea să raporteze Filimon Sârbu — n-am redactat răspunsuri la cele două adrese. Pentru că ce se spune în ele sînt lucruri care nu-mi sînt clare.

— Dar ce nu-i clar, Sârbule, zise ofițerul cu un ton prietenesc. Astfel de manifeste s-au găsit și la noi, în zonă. Este propagandă comunistă...

— Domnule căpitan, fasciștii, numai fasciștii și horthyștii caută să dezbine armata noastră. Manifestul semnat „F.X.Z.S.A.“ cheamă pe subofițeri să depună, la semnal, armele, căci numai atunci vor fi ei la înălțime. La ce fel de înălțime să fie dacă ar depune armele ? Și la care semnal ? Cînd fasciștii vor ataca țara ?

* Manifestul semnat „F.X.Z.S.A.“, precum și cel găsit în cimitirul greco-catolic din Baia Mare erau de inspirație străină, tipărite undeva peste hotare.

— Măi Filimoane, dar tu mă uimești cu gîndirea ta ! Tu ce fel de comunist ești ? Nu te sfii, sîntem numai noi doi și n-am să spun nimănui ce am vorbit.

— Domnule căpitan, eu sînt ostaș și îmi fac datoria.

Ofițerul luă brusc o înfățișare severă. După cîteva clipe, adăugă :

— Vin de la poliția orașului ; comisarul este convins că în Carei activează o organizație comunistă cu legături în armată.

— Acest comisar, interveni Filimon, a mai convins și pe comandantul companiei 6 grăniceri Carei. Vă amintiți ce concluzie a pus acesta pe raport : „Horia Sima n-a intrat în țară în septembrie trecut, pe la Carei“. Acest comisar, domnule căpitan, se face că nu prea vede manifestele horthyste care se răspîndesc în oraș. Mai mult noi, cei de la Comenduirea pieții, le adunăm.

— Bine, lasă acum aceste lucruri.

Răspunsul lui Filimon îl făcu pe căpitan să-și aducă aminte de faptul că comisarul ceruse Chesturii din Constanța să-i trimită o copie a cazierului lui Filimon Sârbu. Ofițerul informator a fost de acord cu intervenția comisarului, dar a pus condiția ca răspunsul să-i parvină prin oficiul poștal militar. Deci pe adresa comandantului regimentului.

Asupra sergentului Filimon Sârbu de la Comenduirea pieții începuseră să planeze tot mai multe bănueli. Statul major al Diviziei 16 infanterie trimisese o notă secretă în care se arăta că Filimon Sârbu face propagandă revoluționară în rîndul ostașilor. Printr-un alt ordin, Divizia cerea Regimentului 7 grăniceri-P.A. să „scoată neîntîrziat pe toți acei militari minoritari sau

suspecți politic din locurile unde se mînuiesc documente secrete" și de a „se raporta de executare“.

În virtutea acelui ordin, comandantul regimentului hotărî ca Filimon Sârbu să fie scos de la biroul registraturii. Astfel, într-o dimineață colonelul îi chemă pe cei doi sergenți — Sârbu și Chira — și în prezența șefului Comendurii pieții ordonă ca Filimon să predea sergentului Chira resortul corespondență, Sârbu urmînd să se ocupe de resortul foi de drum.

Tocmai cînd cei doi sergenți își luau în primire noile sarcini, la unitate sosise corespondența. Între plicuri era și unul cu mențiunea „secret“. Înregistrîndu-l, Chira spuse lui Filimon :

— Au sosit vești din Constanța.

— De acasă ? întrebă Sârbu.

— Nu, răspunse Chira. De la Chestura poliției. Ce dracu o fi înăuntru ? Vezi, e cam gros plicul. Filimon privi plicul ; fața i se înăsprise, umbrită de presimțiri rele.

— Să-l deschidem ! zise Sârbu. Să încui mai întîi ușa. Într-o clipă zăvorî ușa și fu din nou lîngă prietenul său.

— Deschide-l !

— Dacă o pătim ?

— Deschide-l ! Vom vedea !

Toată ființa lui Sârbu fu străbătută de un tremur interior. Îl năpădeau tot felul de gînduri.

— Dă-mi mie plicul. Îmi asum eu toată răspunderea. Pentru că încă n-am raportat de predarea resortului corespondență.

— Nu te poți juca cu corespondența secretă.

— Lasă, Vasile, doar nu-i corespondență militară. Și, apoi, cine știe cît mai stăm pe aici...

Filimon luă plicul din mîna lui Chira. Îl deschise și începu să citească... În colțul gurii îi apărură un surîs amar. Avea în fața ochilor „l'oaia personală“, cu fotografie, întocmită de Chestura poliției din Constanța. Chira se ridică din scaun și veni lîngă Filimon.

— Urît mai erai, măi Filimoane, la 20 de ani.

— M-a pocit poliția, grăi Filimon.

— Și acum ce facem cu plicul ?

— Ce să facem, îl ardem și gata, spuse Sârbu...

O zi mai tîrziu, șeful Comendurii pieții se interesa de un plic cu mențiunea „secret“.

— Domnule căpitan, raportă sergentul Chira, toată corespondența sosită ieri se află aici în mapă, înregistrată.

Ofițerul răsfoi hîrțiile din mapă dar nu găsi plicul căutat. Apoi ceru condica pentru corespondența secretă. Chira interveni, spunînd că el niciodată nu primește sau predă corespondență secretă fără semnătură.

Căpitanul nu mai lungi vorba și ieși nervos din biroul registraturii. Era dealtfel foarte ocupat ; călătorea aproape zilnic cînd la Satu Mare, cînd la Baia Mare.

O săptămîină mai tîrziu Chira fu trimis într-o misiune în afara garnizoanei. Iar cum actul de predare-primire a funcțiilor încă nu fusese semnat de către comandant, Filimon putea să se ocupe în lipsa celui alt sergent și de corespondență. Așa că primea în continuare corespondența și semna pentru fiecare plic. Unele plicuri purtau indicația „secret“.

Într-o zi, printre plicurile cu corespondență secretă Filimon văzu un plic expediat de aceeași Chestură din Constanța. Tresări. „Ce naiba o mai fi înăuntru“ se întrebă el, cu glas înăbușit. Ca prin farmec, neliniștea care-l cuprinsese dispăru. Filimon descoperise ceva pe plic. „Ce prost am putut fi !“ își zise el în gînd. Ștam-

pila aplicată pe plic nu era alta decît cea a poștei Carei. Se distingea bine caracterul cîtorva litere. Filimon Sârbu a pus plicul în mapă și a pornit spre biroul comandantului regimentului. Căci așa era regula. Coresponzența secretă nedescăcută se înmîna imediat comandantului.

Bătu la ușă.

— Intră ! se auzi o voce dinăuntru.

Filimon intră, salută regulamentar și raportă :

— Domnule colonel, pe adresa regimentului a sosit o corespondență secretă. Permiteți să v-o înmînez.

În încăpere se mai aflau șeful comendurii și un civil — comisarul poliției din Carei. Acesta din urmă, stînd picior peste picior, fuma.

— Ce conținut are corespondența din plic ? întrebă civilul pe sergent.

Sârbu răspunse prompt :

— Conform instrucțiunilor, nu am voie să deschid ori să cunosc conținutul corespondenței secrete. Sârbu ceru apoi comandantului permisiunea să plece.

După ieșirea sergentului, comisarul alese un plic și îl desfăcu. Zise apoi, dînd din cap :

— Constat că nu-i cum am crezut. În numai un minut de la predarea plicului de către agent, acesta a și ajuns la dumneavoastră. Iar dacă l-ar fi desfăcut, cu oricîtă dibăcie, ca să afle ce este înăuntru, acum îl prindeam. În plic se afla o hîrtie albă. Vedeți cît de repede se colorează la lumină... Dichis de polițist. Ha, ha, ha !...

Comandantul regimentului și șeful comendurii, nu schițară nici un gest. Erau mai degrabă indignați. Colonelul părea că vrea să spună : „De scamatorii ne arde nouă acum... Ce te-aș da afară cu o cizmă...”

Încercarea de a-l atrage în cursă pe Sârbu dădu greș. El se strecurase abil prin capcanele întinse de poliție. Iar șefii săi nu aveau nici un interes ca poliția să descopere comuniști în regiment, deoarece faptul ar fi ajuns la cunoștința forurilor militare superioare. Și atunci...

*

La începutul lunii august 1940 la frontieră interveni un oarecare calm. În această situație, 25 la sută din trupă și 15 la sută din ofițeri pleacă în concediu. Doar ofițerul informator lucra intens, fără concursul poliției, la descoperirea organizației locale a Partidului Comunist Român care activa în zona Satu Mare-Carei. Prinsese și câteva fire. Un „sublocotenent de rezervă, avocat la Timișoara, fiind concentrat în unul din regimentele de artilerie, a fost semnalat luînd contact cu șeful comuniștilor” — găsim notat într-un document din arhiva Regimentului 7 grăniceri-P.A. Ofițerul informator mai făcuse și o altă „prețioasă achiziție”. Intrase în legătură cu un ticălos dispus să-i trădeze pe comuniști, cum rezultă din următorul document :

„Nr. 5897 din 8 august 1940. Regimentul 7 grăniceri-P.A., către comandantul M. U., oficiul poștal nr. 163, Biroul 2 (Divizia 16 infanterie — *n. n.*).

În dimineața zilei de 7 august 1940 ofițerul informator al acestui regiment raportează că a luat contact cu artistul de la „Zidul morții” din Satu Mare, Cuc Iosif (care spune că locuiește în str. Moldovei nr. 42).

Cu acest prilej ofițerul informator s-a întâlnit cu el atît în Carei, cît și în Satu Mare, acesta aducîndu-i la cunoștință următoarele :

Că există o organizație comunistă în Ardeal, al cărei sediu îl cunoaște, și chiar pe unul dintre membrii ei ; este dispus a da relații precise în schimbul unei recompense bănești [...] Totodată, acest individ a spus ofițerului informator că ar avea cunoștința de existența unui post de emisie clandestin care se află în Șomcuta Mare.

Individul a dat un exemplar din mijloacele de propagandă ale acestei organizații comuniste și întreabă cum să procedeze și dacă poate ridica banii de la sus-numita organizație, bani ce i-ar fi dați pentru plasarea acestor manifeste...”

Canalia de la „Zidul morții” cerea mulți bani ! Iar Regimentul 7 grăniceri-P.A. neavînd nici un leu alocat pentru astfel de „afaceri”, a rămas ca ofițerul informator să-l convingă pe individ să lase „afacerea” ceva mai ieftin.

Filimon Sârbu îl știa pe Iosif Cuc din vedere. Îi fusese arătat la o reprezentație de circ de către un tovarăș al său și avertizat : „Prin motociclist am primit cîndva manifeste. Nu știe însă unde ajungeau acestea și cine le răspîndea. Individul nu mai inspiră încredere ; e avid de bani. Acum sîntem cu ochii pe el”.

Apoi, întîmplător, Sârbu îl văzu pe „artist” ; de cîteva ori, în compania ofițerului informator, acesta din urmă fiind îmbrăcat civil. Bănuia de acum ce-i făcea pe cei doi să se întîlnească. Prin legătura sa avertizase organizația locală a partidului comunist asupra „artistului”.

Ostașii de la Comenduirea pieții Carei patrulau zi și noapte prin oraș. Provocările horthyste se înmulțiseră. Pe plan extern evenimentele se precipitau. Ungaria horthystă, sprijinită de Germania hitleristă și Italia

fascistă, ridica tot mai insistent pretenții teritoriale. Sergentul Filimon Sârbu, însoțit de o patrulă, controla ordinea militară și publică din garnizoană. În ziua de 27 august un avion horthyst survolă orașul răspîndind manifeste. Soldații, agenții de poliție începură să le strîngă. „Mai repede, striga Filimon soldaților din patrulă. Nu lăsați nici un civil să ridice fițuici fasciste“.

Cîteva manifeste le prinse din zbor. Își aruncă privirea pe unul și citi. „Ūnguri ardeleni, frați secui [...]. Suferința voastră se va sfîrși în curînd. Cele trei țări ale Axei ...“. Scrișnind din dinți, ordonă soldaților să strîngă mai repede manifestele iredentiste. Apoi, însoțit de patrulă, plecă mai departe. Deodată, pe stradă dădu cu ochii de „artistul“ Iosif Cuc. Acesta, cu mîinile în buzunar, se uita la un agent de poliție care strîngea cîteva manifeste horthyste. Lui Sârbu îi veni atunci o idee. Însoțit de un soldat se îndreptă spre motociclistul de la „Zidul morții“. Ajuns aproape de acesta îl întrebă :

— Dumneata cine ești ? Ai venit să culegi fițuicile astea murdare ? Nu cumva ai și dosit cîteva prin buzunare ? !

— N-am luat nici un manifest. Zău că n-am luat, răspunse fîstîcit „artistul“.

— Ia să vedem cît de cinstit ești ! Soldat, ține-l ca să-l percheziționez... Așa... nu ai ?

Și Sârbu începu să-l caute în buzunare pe motociclist. Profitînd de zăpăceala acestuia reuși să-i strecoare într-un buzunar cîteva din manifestele aruncate din avion. Apoi, „descoperind“ unul dintre ele, i-l vîrî triumfător sub ochi motociclistului. Acesta, fără să scoată o vorbă, se uita năucit, cu ochii holbați cînd la manifest, cînd la Sârbu. Se îngălbenise la față de spaimă.

— Și zi, nu ai văzut porcăria asta, nu ai luat nici o fițuică din astea ! se răsti Filimon la el, în timp ce o ușurare îi încălzi inima. Putea acum să-l înfunde pe „artist“, despre care era convins că devenise informatorul șefului comendurii.

— Soldat, leagă-i mâinile și să-l ducem la comenduire pe ticălosul ăsta care face propagandă iredentistă.

La comenduire, șeful acesteia, ofițerul informator al regimentului, îl întrebă surprins pe sergent :

— Ce-i cu individul ăsta, Sârbule ?

— L-am prins, domnule căpitan, făcând agitație horthystă. Priviți manifestul acesta găsit asupra lui. Mai are și altele prin buzunare.

— Soldat, se adresează ofițerul celui care-l păzea pe „artist“, dezleagă-i mâinile. Apoi se adresează, cam încurcat, lui Iosif Cuc : Scoate tot ce ai prin buzunare !

Motociclistul de la „Zidul morții“ băgă mâinile în buzunarele de la pantaloni și scoase mai multe hîrtii. Erau exemplare din același manifest.

— Așadar, zise căpitanul, abia stăpînindu-și furia, ești unul dintre aceia care sugi la două oi. Bănuiam eu mai de mult timp acest lucru. Întorcîndu-se spre sergent îi ordonă : Bagă-l la carceră și aplică-i „legea marțială !“ Știți voi cum... După aia om vedea ce-ont face cu el.

Filimon exulta. Compromiterea „artistului“ îi reușise.

După ce-l închise pe Iosif Cuc, Filimon spuse cu glas tare, așa ca să-l audă și arestatul, soldatului de santineală :

— Ai grijă să nu-l bată nimeni ; noi nu sîntem agenți de poliție, ori jandarmi ca să batem. Îl va bate legea !

Ce și pe cine din organizația de partid din zonă a trădat circarul Iosif Cuc nu s-a putut afla ; acest ade-văr mai zace încă undeva ascuns prin vreun dosar de arhivă. Oricum, el a divulgat nume. Nu este întâmplător, de pildă, faptul că în luna august poliția din Satu Mare arestă cîteva persoane care făceau parte din organizația revoluționară de tineret din oraș. Aceeași poliție semnală ulterior autorităților că „elemente comuniste, rămase pînă în prezent neidentificate, au răspîndit în interiorul fabricii «Phönix» (din Baia Mare) 12 manifeste format mic [...] cu o ștampilă de mînă”. Răspîndirea de manifeste dovedea însă că organizația Partidului Comunist Român din acea zonă a țării, ca dealtfel cele de pe toată aria transilvană, din întreaga țară, continua să acționeze și rămînea, deci, puternică. Ea mobilizează masele de oameni ai muncii, români, maghiari ori germani, pentru a lua o atitudine intransigentă față de provocările horthyste, de apărare a integrității teritoriale a țării, de înfierare a perspectivei cedării de teritoriu românesc Ungariei horthyste. Printre acțiunile multiple organizate de patrioții din zonă în acele săptămîni se remarcă marele miting antirevizionist de la Satu Mare, precum și acțiunea locuitorilor din Valea lui Mihai, a grănicerilor de acolo de a răspîndi o chemare scrisă, cerînd guvernanților să țină seama de testamentul lăsat cu limba de moarte de luptătorii și făuritorii Marii Uniri din 1918 : „Să nu cedăm nici o palmă din patrimoniul nostru cîștigat prin jertfă și sînge [...] sîntem grăniceri și pretindem să facem noi și prin noi dreapta împăciuire prin arme !...” Mișcarea de revoltă față de tendințele revizioniștilor horthyști era generală. Ea cuprindea în egală măsură și armata,

ale cărei sentimente și hotărâre de a lupta erau de neclintit : „Sîntem fermi să nu cedăm nimic. Preferăm un război cu toate jertfele !“.

În legătură cu starea de spirit existentă în acea zonă, doctorul Ioan Gherman și profesorul de istorie Augustin Osian, din Carei, își amintesc : „Eram convocați la Regimentul 7 grăniceri-P.A. și ni se cerea să ținem conferințe la teatru, în piața orașului, prin care să spunem lumii că hotărîrea României, a armatei este de a apăra cu orice sacrificiu frontiera patriei, să combatem totodată iredentismul maghiar, să înfrățim populația“.

La 13 august 1940, prefectul de Satu Mare raporta cu îngrijorare ministrului de interne că „circulă în județ și din informațiuni precise în întreg Ardealul un apel adresat «Românilor ardeleni», prin care se îndeamnă populația a nu ceda Ardealul și cine tratează, trădează“. A doua zi, același prefect, ca o completare la cele raportate mai înainte, adaugă : „Din informațiuni pozitive ce am, acest apel a fost lansat în întreg Ardealul de către intelectualii ardeleni, care au deținut demnități importante în Stat.

În județ acest apel a fost scris la mașină de prietenii inițiatorilor și transmis apoi din mîna în mîna pentru a obține adeziuni, cu care se zice că se vor prezenta Guvernului-pentru a dovedi «voința Ardealului».

Se vorbește că fruntașii intelectuali ardeleni vor organiza pentru sfîrșitul acestei săptămîni trei mari întruniri de protestare la Cluj, Alba Iulia și Brașov“.

Într-adevăr, prefectul sătmărean era bine informat. Numai că proiectatele întruniri au fost interzise de organele Ministerului de Interne sub pretextul că apelul de care am amintit „se ocupă în mod tendențios de chestiunea Transilvaniei“, afirmațiile din apel : „sîntem ferm hotărîți să nu cedăm nimic“, „preferăm un război

cu toate jertfele“ fiind considerate, în situația dată, drept periculoase. În aceste condiții, inițiatorii mișcării au încercat să publice în ziarul „Universul“ din 12 august 1940 un manifest intitulat „Ardealul nu se dă“, purtînd peste 2 000 de semnături, dar au fost împiedicați de cenzură. Ca o ripostă, în aceeași zi, manifestul multiplicat la mașina de scris sau de mînă a fost răs-pîndit în localitățile ardeleni mai importante, fiind semnalat de poliție, la 12 august 1940, la Satu Mare, Carei, Baia Mare etc.

În manifestul confiscat de poliția sătmăreană se arăta, printre altele : „Români ardeleni ! Răscrucea istorică la care se găsește azi neamul și țara noastră cere să știm mai mult ca oricînd ce vrem.

De hotărîrea noastră atîrnă pe veci destinul neamului nostru. Dacă în aceste clipe de măreață gravitate istorică nu ne vom înțelege menirea pe pămînt, nu sîntem vrednici să trăim.

Întrebarea se pune răs-picat. Se poate ciunti trupul Ardealului ?

Întrebați pe Horia și pe Avram Iancu, întrebați miile [...] de eroi care au frămîntat cu sîngele lor fierbinte acest pămînt românesc, întrebați masele de țărani și lucrători, care cu sudoarea frunții lor ne dau pîinea de toate zilele, întrebați generațiile viitoare, întrebați munții și văile, și toate au să urle cu glas de tunet care va zgudui temeliile cerului :

NU !

ARDEALUL NU SE DĂ !...

Români ardeleni !

A sunat ceasul marii lupte pentru idealurile noastre veșnice.

Nu cedăm nici o palmă de pămînt din sfintele noastre ogoare.

STĂM GATA DE LUPTĂ !*

Același raport relatează că în rândurile militarilor concentrați aflați pe zonă „domnește convingerea că nu vor admite nici o cedare de teritoriu și că atunci când eventual li s-ar ordona retragerea de pe zonă, vor refuza categoric executarea ordinului de retragere și vor depune rezistență pînă la moarte, chiar dacă ordinul de retragere ar fi dat de ofițeri superiori, deoarece nu înțeleg ca aceste teritorii să fie cedate, după ce și-au părăsit familiile timp de aproape doi ani și au stat de veghe pe hotare“.

Tot atunci, în timpul tratativelor de la Turnu-Severin*, după cum informa poliția sătmăreană, în județ au fost răspîndite manifeste ale tineretului comunist, tipărite în limba română și maghiară, în care se protesta împotriva fascismului, a revizionismului, a pregătirilor statelor fasciste de a ciunti teritoriul României. Unul dintre manifeste, intitulat „Către românii și maghiarii ardeleni“, exprima opoziția hotărîită a maselor populare față de cedarea de teritoriu, refuzul locuitorilor, atît de naționalitate română, cît și de naționalitate maghiară și germană de a-și părăsi pămîntul strămoșesc.

*

Pe toată frontiera româno-ungară și mai ales în porțiunea de nord-vest, cea mai periclitată, ostașii Regi-

* Sub presiunile exercitate de Germania și Italia — membre ale axei fasciste —, au fost angajate la 16 august 1940 la Turnu-Severin tratative între o delegație a României și a Ungariei. Partea română a respins hotărît pretențiile horthyste de a obține teritorii românești din Transilvania. Ceea ce a dus ca, la scurt timp, aceste tratative să fie întrerupte.

mentului 7 grăniceri pază și ai Regimentului 7 grăniceri-P.A., precum și din celelalte trupe de acoperire stăteau, cu aceeași hotărîre, cu cartușe și proiectile pe țeava armelor, fiind gata să apere integritatea pămîntului românesc cu orice sacrificiu.

În acel sfîrșit de august sergentul Filimon Sîrbu primi sarcina de a conduce pe poziție convoaiele care duceau alimentele pentru regiment. Soldaților cu care acționa, Filimon le vorbea despre pericolul pierderii unei părți din teritoriul țării. El îndemna : „Să nu ne retragem nici un pas de la frontierele țării. Mai toți, din regiment, sîntem ardeleni. Să nu ne dăm pămîntul horthyștilor cît timp avem în mîini arme bune, cît timp sîntem în viață...”

Filimon nu era singurul care gîndea și vorbea așa. Astfel simțeau toți, de la soldat la comandantul regimentului, toți ostașii țării, masele largi populare, întreaga suflare românească. Hotărîrea apărării țării era unanimă.

„JOS DICTATUL DE LA VIENA !“

Puterile Axei aveau să sfideze în chip brutal interesele fundamentale ale poporului român. Astfel, la 30 august 1940, la Viena, ele au silit cercurile guvernamentale române să accepte Diktatul imperialist fascist prin care partea de nord a Transilvaniei, în suprafață de 42 243 kilometri pătrați și cu o populație de aproximativ 2 600 000 de locuitori, majoritatea români, era ruptă din trupul țării și predată Ungariei horthyste.

Sfîrtecarea țării a zguduit întreaga națiune, producînd în cele mai diferite pături și clase sociale o mare durere și o revoltă de nedescris.

În acele momente, Partidul Comunist Român, împreună cu Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul și alte forțe politice au chemat poporul la luptă pentru apărarea integrității teritoriale a patriei. „Nici o brazdă !“ — a fost imensul strigăt a zeci de mii de români clujeni. „Murim mai bine în luptă cu gloria deplină, / Decît să fim sclavi iarăși în vechiul nost' pămînt“ — se strigau versurile lui Andrei Mureșanu. La Brașov soldații se înfrăteau cu masele populare care demonstau pe străzi : „Jos dictatul de la Viena !“ : Nici un petec de pămînt cedat !...“ La Oradea trei regimente s-au baricadat în fortificații, refuzînd să îndeplinească ordinul guvernului cu privire la părăsirea părții de nord a Tran-

silvaniei. În zona Satu Mare, Divizia 16 infanterie, căreia i se subordonau operativ și Regimentul 7 grăniceri pază și Regimentul 7 grăniceri-P.A., precum și o altă divizie și un regiment de artilerie refuză să se retragă din poziția de apărare a frontierei. Protestul trupei, al ofițerilor, hotărârea lor de împotrivire, de a nu se retrage, erau generale.

Ca pe orice bun român, ca pe oricare patriot din țară, vestea Diktatului fascist de la Viena l-a afectat profund și pe sergentul comunist Filimon Sârbu. O revoltă și o indignare profundă i-au cuprins întreaga-i ființă. Ca urmare, el și alții ca el protestară cu vehemență în fața camarazilor lor, demascând conduita guvernanților de a fi acceptat Diktatul fascist în dauna intereselor întregii națiuni și aceasta în condițiile în care armata era pregătită să apere hotarele. „Să nu ne retragem nici un pas! Orice ar fi, dar să nu ne retragem! — spunea tânărul comunist. Să rămânem pe poziție! Numai noi știm ce vrea cu adevărat țara. Ea vrea s-o apărăm, nu oriunde, ci aici, la graniță, cum i-am jurat!”

Ordine sumare, repetate ale Marelui Stat Major obligă, în cele din urmă, și Regimentul 7 grăniceri-P.A. să se retragă din poziția de acoperire a frontierei.

Ofițerul de stat major însărcinat să țină la zi jurnalul de operații al Regimentului 7 grăniceri-P.A. refuză să consemneze în registru vreun ordin superior de retragere a unității de pe poziție. Desigur, încă o formă de manifestare a protestului împotriva cedării de teritoriu. Găsim înscris, pentru datele de 30 și 31 august 1940, doar un ordin propriu al regimentului, în care se spune: „... încercarea de intrare în țară a trupelor maghiare va fi oprită prin foc năprasnic!”.

Totuși — cum glăsuiește un document al serviciului informativ din zona Baia Mare - Satu Mare - Oradea

— ostașii români, „... fără a putea folosi ceea ce ei cu atîta vrednicie au pregătit pentru apărarea gliei strămoșești, încovoiați de durere și plîns sfîșietor, forțați de împrejurări [...] în plenitudinea forțelor, cu pregătirea desăvîrșită pentru luptă, fără să fi avut posibilitatea de a lupta cu dușmanul [...], care în mod hotesc a obținut fără luptă și sînge pămînt [...], plîngîndu-și neputința și deznădejdea, ofițerii, subofițerii și trupa [...] încep calvarul celei mai cumplite nedreptăți din istoria lumii“.

În împrejurarea dramatică creată, comandantul regimentului îl numi pe Filimon Sârbu în detașamentul de încărcare și de evacuare a arhivei și averii unității.

La 3 septembrie 1940, Regimentul 7 grăniceri-P.A., în retragere, se afla la Suplacul de Barcău, cu nici un om lipsă la apel. Aici se execută ordinul de desconcentrare și de lăsare la vatră a militarilor din teritoriul răpit României de Ungaria horthystă. În gara Suplacul de Barcău se produse un fapt tulburător. Ostașii desconcentrați refuză în masă să părăsească regimentul. Protestează împotriva cedării teritoriale și a retragerii regimentului de pe frontieră, cer reîntoarcerea pe graniță, pe poziția de luptă. Solidari cu cei desconcentrați forțat, o sută de soldați ardeleni protestară în fața comandantului pentru faptul că au „fost obligați să se retragă de pe teritoriul cedat“...

Alte sute de soldați desconcentrați înaintară comandantului regimentului declarații scrise: „Rămînem cu regimentul. E singura noastră nădejde de redobîndire a pămîntului pierdut...“. O astfel de declarație dădea și sergentul Vasile Chira, care rămînea nedespărțit de Sârbu, fiind și el desemnat a face parte din detașamentul de evacuare a averii regimentului.

Și, în timp ce regimentul se retrăgea, în etape succesive, spre linia de demarcație hotărâtă prin Diktatul de la Viena, detașamentul de evacuare din Carei lucra zi și noapte încărcînd o garnitură de 47 de vagoane.

O mulțime pestriță popula continuu gara Carei. Sute de familii se evacua. Comuniștii explicau în acele zile că această crudă nedreptate e temporară. Jugul străin nu mai poate fi reșezat pe gîtul românilor. Vom reveni să ne eliberăm pămîntul !

Prin mulțime mișunau și provocatori horthyști. Cîțiva dintre aceștia au încercat să desfacă de la garnitura destinată unității 4 vagoane încărcate cu saci de făină, pîinea ostașilor regimentului. Garda unității, din care făcea parte și sergentul Filimon Sârbu, îi somă pe provocatori să iasă dintre linii. Unul dintre horthyști, agîtînd un steag de-al lor, strigă : „Aici este de acum Ungaria. Vagoanele cu făină nu vor pleca din gară !”. Ostașii de sub comanda sergentului Sârbu i-au potolit repede.

„Eu, cu soția mea, cu frații Vlad, cu Vasile Herman și Iosif Kun, cu alți băieți și fete, prieteni cu Filimon Sârbu — povestește Pengasz Ludovic — eram la plecarea trenului pe peron, în gară. Ne-am dus să ne luăm la revedere de la Lițu...”

Garnitura de tren pornise pe traseul Oradea-Arad-Lugoj-Caransebeș, cu destinația Caracal. Aici, la Caracal, se fixase locul de garnizoană al părții sedentare a Regimentului 7 grăniceri-P.A.

Trenul înainta greoi, cu lungi așteptări prin gări, timp în care ostașii care-l însoțeau au putut afla cît mai multe despre situația din țară. Din unele informații, rezultă că prin stații atît Filimon Sârbu, cît și alți tovarăși de-ai lui povesteau cu înflăcărare despre du-

rerea și starea de spirit a populației din partea de nord-vest a țării, căzută sub dominația horthystă.

Pentru activitatea revoluționară, Filimon Sârbu a început să fie urmărit îndeaproape de organele de siguranță. Ba, și mai mult, printr-o adresă sosită la unitate cei de la siguranța din Capitală cereau regimentului să comunice din zece în zece zile informații despre activitatea tînărului comunist, iar periodic el urma să se prezinte personal la siguranța din București pentru a da relațiile ce i se cereau. Aflînd de toate acestea, într-una din zile Filimon i-a spus prietenului său, Chira :

— Nu știu ce va ieși de aici. Comandantul îmi zice că, din punct de vedere al ordinii militare, nu pot fi obligat să mă prezint. Aș vrea totuși să mă consult cu ai mei.

Făcu ce făcu și reuși să ajungă la București și apoi la Constanța, unde a luat legătura cu reprezentanții partidului comunist.

Între timp însă, la 16 octombrie 1940, conform ordinului M. St. M. nr. 13960/1940 și al Diviziei 16 infanterie nr. 5990/1940, Regimentul 7 grăniceri-P.A. se desființează din lipsă de efective. Într-adevăr, prin desconcentrarea militarilor proveniți în majoritatea lor din nordul Transilvaniei, regimentul rămăsese doar cu un efectiv de 917 oameni trupă și subofițeri și 85 ofițeri, din care 47 rezerviști, efectiv pe care unitatea îl transferă Regimentului 82 infanterie și batalioanelor 8 și 9 vînători de munte.

Cu o zi înainte, la 15 octombrie, conform ordinului M. St. M. și ordinului de zi al Regimentului 7 grăniceri-P.A., sergentul Filimon Sârbu — aflat de la sfîrșitul lunii septembrie în spitalul militar Craiova — era mutat la Regimentul 82 infanterie, care îl și însumează de la

aceeași dată. După numai 20 de zile, în baza unui alt ordin al M. St. M., dar și al Diviziei 20 infanterie, tânărul comunist a fost mutat în Batalionul 10 vânători de munte, la compania depozit, cu reședința în Hațeg.

Scoaterea lui Sârbu dintr-o unitate operativă, după cum se înțelege din cel de-al doilea ordin al M. St. M., era în legătură cu activitatea sa politică și ca urmare a intervenției poliției legionare. În armată începuseră să se ia măsuri drastice împotriva oricărui militar care „se preta la însușirea chiar parțială a ideilor comuniste”. Iar frecvența ordinelor eşaloanelor superioare militare prin care se cerea „să se facă în cantonamente o strictă supraveghere, pentru a se descoperi și raporta imediat cazurile de propagandă comunistă” devenise tot mai mare. Cei bănuți a fi comuniști erau la început izolați, iar mai târziu trimiși în detașamentele militare de muncă.

După ieșirea din spital, Filimon a revenit la Caracal pentru a participa la „lichidarea definitivă” a gestiunii și predarea arhivei fostului Regiment 7 grăniceri-P.A. Aceasta rezultă din scrisoarea adresată fratelui său, Victor, la 14 noiembrie. Între altele, Filimon nota: „După cum v-am scris, am fost internat în spital la Craiova de unde m-am înapoiat la Caracal.

Regimentul meu se desființează, așa că în scurt timp voi fi vărsat la Sebeș, căci acolo au fost vărsați mai toți camarazii. Posibil să mai stau aici vreo lună, pînă la lichidarea definitivă [...] V-aș ruga să-mi scrieți și voi mai des, că mă simt atît de singur aici și mă bucur foarte mult cînd primesc rîndurile voastre...”.

*

La noua subunitate — compania depozit din Hațeg a Batalionului 10 vânători de munte, aflată cu garni-

zoana nu departe de locurile natale — sergentul Filimon Sârbu își execută conștiincios serviciul militar, făcînd noi prietenii între camarazii de acolo, îndeosebi a concentraților. Deveni mai prudent în exprimarea convingerilor sale politice. Povestea însă cu înflăcărare cum ostașii Regimentului 7 grăniceri-P.A., celelalte trupe din dispozitivul de acoperire a frontierei se pregătiseră să o apere cu orice sacrificiu și își exprima deschis speranța că pînă la urmă ocupații horthyști vor fi alungați din partea de nord a Transilvaniei.

La 10 martie 1941 sergentul Filimon Sârbu împlinea, după cum rezultă și dintr-o scrisoare a sa către verii lui din Simeria, trei ani de militărie. Urma deci să fie lăsat la vatră. Dar spre surprinderea sa a fost concentrat pentru încă două luni, la aceeași subunitate.

„Cred că vă închipuiți — le scria el verilor — cît de bine îmi vine asta după ce am făcut 3 ani în cap. Dar ce să-i faci“.

Filimon Sârbu avea să fie lăsat la vatră numai la începutul lunii mai 1941, în foaia sa matricolă penultima notare menționînd : „Instruit. Specialitatea pentru care a fost pregătit în timpul serviciului sub arme și pe care o poate îndeplini la mobilizare— comandant de grupă“.

După mai bine de trei ani petrecuți în armată, Filimon Sârbu pășea din nou în viața civilă, maturizat, cu o mai bogată experiență de luptă și activitate revoluționară. În fața ostașului devotat al partidului comunist stăteau de acum înaintea sarcini noi, deosebite, pe care și le va asuma cu toată răspunderea, curajul și hotărîrea ce-l caracterizau.

ÎN „TRANȘEEA“ CONSTĂNȚEANĂ A LUPTEI REVOLUȚIONARE

Imediat după lăsarea la vatră, Filimon Sârbu plecă la București, la fratele său Victor. În București trebuia să-l găsească pe tovarășul său de legătură pe linia muncii conspirative revoluționare. Despre acest moment, cumnata lui Filimon, soția lui Victor, își amintește : „A venit la noi la București. Era primăvară, frumos. Cum a venit, m-a rugat să merg imediat cu el în oraș. Am mers pe Bulevardul Mărășești, pe lângă podul Șerban Vodă ; m-a lăsat în fața bisericii Spiridon. «Te plimbi pe aici, a zis, că nu întârzii mult». Era seara pe la șapte [...].

Cu toate că vorbisem să nu se mai ducă la Constanța fiindcă e urmărit și în București își pierde urma, și deși spusese că rămîne, a plecat cu primul tren la Constanța a doua zi dimineata. Ne-a scris mai târziu că e foarte ocupat și că și-a luat servicii de controlor pe autobuze.“

Coborînd din tren pe peronul gării din Constanța, după o îndelungată absență, de data aceasta din nou civil, pe Filimon îl întâmpina o zi senină, frumoasă, de primăvară. Filimon era conștient că-l așteaptă noi sarcini. Partidul comunist avea încredere în el și Sârbu dorea să justifice această încredere.

Dobrogea, avînd cel mai mare port maritim al țării — Constanța —, precum și celelalte porturi dunărene (Cernavoda, Hîrșova, Tulcea, Sulina), constituia o zonă strategică importantă în planurile militare ale Germaniei hitleriste. Dobrogea a fost declarată zonă de operații, în porturile Constanța și Cernavoda fiind instalate comandamente germane și dislocate trupe hitleriste ; și-a făcut apariția Gestapoul. Poliția și-a intensificat activitatea împotriva mișcării muncitorești și antifasciste din această regiune. Mulți comuniști și antifasciști au fost aruncați în închisoare, în lagăre sau li s-a stabilit domiciliu forțat. În locul acestora se ridicau însă noi luptători ; legăturile de partid erau restabilite, în mișcarea revoluționară fiind atrase noi forțe decise să lupte împotriva dictaturii militare, a fascismului, a hitlerismului, împotriva războiului, pentru pace. Încă din noiembrie 1940 Comitetul regional Dobrogea al P.C.R. lansase un manifest prin care muncitorii, țărani, intelectuali, soldații și marinarii erau chemați la luptă pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și alungarea trupelor germane din țară.

Începînd cu primele luni ale anului 1941, conducerea centrală a Partidului Comunist Român a trimis în Dobrogea comuniști cu experiență, revoluționari încercați. Ei trebuiau să sprijine activitatea Comitetului regional Dobrogea al P.C.R. și să întărească munca în cadrul Comitetului județean U.T.C. Constanța. Comuniștii, cei mai dîrji și mai devotați luptători pentru interesele vitale ale poporului român, punîndu-și adeseori viața în primejdie, au desfășurat o intensă muncă politică în rîndul maselor, lămurindu-le cu privire la consecințele nefaste ale instaurării dictaturii antonesciene, care ducea o politică antinațională ; ei au inițiat, organizat și condus

numeroase acțiuni împotriva exploatării, a dictaturii, a fascismului, a pregătirilor de război.

În această perioadă, comuniștii se orientau și pe baza ideilor cuprinse în broșura „De la regimul legionar la dictatura militară”, elaborată în februarie 1941 de către C.C. al P.C.R., document în care se lua o atitudine hotărâtă împotriva regimului antonescian, subliniindu-se faptul că singura cale de urmat pentru poporul român era „drumul luptei hotărâte pentru revendicările economice, politice și naționale [...], drumul luptei hotărâte împotriva dictaturii teroriste militare, în frunte cu generalul Antonescu [...], drumul luptei hotărâte pentru un regim care servește intereselor maselor populare, care le asigură o viață îndestulată și toate drepturile politice, care pune capăt oricărei asupriri naționale, economice, politice și culturale, care duce lupta pentru independența poporului român, contra tuturor loviturilor puterilor imperialiste, sprijinindu-se pe o politică de strânsă prietenie cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. Acesta este drumul prin care poporul român își ia soarta în propria sa mână”.

Propaganda antifascistă a comuniștilor și uteciștilor a îmbrăcat în acea perioadă forme multiple, având un rol de seamă în dezvoltarea luptei pentru libertatea maselor populare. Comitetul regional Dobrogea al Partidului Comunist Român a editat și răspândit manifeste ale organizațiilor centrale și locale ale Partidului Comunist Român, Uniunii Tineretului Comunist, Ajutorului Roșu, în întreprinderi și la sate, pe străzi sau în piețe publice. Aceste manifeste au menținut ridicat spiritul de combativitate al maselor populare, mobilizându-le la lupta antifascistă, împotriva războiului, pentru pace. Asemenea manifeste au fost difuzate în porturile

Constanța, Sulina și Tulcea, la Atelierele C.F.R. Palas, în întreprinderi din Constanța, Cernavoda, Mangalia, precum și în comunele Gîrlaci, Chilia, Jurilovca, Basarabi, Ovidiu, Cerna, Turcoaia ș. a. Într-unul din aceste manifeste, editat de Comitetul regional Dobrogea al Partidului Comunist Român, în februarie 1941, și adresat muncitorilor și muncitoarelor, țăranilor tineri, soldaților, marinarilor și intelectualilor, se arăta : „Dictatura militară face încercări disperate să se reabiliteze, să zăpăcească din nou poporul cu minciuni și promisiuni (este vorba de declarațiile generalului Ion Antonescu după înăbușirea rebeliunii legionare din ianuarie 1941 — *n. n.*), dar duce mai departe politica de înfometare și de terorizare a acestui popor [...] Antonescu a adus armata germană în țară ca să-i susțină regimul și ca să prefacă România în cîmp de bătălie. Dobrogea este plină de armată germană, care se poartă ca o armată de ocupație [...] Comitetul regional dobrogean al P.C.R. vă cheamă la luptă hotărîită, adevărat revoluționară ; prir greve la întreprinderi, întruniri de protest, demonstrații, respingeți dictatura lui Antonescu, nu-i dați nici o încredere“.

Același comitet regional de partid a editat, în primăvara anului 1941, un ziar local ilegal, intitulat „Adevărul dobrogean“. Oglindind starea de spirit a maselor populare din Dobrogea, ziarul a publicat o serie de articole care se refereau la activitatea și lupta muncitorimii dobrogene și care demascau agresiunea hitleristă. „Un gînd și un strigăt să ne unească. Nu vrem război, ci drept la viață, la cultură, vrem pace !“ — se spunea într-unul dintre articolele ziarului.

Documentele din acea vreme atestă că prin intermediul comuniștilor, printre care întîlnim și numele lui Filimon

Sârbu, Comitetul regional Dobrogea al Partidului Comunist Român a desfășurat și o intensă muncă organizatorică în rîndurile muncitorimii și ale celorlalte pături sociale. Astfel, au fost create noi celule de partid la Direcția porturilor maritime din Constanța, la societățile petroliere „Concordia“, „Româno-americană“, la Fabrica „Getta“, la atelierele C.F.R. Palas, în unele localități, ca de pildă la Tulcea, Sulina etc. Ilustrînd această activitate a comuniștilor în rîndurile muncitorimii, un raport al Chesturii de poliție din Constanța aprecia în primăvara anului 1941 : „În localitate avem formațiuni bine organizate, care desfășoară o activitate destul de intensă prin comitetele de fabrică, ateliere și întreprinderi“.

O formă concretă de manifestare a maselor muncitoare din Dobrogea împotriva dictaturii antonesciene, a pregătirilor hitleriste de război, a constituit-o lanțul de acțiuni muncitorești și conflicte colective de muncă care vizau : majorarea salariilor în raport cu scumpetea, plata orelor suplimentare, reglementarea și plata zilelor de concediu, încetarea prelungirii excesive a zilei de lucru, sistarea reținerilor din salarii a unor sume pentru prestări, pentru „împrumutul de înzestrare“ a armatei impus de guvernul antonescian, încetarea terorii fasciste exercitată de comandanții militari în fabrici ș.a.m.d.

În prima parte a anului 1941 asemenea conflicte au avut loc între lucrătorii cerealieri din portul Constanța și Agenția „Bessi“ a firmelor germane pentru exportul de cereale ; pînă în lunile mai-iunie, din inițiativa comuniștilor, conflictul a cuprins și celelalte categorii de muncitori din port : vaporenii, cei de la cherestea, magazii, petrol, rujari, căruțași, care au intrat în conflict

cu Societatea maritimă română, Direcția porturilor maritime, firmele „Schenker“, „Hansa Română“. „Bessi“.

Adeseori muncitorii, pentru a-și impune cererile lor juste au recurs la greve, cum a fost cea de la carierele de piatră „Canara“ și „Ovidiu“ din anul 1941.

Toate aceste acțiuni muncitorești variate și permanente, expresie ale mîniei maselor muncitoare împotriva fascismului și războiului hitlerist, vădeau existența condițiilor necesare pentru organizarea unor forme și mai eficiente de luptă. Acest fapt era oglindit și de acțiunile de sabotare a mașinii de război fasciste, practicate cu succes în Dobrogea — la fel ca în întreaga țară — de către patrioți adeseori rămași necunoscuți, dar ale căror fapte s-au încadrat la loc de cinste în lupta generală dusă în acei ani de poporul român. Astfel, în februarie 1941 a fost tăiat cablul electric al farului din Constanța ; în iunie, același an, au fost incendiate depozitele de cherestea din port, situate în spatele silozului, producînd pagube serioase în cherestea, cereale, bumbac, bunuri care altfel urmau să ia drumul Germaniei hitleriste ; în iulie 1941 un grup de muncitori din Constanța a tăiat cablul electric de mare tensiune care alimenta reflectoarele artileriei antiaeriene germane din Constanța.

Autoritățile dictaturii antonesciene au întreprins o acțiune generală de descoperire și arestare a numeroși patrioți și, în primul rînd, a comuniștilor, a celorlalți revoluționari din mișcarea muncitorească. Prin agenți mascați, prin provocări, amenințări, prin măsuri represive drastice, dictatura antonesciană urmărea să înfricoșeze și să intimideze masele populare, să reducă la tăcere și supunere pe cei ce se ridicau la luptă și în acest fel să asigure „liniștea“ și „ordinea“ cerute de hitleriști.

Pentru Filimon Sârbu, devenit membru al Partidului Comunist Român *, lunile mai și iunie ale aceluiași an 1941 au fost luni de activitate febrilă. Din dispoziția conducerii centrale de partid, Filimon Sârbu a preluat secretariatul Comitetului județean U.T.C. Constanța, reorganizat încă din 1939.

În calitate de controlor la societatea de transporturi „Săgeata”, Sârbu avea mai multă libertate de mișcare și de acțiune. Participă la ședințe ilegale ale muncitorilor comuniști și uteciști din port, de la șantierele navale, de la pompele pe petrol, de la Depoul de locomotive, de la silozurile de cereale.

Întrucât întregul port Constanța, cu toate instalațiile lui, încăpuse în mîna comandamentului marinei militare hitleriste, în cadrul discuțiilor cu muncitorii se releva necesitatea trecerii hotărîte la acțiuni de sabotare a mașinii de război hitleriste. Astfel, la începutul lunii iulie, comuniștii constănțeni — după cum arată rapoartele poliției — au tăiat legăturile telefonice între comandamentul german și cel român din Constanța.

Unele dintre ședințele conspirative ale tinerilor comuniști conduși de Filimon Sârbu au avut loc în frizeria unui comunist din cartierul Obor din Constanța.

În aceeași perioadă, mai precis la începutul lunii iunie 1941, într-o ședință conspirativă care a avut loc într-o casă din strada Andrei Mureșanu nr. 1 și la care a participat, între alții, și Filimon Sârbu, au fost luate hotărâri organizatorice de natură să asigure, în continuare, buna desfășurare a muncii de propagandă anti-războinică, antifascistă și antihitleristă în rîndul maselor

* Din mai multe mărturii verbale rezultă că Filimon Sârbu a fost primit în partid în cadrul unei ședințe conspirative care a avut loc în luna mai 1941 la Tăndărei.

populare, a acțiunilor concrete menite să lovească în mașina de război a Germaniei naziste. La numai câteva zile, pe zidurile orașului, ba chiar și pe clădirile ocupate de hitleriști, au început să apară lozinci și inscripții antirăzboinice, antifasciste; în curțile caselor și în parcuri au fost găsite plicuri cu material de propagandă comunistă și antirăzboinică; în port și la șantierele navale s-au ivit conflicte de muncă; o magazie militară germană a fost aruncată în aer.

În lunile mai și iunie 1941, afectate de creșterea acțiunilor antifasciste și antihitleriste în Constanța și alte localități din Dobrogea, organele de siguranță, secția de Poliție judiciară trec la intense investigații pentru a descoperi organizația comunistă și utecistă, răscolind orașul și împrejurimile. Agenți de-ai Siguranței reușesc să pună mâna pe unele fire, dar nu pot distruge mișcarea revoluționară.

Ca urmare a trădării unui anume Tudor Stoian, în vara anului 1941 mai mulți militanți comuniști au fost arestați de către organele Jandarmeriei.

În a doua decadă a lunii iunie 1941, pe o ploaie torențială de vară, Filimon Sârbu s-a întâlnit cu unul din tovarășii săi, convocându-l la o ședință "ilegală" pentru ziua de 22 iunie 1941, orele 10, pe plaja mării, la locul numit „Pescărie“, spre Mamaia, în imediata vecinătate a Institutului oceanografic și a Uzinei electrice. La ședință, care avea drept scop lărgirea acțiunilor de sabotaj în portul Constanța și în unele puncte strategice și militare germane, urma să participe un grup de 5—6 tineri uteciști și simpatizanți ai partidului comunist. Din nenorocire, această întâlnire avea să-i fie fatală lui Filimon Sârbu.

ÎN GHEARELE SIGURANȚEI

...Duminică, 22 iunie 1941. În zorii acestei zile Germania hitleristă a atacat prin surprindere U.R.S.S. De partea Germaniei naziste au intrat în război o serie de alte țări ale căror guverne reacționare au pus la dispoziția lui Hitler importante forțe umane și materiale. Printre ele se afla și România, angrenată, contrar voinței întregului popor, într-un război străin intereselor sale.

Cu toate că era duminică, Filimon se trezise, ca de obicei, dis-de-dimineată. De mic copil învățase să se scoale devreme. După ce se dezmoți puțin, se spală și începuse să se îmbrace. La ora 10 avea o întâlnire conspirativă pe plaja de la „Pescărie” cu tinerii pe care-i convocase.

Din partea Comitetului regional P.C.R. Dobrogea primise instrucțiuni ca la Uzina electrică să pregătească un grup de tineri uteciști și simpatizanți ai mișcării revoluționare, care să organizeze acțiuni de sabotaj la câteva obiective militare hitleriste din portul Constanța. Vorbise cu Eugen Giuglea, cu Alexandru Tunschi, cu Ghiță Dincă. Ei mai trebuia să aducă câțiva băieți de încredere.

Filimon plecă de acasă pe la orele 9. La un moment dat, pe bulevard oamenii, grupuri, grupuri, comentau îngrijorați izbucnirea războiului. Primejdia de moarte

pe care comuniștii și antifasciștii, toți oamenii progresiști o demascaseră, ani de-a rândul, fascismul razboinic și ucigător își declanșase atacul perfid împotriva primului stat socialist din lume. Acum, mai mult ca oricând, comuniștii, toate forțele cinstite, progresiste, antifasciste, aveau datoria de a acționa cu maximă hotărâre și operativitate, asumându-și riscul luptei deschise. Se cerea fermitate, curaj, hotărâre.

Cînd ajunse aproape de punctul numit „Pescărie” Filimon văzu în față trei tineri : Eugen Giuglea, Alexandru Tunschi și Nicolae Buda. Îi ajunse din urmă. Se salutară și începură o discuție banală, îndreptîndu-se spre plajă. Era ora 10 fără cîteva minute. La 10 sosi un tînar pe care Filimon nu-l cunoștea. Nici nu-i plăcu. Ochii lui îi ascundeau parcă ceva. Un sentiment nelămurit puse stăpînire pe Sârbu. Se uită întrebător spre Tunschi. Acesta dădu imperceptibil din cap. El îl convocase. Făcură prezentările. Îl chema Ion Caravan și era soldat, la Flotila de hidroaviație, iar în viața civilă, pescar.

Mai trebuia să vină cineva. Întîrzia însă. Filimon se dezbracă rapid, își lăasă hainele și pantofii pe plajă și se aruncă în mare. Se zbugui puțin în apă. Nu prea mult. Apa era încă destul de rece.

Ieși din apă, se zvîntă, apoi, în timp ce ceilalți se dezbrăcau ca să facă baie și ei, se îmbracă. La 10 și cîteva minute apărură pe plaje Gheorghe Dincă. Erau toți. Ședința putea să înceapă.

„Mi-a propus individul Tunschi Alexandru cu cîtva timp mai înainte ca să iau parte la o ședință ce se va ține la mare, lângă Institutul oceanografic, propunînd să ader la părerile lor comuniste. Imediat m-am pus în legătură cu domnul sublocotenent (în rezervă — *n. n.*)

Ion Dănăilă de la Legiunea de Jandarmi, aducându-i la cunoștință acest fapt și la termenul fixat de Tunschi m-am prezentat și eu la locul indicat pe plaje, fiind trimis de domnul sublocotenent Dănăilă Ion; când am sosit acolo, între alții am găsit acolo și pe tânărul Dincă Gheorghe". (Din declarația lui Ion Caravan.)

În ziua aceea „eram acasă în clădirea Institutului Bioceanografic, situată chiar pe țărmul mării. De la o fereastră situată spre mare am văzut pe plaje un grup de tineri în chiloți de baie; era pe la orele 10—11 dimineata. Faptul în sine nu ieșea din comun pentru că în acel timp în mod obișnuit vine lume din oraș să facă plaje și baie aici... De acolo, privind din geamul situat spre șosea am văzut și sentinele postate în diferite locuri în jurul clădirilor de la pescărie". (Din declarația lui Zaharia A. Popovici, directorul Școlii de pescari și vânători din Constanța.)

„Am reușit de am descoperit chiar în ziua de 22 *iunie* 1941, la punctul de pescărie din preajma uzinei electrice din Constanța, următoarele persoane care țineau ședințe comuniste: Sârbu Filimon, Tunschi Alex., Giuglea Eugen, Buda Nicolae, Dincă Gheorghe. (De Ion Caravan nu se amintește nimic — *n. n.*). Am adus la cunoștință despre această ședință domnului maior Julea, Ins<pector de> Jand<armi>, care imediat a anunțat Siguranța, iar dl. Dumitrescu și mai mulți agenți de la Siguranță au plecat la locul indicat de mine și unde au fost prinși în plină ședință". (Din declarația lui Ion Dănăilă, agent de siguranță.)

Odată ajuns în mijlocul tinerilor, Dincă, vorbind precipitat, a comunicat laconic: „războiul dintre România și Rusia a început". O parte din ei știau deja; ceilalți au rămas surprinși.

Sârbu interveni în discuție. Începu prin a arăta că salariile sînt prea mici, prețurile au crescut mult, viața a devenit mai grea, condițiile de muncă tot mai improprii. Ori angajarea României la carul Germaniei hitleriste, într-un război, înseamnă o conștientă împingere a națiunii române în prăpastia istoriei. Muncitorul, țăranul român oropsit nu au nici un interes să atace pe muncitorul, țăranul sovietic care-și construiesc pașnic un viitor mai bun.

Împotriva fascismului, a armatei hitleriste trebuie luptat pe toate căile, în toate momentele, în orice împrejurare. Orice acțiune antihitleristă, cît de mică, orice sabotaj constituie o lovitură la adresa mașinii naziste de război. Viitorul națiunii române poate fi asigurat numai prin ieșirea din acest război, în care România nu are ce căuta, prin întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, a acoliților ei fasciști, prin cucerirea puterii politice de către poporul muncitor, care-și va construi apoi o soartă, o viață mai bună, mai fericită, visată de secole, pentru care și-au jertfit viața atîția și atîția înaintași, martiri ai neamului.

Filimon trecu apoi, împreună cu tinerii, la discutarea amănunțită a organizării unor sabotaje la obiective militare hitleriste, navale și de uscat, din zona portului Constanța.

Deodată, în timp ce tinerii discutau, a apărut un grup de agenți de siguranță, care i-au înconjurat din toate părțile.

Filimon tresări; intui imediat primejdia. Își dăduse seama că au fost trădați. Apoi, într-o clipă, își trecu privirea peste chipurile uimite ale tinerilor din fața sa. Toți erau speriați. Doar Caravan nu avu curajul să-i înfrunte tăișul întrebător al privirii sale...

— Ia te uită ce surpriză ! Domnul Lițu ! De cînd te caut, domnule Lițu ! exclamă primul agent de siguranță care ajunsese lîngă Sârbu, rînjind cu satisfacție.

După ce li s-a făcut percheziția corporală și la domiciliu, tinerii arestați au fost duși la Chestura poliției din Constanța. Din acest moment ei au devenit cunoscuți ca : „Grupul Filimon Sârbu și ceilalți“, fiind în centrul atenției organelor de poliție și de siguranță. Comandamentul militar german și Gestapoul urmăreau cu vădit interes evenimentele legate de acest „caz“ de la Constanța. Acesta era „cazul“ care trebuia să fie dat ca exemplu tuturor celor care ar mai îndrăzni să se ridice sau să întreprindă ceva împotriva regimului antonescian, împotriva „aliatilor“ hitleriști. Pedepsa celor implicați în „Grupul Filimon Sârbu și ceilalți“ urma să fie exemplară, represivă, feroce.

Au urmat pentru tinerii arestați cinci zile de calvar, de interogatorii la Chestura poliției constănțene. Anchetatorii au făcut abuz de diferite „metode“ pentru a smulge arestaților informațiile dorite.

Referitor la anchetele și interogatoriile de la Chestura poliției din Constanța, aflîndu-se în fața Curții marțiale din București, la 2 iulie 1941, Alexandru Tunschi declara : „la primele cercetări am declarat fiind constrîns de comisar cu revolverul“. Cu același prilej Nicolae Buda arăta : „Nu este adevărat ce am declarat la primele cercetări, fiindcă am fost maltratați. Ne-a spus la Chestură să nu schimbăm declarațiile“ ; iar Gheorghe Dincă mărturisea : „La chestură am fost forțat să declar. De la Chestură ne-a spus că în caz de

vreunul schimbă declarația vom fi împușcați și de aceea am menținut declarația <dată> la Instrucție“.

În ce-l privește pe Filimon Sârbu, el era cunoscut nu numai de Siguranța constănțeană; era inutil să nege totul. Știa că oricum va fi condamnat. Iar acum, în condiții de război, judecata va fi sumară, pedeapsa voit agravată. Din punct de vedere tactic, principalul era să tergiverseze cât mai mult cu puțință orice declarații, iar atunci când le va face, încetul cu încetul, pe rînd, ele să fie nesemnificative și doar în ceea ce privește persoana lui. Era decis ca prin declarațiile sale să nu afecteze cu nimic activitatea partidului, a comuniștilor, a tovarășilor săi de luptă. Filimon cunoștea principiul de fier al muncii ilegale: un om, un comunist poate cădea, dar lupta partidului trebuie să continue. Partidul nu poate fi oprit din lupta sa dreaptă și nobilă, el nu poate fi înfrînt.

În cele cinci zile de anchetă și interogatorii repetate — ziua și noaptea —, comunistul Filimon Sârbu a dus o luptă acerbă pentru a rezista la schingiuirile și maltratarile menite a-i înfrînge voința, capacitatea de rezistență.

Prima declarație din partea lui Filimon Sârbu este obținută cu greu doar după trei zile de anchetă, interogatorii, bătăi, schingiuri. Iată ce declara Sârbu la 24 iunie 1941, în fața comisarului: „În ziua de 22 iunie a. c. cam pe la orele 9 am plecat de acasă [...] spre Mamaia. În apropiere de pescărie am văzut trei băieți, dintre care unul pe care îl cunoșteam din vedere; mai schimbasem cîteva cuvinte cu el, știam doar atît că îl cheamă Jean.

Întrebîndu-l unde merge, mi-a spus că la pescărie să facă baie. Dorind să fac și eu o baie m-am alăturat

grupului. După ce am ajuns și am făcut întâiul baie, am ieșit și cum era răcoare m-am îmbrăcat.

Între timp au mai venit încă doi băieți pe care nu i-am cunoscut. Am întrebat pe băiatul pe care îl cunoșteam dacă la uzina electrică nu e vreun post de strungar în fier, eu fiind de meserie și dorind a intra spre a-mi relua din nou meseria.

În acest timp a venit d. comisar Florea și un alt domn și ne-au ridicat*.

Bineînțeles, o asemenea declarație nu era în măsură să-i mulțumească pe anchetatori. A urmat o nouă zi de bătai, maltratări, confruntări cu ceilalți tineri din grup, care recunoscuseră deja anumite lucruri. Forțat de asemenea împrejurări, a doua zi, la 25 iunie 1941, Filimon mai declară în plus față de cele consemnate cu o zi înainte că unul din cei doi tineri veniți ulterior a spus că „războiul dintre România și Rusia a început [...] Totodată, am mai întrebat ce ar face dacă aviația inamică ar ataca orașul : la care tinerii nu au răspuns”.

La 25 iunie 1941, într-un proces-verbal, comisarul-ajutor Gh. Florea, de pe lângă Chestura poliției municipiului Constanța, arată că el, împreună cu mai mulți agenți, a fost trimis la punctul „Pescărie” de chestorul poliției, reușind să surprindă și să aresteze grupul comunist condus de Filimon Sârbu. „După percheziție și identificare pe baze de acte — continuă procesul-verbal —, am găsit în camera numitului Dincă Gheorghe și pe tînărul Nicolaie M. Nicolaie*, de ani 20, de profesiune pescar, domiciliat în același Institut Biooceonografic, împreună cu Dincă Gheorghe, pe care l-am ridicat spre cercetări [...] Comunistul Sârbu Filimon

* Acesta a fost imediat eliberat, dovedindu-se că nu avea nici o legătură cu grupul arestat.

nu recunoaște la începutul cercetărilor că el ar fi convocat pe tineri la o ședință conspirativă în locul indicat (tineri care pînă astăzi nu sînt cunoscuți la cazierele noastre) [...] Întrucît există bănuiele că această ședință a fost ținută într-un scop privind în mod direct evenimentele ce s-au declanșat în chiar ziua de 22 iunie, [...] am procedat la cercetarea severă (s.n.) a celor patru tineri [...] care au recunoscut că Filimon Sârbu i-a convocat în acea zi fără însă ca ei să fi avut cunoștința de scopul acestei chemări.

În ședință Sârbu le-a dat instrucțiuni de sabotaj. Au fost confrunțați cei patru individual și în bloc cu Filimon“.

După ce arată că Filimon Sârbu a fost supus la un nou interogatoriu, procesul-verbal notează că acesta, „după multe ezitări (s.n.), a înțeles să mărturisească că în adevăr le-a vorbit despre munca în Rusia Sovietică...”

În aceeași zi, în mare grabă se încheie la Siguranța din Constanța dosarul conținînd „Actele de anchetă privitor la comunistul Filimon Sârbu, vinovat pentru instigații la acte de sabotaj“.

La 26 iunie 1941, Chestura de poliție din Constanța înaintează Curții Marțiale de pe lîngă Corpul 2 armată-București dosarul de anchetă, compus din 20 de file, și pe cei arestați.

Arestații urmau să fie transportați la București, dar întrucît Inspectoratul de poliție Constanța nu a dat foi de drum pentru transportul lor, la 27 iunie 1941 Chestura poliției din Constanța cere aceste foi organelor militare, respectiv Comendurii pieții Constanța.

O MASCARADĂ JUDICIARĂ

Vineri, 27 iunie 1941, Filimon părăsea pentru totdeauna Constanța. Venise aici mînat de sărăcie. Aici terminase școala primară. Aici făcuse primii pași în meserie. Aici își petrecuse ultimii ani din scurta-i copilărie. Aici, pe malul mării, cunoscuse primii fiori ai dragostei, petrecuse clipe de neuitat alături de frații, de prietenii, de tovarășii săi de muncă. Aici cunoscuse abecedarul luptei revoluționare. Aici trăise prima arestare, prima condamnare, prima detenție.

Către asfințitul acelei zile, trenul în care se afla și Filimon Sârbu se apropia încet de București. Garnitura a intrat noaptea în Capitală. De la gară, cei aduși sub escortă au fost îmbrînciți în duba poliției, care porni pe străzile orașului. Filimon nu reuși să identifice pe unde-i duc. Peste puțin timp mașina se opri, iar arestații fură dați jos. Filimon ridică privirea și zîmbi amar. Se afla în curtea liceului „Gheorghe Lazăr” din București. El, tînărul din Herepea care visase atît de mult să învețe, dar din cauza sărăciei fusese nevoit să întrerupă școala, iată, acum se afla în curtea unui liceu. Și încă unul renumit. Numai că, din păcate, nu era elev, ci arestat.

În ziua de 28 iunie 1941, într-o sîmbătă, cei arestați aflară de ce fuseseră aduși în clădirea liceului. În

situația politică nou creată, poliția dictaturii antonesciene dezlănțuise o adevărată vânătoare împotriva comuniștilor și antifasciștilor, ca și a altor patrioți români care se împotriveau politicii promovate de Antonescu și de Germania hitleristă. Urmau procese sumare și condamnări grele, care să însăimînte opinia publică. Procesele intentate erau atît de multe, iar verdictele trebuiau date atît de urgent, încît Curtea Marțială a Corpului 2 armată a fost nevoită să-și improvizeze sala de ședință în sala de festivități a Liceului „Gheorghe Lazăr”, elevii fiind în vacanță. Într-una din clase — transformată în celulă — erau ținuți arestații.

Dimineața, la 9, arestații au fost scoși puțin la o „plimbare” de o jumătate de oră în curtea liceului. În tot acest timp Filimon a studiat terenul. Se va fi gîndit, probabil, la o posibilă evadare. Dincolo de gardul de fier al școlii se afla grădina Cismigiu...

Peste cîteva ore, Filimon Sârbu era dus în fața procurorului instructor militar pentru a mai face cîteva declarații în plus. Pe timpul acelei anchete procurorul s-a arătat plictisit și grăbit. Era sîmbătă; era cald; el trebuia să raporteze chiar în acea zi generalului-comandant al Comandamentului 2 teritorial concluziile sale.

Arestatul din fața lui, un tînăr comunist, e fără îndoială vinovat — își va fi spus procurorul. „Comuniștii ăștia aduc numai belele pe capul autorităților. E nevoie de mîna de fier, de măsuri drastice, exemplare împotriva lor...” Așa va fi gîndit în sinea lui procurorul. La rîndul său, Filimon Sârbu, care știa că totul, de acum, nu era decît o pură formalitate judiciară, semnează o declarație simplă, onestă, bărbătească: „Recunosc total declarația dată la primele cercetări, după cum recunosc și faptele ce le-am comis în ziua de 22 iunie 1941,

Menționez că am suferit o pedeapsă de 6 luni pentru că am luat parte la o ședință antifascistă“.

În aceeași zi, deci pe data de 28 iunie 1941, Comandamentul 2 teritorial emite „ordinul de trimitere direct în judecată“ Curții Marțiale a lui Filimon Sârbu și a celorlalți tineri patrioți constănțeni.

A doua zi, duminică, 29 iunie 1941, în timpul plimbării de dimineață, profitînd de un moment de neatenție a jandarmului de pază, Filimon scoase din buzunar, pe ascuns, un ghemotoc de hîrtie pe care scrisese ceva și-l aruncă neobservat peste gardul de fier, în grădina Cișmigiu. Era un bilețel scris din timp pe hîrtia unui pachet de „Naționale“ și adresat lui Victor. Încercarea de a comunica în acest mod cu fratele său nu părea să aibă prea mari șorți de izbîndă. Și totuși, șansa a fost, de astă-dată, de partea lui Filimon. Vara, duminica, Cișmigiul este plin de lume. Tînărul comunist a avut norocul ca bilețul să fie observat după ce a căzut dincolo de gard, luat și citit de un om cu suflet, care a fost impresionat de conținutul mesajului. În bilet scria : „Victor Sârbu, str. Savu Marin, nr. 52, tramvaiul 14, lîngă piața Pantelimon. Dragă Victore, te rog f<oarte> mult cum primești aceste rînduri vino imediat la mine la Curtea Marțială a Comand<amentului> II Teri<orial> în localul Lic<eului> Lazăr și caută să mă vezi. Dacă poți adu ceva mîncare și tutun.

Te rog f<oarte> mult vino cît mai repede.

Cu drag
Lițu“.

Se pare că cel care a găsit bilețul nu a reușit să-l ducă la adresa indicată decît a doua zi seara, adică luni, 30 iunie 1941.

În aceeași zi de luni, Parchetul militar a emis mandatul de arestare nr. 260323 la adresa lui Filimon Sârbu. În virtutea aceluiași mandat a fost trimis direct în judecata Curții Marțiale. În cadrul acestei mascarade judiciare, arestatului i s-a comunicat imediat că a fost trimis în „judecata Curții Marțiale a Comand(amentului) 2 Teritorial pentru îndemn la acțiune cu caracter de uneltire împotriva ordinii de stat. Data fixată pentru judecare este 2 iulie 1941, ora 8 a. m.“

La solicitarea completului de judecată, Filimon Sârbu a declarat că „nu propune martori“. I s-a atras apoi atenția lui Filimon că are dreptul să-și aleagă unul sau mai mulți apărători. Dar el, Filimon Sârbu, om integru, dîrz, demn, convins că tot ceea ce făcuse era spre binele patriei și al poporului, i-a refuzat. În cele din urmă, curtea i-a numit din oficiu „ca apărători“ doi ofițeri de rezervă, avocați.

Conform procedurii, pînă în ziua procesului, Filimon Sârbu avea voie să comunice cu apărătorii.

În seara aceleiași zile, într-un cartier de la marginea Bucureștiului, un bătrîn bătea la ușa unei căsuțe sărăcioase.

„A venit într-o seară — își amintește soția lui Victor Sârbu — un om foarte bătrîn care ne-a adus un pachet gol de „Naționale“. A zis că l-a găsit pe jos, în Cișmigiu...”

A doua zi, 1 iulie 1941, profitînd de răgazul avut pînă la proces, nefiind sigur că bilețelul aruncat în parcul Cișmigiu a ajuns la destinație, Filimon Sârbu scrie și trimite prin bunăvoința unei persoane neidentificate o carte poștală cu următorul cuprins : „Exp(EDITOR) F. Sârbu, Liceul Lazăr.

Victor Sârbu, comuna Principele Nicolae, str. Savu Marin nr. 52, București.

București, 1 iulie 1941.

Dragă frate,

În scurt vei afla despre mine că mă găsesc la Curtea Marțială a Corpului II Armată, în localul Liceului Lazăr. Te rog foarte mult cum primești aceste rînduri vino pînă aici cu ceva pîine, tutun și franci. Este posibil să fim depuși la Jilava ; te vei interesa și cred că mă vei căuta acolo. Te rog foarte mult vino cum primești aceste rînduri. Lițu“.

În momentul cînd aceste rînduri își căutau destinatarul, fratele și cumnata lui Filimon Sârbu, mama Rozalia, de la Constanța, și tovarăși din conducerea Partidului Comunist Român încercau pe toate căile să salveze viața tînărului luptător comunist. Toate încercările lor s-au dovedit însă zadarnice.

În ziua de 2 iulie 1941, într-o miercuri, lui Filimon Sârbu i s-a luat ultimul interogatoriu, care a precedat judecata. Din procesul-verbal întocmit cu acest prilej, rezultă că Filimon Sârbu, cu toate că era convins de gravitatea fiecărui cuvînt consemnat acum, și-a menținut cu demnitate cele declarate pînă atunci, avînd totodată grijă să ia totul asupra sa.

„Din 1938 și pînă în mai 1941 am fost militar — declara el — Am fost controlor la Societatea «Săgeata». În ziua de 22 iunie 1941 am văzut pe Giuglea, care mergea la baie. Am plecat la baie. Era și Caravan. Am făcut baie și i-am întrebat pe cei trei afară de Dincă. Am vorbit că salariile sînt prea mici și că viața este grea. Era orele 10 și a venit și Dincă și mi-a spus că a început bombardamentul cu război. Eu am spus celorlalți inculpați că ce ar face în cazul unui bombardament aerian și ei nu mi-au răspuns nimic [...] *Mi s-a cerut (s. n.) să declar la Siguranță că îi cunosc pe toți ceilalți inculpați și că am legături cu ei.*

În 1938 am fost în Regimentul 2 grăniceri, apoi la Regimentul 7 grăniceri. După desființarea Regimen-
tului 7 grăniceri am fost vărsat la Batalionul 10 Vână-
tori de Munte. Am trei bilete cu Regimentul 88 infan-
terie șampilate, fiindcă Regimentul 7 grăniceri s-a
contopit cu Regimentul 88 infanterie“.

După acest ultim interogatoriu-sumar și formal, mas-
carada „judecării“ a început. Completul Curții Mar-
țiale s-a întrunit în ședință specială, la 4 iulie 1941, în
zorii zilei, pentru a judeca „grupul din Constanța“, în
frunte cu Filimon Sârbu. Procesul a avut loc cu ușile
închise, în secret, alături de acuzați participând doar
avocații militari, numiți din oficiu. Acuzații știau de-
acum că acest proces este un simulacru, o „piesă“ bine
regizată, cu un final dinainte stabilit: condamnarea
drastică, exemplară a tinerilor luptători comuniști și
antifasciști. Oficialitățile pregătiseră pînă și comunicatele
de presă și de radio, pentru a șoca opinia publică. Totul
trebuia făcut repede, atîta timp cît se considera că șocul
putea fi eficient.

În timpul desfășurării procesului, deși președintele
tribunalului militar încerca, prin întrebări insistente,
să-l facă pe Filimon Sârbu să recunoască „crima de
uneltire împotriva ordinei de stat“, acesta a respins cu
demnitate orice acuzație de acest fel, replicînd :

— Recunosc că am stat alături de clasa muncitoare,
am luptat alături de ea pentru a demasca fascismul și
am inițiat acțiuni împotriva războiului hitlerist.

— Inculpat — strigă la cele auzite, plin de furie,
președintele tribunalului — nu-ți dai seama că ești în
fața unei înalte instanțe de judecată și că răspunzi
obraznic ?

— Nu recunosc decît o singură instanță care poate
să-mi judece greșelile : clasa muncitoare și partidul ei !

După mai puțin de o oră de dezbateri, în care avocații apărării, numiți din oficiu, n-au avut la dispoziție pentru pledoarii decît cinci minute, instanța s-a retras pentru o scurtă deliberare (actele erau doar gata întocmite dinainte !). În urma deliberărilor instanța a dat următoarea sentința :

„4 iulie 1941.

Sentința nr. 22 (extras)

Curtea Marțială a Comand(amentului) 2 Teritorial a pronunțat următoarea sentință : Pentru motivele cuprinse în corpul sentinței și în unire cu concluziile D-lui Procuror Instructor Militar, în numele legii, hotărăște : Cu majoritate de voturi declară culpabili pe Sârbu Filimon, Tunschi Alexandru, Giuglea Eugen, Buda Nicolae și Dincă Gheorghe din Constanța, pentru primul crimă p<revăzută și> p<enată> de A. d. art. 1, 4 și 5 comb<inat> cu art. 7 D. L. (Decret-lege — *n. n.*) nr. 236/941 pct. a al. II și al. III, IV și V, pt. crimă prevăzută și pedepsită de art. 4 și 5 combinat cu art. 7 D. L. 236/941.

Asemenea cu majoritate de voturi că nu sînt circumstanțe atenuante în favoarea sa.

Făcînd aplicațiunea art. 1 D. L. 236/941 combinat cu al. de sub art. 1 D. L. 236/941 cu majoritate de voturi îl condamnă pe Sârbu Filimon la moarte pentru crimă p. p. de art. 1 al D. L. 236/1941.

Făcînd aplicațiunea art. 7 D. L. 236/941 combinat cu art. 4 și 5 D. L. 236/941 îl condamnă la 25 (douăzeci și cinci) ani muncă silnică pentru crima p.p. de art. 4 și 5 D. L. 236/941 prin aplicarea art. 101 c. p. comb<inat> cu art. 482 C. J. M. (Codul Justiției Militare — *n. n.*) va executa pedeapsa cea mai gravă.

Făcînd aplicațiunea art. 7 D.L. 236/941 comb<inat> cu art. 4 și 5 D.L. 236/941, condamnă pe Buda Nicolae și Dincă Gheorghe la cîte 20 (douăzeci) ani muncă silnică, iar pe Tunschi Alexandru și Giuglea Eugen la cîte 15 (cincisprezece) ani muncă silnică. Potrivit art. 488 C.J.M. detențiunea preventivă de 10 (zece) zile se socotește în pedeapsa aplicată“.

Sentința capitală a fost primită de Filimon Sârbu cu o demnitate și un curaj care i-au impresionat și pe cei din completul de judecată, pe avocații din oficiu și pe soldații din gardă.

Ce s-a întîmplat apoi ? Să cităm din procesul-verbal încheiat imediat după pronunțarea sentinței, la 4 iulie 1941, orele 8 dimineața. „Sentința de față s-a citit de noi, Grefierul Curții Marțiale a Comandamentului 2 Teritorial, condamnaților : Filimon Sârbu din Constanța, condamnat la moarte, pedeapsă în care este cotovită și pedeapsa de 25 ani muncă silnică [...] În prezența Procurorului instructor militar, care a încunoștințat pe condamnați că nu au dreptul de recurs, au fost încunoștințați că au dreptul să facă cerere de grațiere, la care condamnatul Filimon Sârbu a răspuns că nu înțelege să uzeze de acest drept, iar ceilalți condamnați nu au dat nici un răspuns.

Această citire s-a făcut în prezența gardei sub-arme“.

Impresionat de demnitatea și mîndria cu care Filimon Sârbu a refuzat să semneze cererea de grațiere adresată regelui și lui Ion Antonescu, avocatul oficial al său a înaintat, fără știrea acestuia, cererea de grațiere, în aceeași dimineață a zilei de 4 iulie. Cît de îndreptățită era hotărîrea lui Filimon Sârbu atunci cînd respingea cu hotărîre orice încercare de a solicita clemența unui regim de dictatură militaro-fascistă o dovedește nota informativă pe care o reproducem în continuare și care

a însoțit din capul locului cererea de grațiere în drumul ei spre generalul-comandant al Comandamentului 2 teritorial, și mai departe.

„Curtea marțială a Comandamentului II Teritorial, Parchetul militar, nr. 260795 din 4 iulie 1941, Parchetul militar al Curții marțiale a Comandamentului II Teritorial.

Către

*Domnul general-comandant
al Comandamentului II Teritorial.*

Am onoare a înainta alăturata cerere de grațiere a lui Sârbu Filimon, condamnat la moarte prin sentința din 4 iulie 1941 pentru crima de îndemn la acțiune cu caracter de uneltire împotriva ordinii de stat, precum și crima de constituire de asociațiuni clandestine, prevăzute și penată de art. 1, lit. d. din Î<nalt> D<ecret> nr. 236/941 și art. 4, 5 și 7 al. I din același Î<nalt> Decret [...]

Antecedentele acestui condamnat nu-i sînt favorabile deoarece este comunist, cunoscut de Poliția de Siguranță din Constanța, și a mai fost condamnat la șase luni închisoare, condamnare pe care a executat-o, pentru activitate comunistă.

Față de gravitatea faptelor și împrejurările în care au avut loc, sîntem de părere ca alăturata cerere de grațiere să fie respinsă“.

Că cererea avea să fie respinsă nu încăpea nici o îndoială. Parchetul militar trimitea prin același curier și aceluiași general-comandant al Comandamentului 2 teritorial o altă filă a piesei de tristă amintire regizată în acele zile de „justiția“ statului de dictatură antonesciană. Iat-o :

„Curtea Marțială a Comandamentului II Teritorial nr. 260.822 din 4 iulie 1941. Parchetul Militar al Curții Marțiale a Comandamentului II Teritorial.

Către :

*Domnul general-comandant
al Comandamentului II Teritorial).*

Am onoare a vă ruga să binevoiți a aproba să trimitem Serviciului cenzurii, pentru publicarea în ziare și pentru difuzarea prin Radio, a Comunicatului prin care se aduce la cunoștință publicului condamnarea la moarte a comunistului Sârbu Filimon“.

Ceea ce pare și mai semnificativ este faptul că în aceeași zi, cu același curier, sub același număr de înregistrare (nr. 260.822), procurorul instructor militar, fără a mai aștepta avizul generalului-comandant al Comandamentului 2 teritorial privind trimiterea comunicatului respectiv Serviciului cenzură, procedează conform lecției bine învățată dinainte, trimițând Cenzurii următorul document :

„Curtea marțială a Comandamentului II Teritorial, Parchetul Militar. Nr. 260.822 din 4 iulie 1941. Parchetul Militar al Curții Marțiale a Comandamentului II Teritorial. Către Serviciul cenzurii,

Am onoare a vă ruga să binevoiți a dispune să se publice în ziare și să se difuzeze la radio comunicatul alăturat. [...]

COMUNICAT

Curtea Marțială a Comandamentului II Teritorial, cu sentința nr. 22 din 4 iulie 1941, a condamnat la moarte pe Sârbu Filimon pentru crima de îndemn la acțiune cu caracter de uneltire împotriva ordinii de stat precum

și pentru crima de constituire de asociațiuni clandestine [...]

Prin aceeași sentință Tunschi Al. și Giuglea Gheorghe (Eugen — *n. n.*) au fost condamnați la câte 15 ani muncă silnică și Buda Nicolae și Dincă Gheorghe la câte 20 ani muncă silnică“.

*

În acele zile dramatice, membrii familiei lui Filimon Sârbu, după încercări repetate, reușesc să ia legătura cu acesta. „Era unul de vreo 40 de ani — își amintește cumnata lui Filimon, vorbind despre un gardian —, Filipescu, mai bun la inimă, mi-a înlesnit să intru. Am mers în fiecare seară după ora 8.

— Condamnarea la moarte se pronunțase deja ?

— Da.

— Ați aflat din presă ?

— Nu. Mi-a spus el.

— Ce v-a spus ?

— Mi-a spus : «Tuluțo, s-a terminat !»

— Îi era frică ? [...]

— M-a rugat să nu-i spun maică-si că e condamnat la moarte. Ea era la țară, la Buruene, lângă Deva. Să-i spun că e pe front și că se va căsători.

— Și așa i-ați scris ?

— Da. Și ea ne-a răspuns bucuroasă de nunta lui.

«27 iunie 1941 — Buruene,

Dragii mei,

Am primit scrisoarea ce ne-ați trimis și ne-am bucurat văzînd că sînteți sănătoși cu toții și noi numa Ieremie e bolnav. Te rog Victore dragă să-m scri de nunta lui Lițu ; ai fost la ea sau nu. Încolo bucatele sînt bune.

Poame nu sînt nimic, decît struguri. Prune n-au mai fost de doi ani ; pentru nunta lui Lițu inima în mine s-a uscat, neavînd loc vă poftesc sănătate și bucurie și sărutări de la toți ai Noștri și de la M. Floria și Toader ; aștept Răs.<puns> nerăbdare. Mama».

— Știați ziua în care urmează să fie executat ?

— Nu știam.

— El știa ?

— Nu știu. Știa că o să fie mutat la Jilava... Sîmbătă seara l-am întîlnit pe acel Filipescu, care mi-a spus că dacă vin pînă la orele 10 îl mai găsesc încă acolo pe Lițu, dacă nu, îl duc cu duba la Jilava. Am mers cu Victor și cu copiii. Ne-a sărutat pe toți. Am stat puțin. Am ieșit afară. Am văzut cînd îl urca în dubă“.

*

Într-adevăr, documentele confirmă amintirile dure-roase ale soției lui Victor Sârbu. Sîmbătă, 5 iulie 1941, fără a mai aștepta răspunsul la cererea de grațiere, Curtea Marțială a Corpului 2 teritorial încheie următorul proces-verbal : „Astăzi, anul 1941, luna iulie, ziua 5, noi [...] grefierul Curții Marțiale al C<orpului> II Teritorial.

Constatăm că sentința nr. 22 din 4 iulie 1941, pronunțată de Curtea Marțială a C<orpului> II T<eritorial> prin care 1) Sârbu Filimon, 2) Tunschi Alexandru, 3) Giuglea Eugen, 4) Buda Nicolae, 5) Dincă Gheorghe au fost condamnați să sufere pedeapsa de : 1) pedeapsa cu moartea și 25 ani muncă silnică, 4) și 5) cîte douăzeci de ani muncă silnică, iar 2) și 3) cîte 15 ani muncă silnică pentru crimă, comb<inat> cu al. d. art. 1 D.L. 236/941 prevăzut și pedepsit de art. 1 D.L. 236/941 comb<inat> cu al. d. de sub art. 1 D.L. 236/941 a

rămas definitivă pe ziua de 5 iulie 1941 prin neatacare [...]

S-a emis de către Curtea Marțială a C<orpului> II T<eritorial> mandatul de arestare nr. 261028 din 5 iulie 1941, cu începere de la 24 iunie 1941. Cu nr. 261028 din 5 iulie 1941 s-au expediat formele de arestare la închisoarea Jilava. Pedepsa * se execută la Penitenciarul Aiud“.

Sîmbătă, 5 iulie 1941, seara tîrziu, după ora 22, duba poliției transporta din clădirea Liceului Gheorghe Lazăr, la închisoarea Jilava, grupul condamnaților de la Constanța, avîndu-l în frunte pe tînărul comunist, condamnat la moarte, Filimon Sîrbu. Acesta era însoțit cu nota nr. 230 285, datată 6 iulie 1941 (a doua zi fiind duminică, au trimis-o cu cîteva ore mai înainte), avînd următorul conținut :

„Curtea Marțială a C<oman>d<amen>t<ului> 2 Teritorial către închisoarea militară Jilava.

Am onoarea a înainta odată cu prezenta, sub escortă, pe condamnatul Sîrbu Filimon din Constanța [...] condamnat la moarte [...] rugîndu-vă să binevoiți a dispune să fie încarcerat în mod provizoriu pînă la soluționarea cererei de grațiere făcută de condamnat.

Președintele Curții Marțiale C<omandamentul> II T<eritorial>.”

Zorii zilei de duminică 6 iulie 1941 l-au găsit pe Filimon între zidurile închisorii Jilava. Peste cîteva ore, ziarele de dimineață publicau comunicatul „Condamnat la moarte de Curtea Marțială“.

* Este vorba de ceilalți patru tineri condamnați cu închisoare (n. n.) .

ÎN ÎNCHISOAREA MORȚII

Închisoarea Jilava era de fapt o imensă cazemată subterană, situată în apropiere de Capitală, pe șoseaua București-Giurgiu.

După prăbușirea Doftanei și până la amenajarea închisorii din Caransebeș, ca penitenciar central politic, la Jilava au fost înghesuiți mare parte dintre deținuții comuniști și antifasciști care fuseseră întemnițați la Doftana și Chișinău sau în închisorile din partea de nord a Transilvaniei cedată Ungariei horthyste.

La Jilava, de la 1 august 1940, se găsea închis și tânărul luptător comunist, în vîrstă de numai 22 de ani, Nicolae Ceaușescu. În umbra închisoare fuseseră aruncați și comuniștii și luptătorii antifasciști arestați în întreaga țară de organele de represiune ale regimului antonescian după septembrie 1940.

Regimul la care erau supuși deținuții politici la Jilava era la fel sau chiar mai rău decît cel de la Doftana. Unul din foștii deținuți politici antifasciști scria cu ani în urmă despre Jilava : „O hrubă lungă, boltită, joasă, îngustă, umedă, întunecoasă, în care lămpile ard zi și noapte. Răceala și mirosul de mucegai te lovesc de la intrare, cu cît te afunzi în hrubă, aerul devine mai greu, mai înăbușitor. Ai impresia puternică și chinuitoare că te găsești sub pămînt“.

În celulele de la „secret“, soarele nu privea „niciodată înăuntru. Lumina e slabă. Pereții groși de un metru, pătați de umezeală. Pardoseala de ciment, sfărâmată în diferite direcții, totdeauna e jilavă, găuri de șoareci, țințari, ploșnițe. Aici umiditatea e și mai pătrunzătoare. Guri nevăzute parcă îți sug, întocmai ca ventuzele sîngele din vine, viața din corp, îți înmoaie oasele, tinzînd să te prefacă într-o gelatină“.

Celula nr. 23 din închisoarea Jilava era la fel ca toate celelalte, nici mai mare, nici mai mică. Avea aproximativ 30 de metri pătrați ; jur-împrejurul pereților se aflau așezate un fel de paturi din scîndură în formă de priciuri pe care se puteau înghesui 20 de condamnați. Peste „paturi“ erau puse rogojini vechi, roase, o pătură peticită ; la cap, în loc de pernă, fiecare își punea hainele împăturite. Mai greu era iarna, cînd cu hainele te mai și înveleai. În inventarul deținutului se aflau : un castron de tablă, o cană, o lingură.

Pereții celulelor musteau de umezeală ; tencuiala căzuse de mult ; pardoseala de ciment, de atîta apă, crăpase. Ferestrele, cu nelipsitele gratii, dădeau spre grădina „Valea piersicilor“, unde aveau loc execuțiile, tocmai pentru ca împușcăturile să fie auzite de deținuți. *Memento mori !*

Ușa, de stejar, cu o vizetă mică, se închidea pe dinafară cu cheia (în afara orelor de plimbare), cu un lacăt mare și o bară metalică ce se fixa de-a curmezișul.

În celula nr. 23 erau numai tineri. La fel și în celula vecină. Cînd a fost adus de la Curtea Marțială, Filimon Sârbu i-a pus pe tovarășii aflați în celulă la curent cu mersul războiului și cu activitatea partidului. Despre el n-a spus nimic. N-a vrut să se știe că este condamnat la moarte. Dar, de fapt, tovarășii lui știau. Aflaseră.

Cum? Povestește unul din martorii oculari, Tudor Olaru:

„Era în 1941... La Jilava era fierbere. Nu mai eram scoși din celule. Legionarii ne priveau amenințători, când treceau prin fața ferestrelor noastre. În frunte cu Zăvoianu iscălisera un memoriu către «Mareșal». Cereau să fie grațiați și trimiși pe front, dar repede...

Eram izolați. N-aveam știri.

Supravegheați permanent, în sfârșit cu greu obținem un ziar.

Punem paza la ușă. Ne strângem grămadă și citim... într-un colț o „informație”: *Comunicat. Condamnat la moarte.*

Și așa, prima oară, aflăm de el: Sârbu Filimon.

Peste câteva zile sîntem scoși «la plimbare». Revedem pe tovarășii din a doua celulă rezervată comuniștilor. Dar printre ei zărim chipuri noi. Alergăm spre ei. Băieți tineri, în salopete, ne strîng mîinile. „De unde sînteți?”. „Din Constanța”. Ca un fulger ne trece prin minte... Sârbu!

Da, erau 4 tineri condamnați la muncă silnică și ceva mai încolo, plimbîndu-se cu doi tovarăși cărora le povestea procesul, era Sârbu. Pentru prima oară vedem un condamnat la moarte.

A doua zi rămăsese stabilit să mă strecor în camera lui Sârbu și apoi să povestesc tovarășilor ce am vorbit cu el. Am fost. Peste câteva zile l-am adus pe el în camera noastră. În curte ne puteam plimba împreună. L-am cunoscut. Ne povestea ce-i ceream. Din concentrare (din armată — *n. n.*), de la Constanța, din port, despre moșii din Munții Apuseni, unde avea rude, despre Frontul Plugarilor cu care lucrase, despre Groza, Belea, Moga Filieru, pe care-i cunoștea. Despre lupta noastră.

Era un om, un luptător, un comunist. Schingiuit, a refuzat să vorbească. La judecată a demascat Siguranța, a acuzat. Ultimul său cuvînt a fost un rechizitoriu. Președintele a ordonat ședință secretă ; să nu se afle afară. Credița, hotărîrea lui Sârbu erau mobilizatoare.

Procurorul militar (un ziarist concentrat) a venit să-l roage să iscălească cererea de grațiere. Soldații puși să-l păzească i-au spus că mai degrabă îl lasă să fugă decît să tragă în el.

Zece zile cît a stat cu noi n-a amintit nici un moment de condamnare. N-avea decît o grijă. Ce vor face cei patru băieți tineri fără el, nepregătiți, fără experiență, singuri, la Aiud.

Le dădea sfaturi, îi îndruma, îi încuraja. Nu l-am văzut trist. Impresia de forță ce emana din el era atît de covîrșitoare încît începusem să uităm că e condamnat la moarte“.

De aici, din „închisoarea morții“, Filimon scrie, la 14 iulie 1941, fratelui său Victor, ultima carte poștală. O scrisoare impresionantă prin simplitatea și firescul ei, prin încrederea și optimismul ce le emană :

„Exp. F. I. Sârbu, închisoarea militară Jilava, lui Victor Sârbu, str. Savu Marin, nr. 52, com. Principele Nicolae — București.

Jilava, 14 iulie 1941

Dragă frate,

Te rog cum primești aceste rînduri vino pînă la Jilava căci posibil să plec cît de curînd de aici. Adu-mi dacă poți o pătură și o pernă și dacă ți-a trimis mama hainele adu-le.

Totodată și ceva de mîncare.

Vă sărut cu drag

al vostru Lițu“.

Citind această carte poștală și data notată pe ea, întrebarea pusă soției lui Victor Sârbu vine parcă de la sine.

„— Asta e ultima scrisoare ?

— Da.

— Chiar trebuia să plece ?

— Nu.

— De ce avea nevoie de perniță ?

— Avea nevoie de perniță pentru că era un copil. PERNIȚA era de acasă.

— Și i-ați trimis-o ?

— Nu. Apucasem să plec foarte de dimineață la Jilava și scrisoarea a venit acasă în lipsa mea. Jilava era foarte departe și trebuia să ajungi devreme, să te înscrii pentru vorbitor.

— A fost ultima oară când l-ați văzut ?

— Da“.

Această ultimă vizită în care Filimon Sârbu a apucat să mai vadă pe cineva dintre membrii familiei a avut loc miercuri, 16 iulie 1941.

„TRĂIASCĂ ROMÂNIA LIBERĂ !“

19 iulie 1941, sîmbătă. La ora 11,15 „Parchetul Curții Marțiale a Comandamentului 2 Teritorial anunță Comandamentul că cererea de grațiere a lui Filimon a fost respinsă de M. S. Regele. Astfel, fiind, vă rugăm a lua măsuri de executare, în termen legal, a sentinței nr. 22 din 4 iulie 1941. De executare veți raporta imediat prin curier“.

La aceeași oră, prin curier rapid, un alt document străbate străzile Capitalei. El are numărul 262 561, este datat 1941, luna iulie, ziua 19, și este trimis de Parchetul Curții Marțiale a Comandamentului 2 teritorial către Comandamentul militar al Capitalei. Textul documentului informează că Filimon Sârbu a fost condamnat la moarte și că cererea de grațiere i-a fost respinsă conform ordinului nr. 7307 din 19 iulie 1941 al Ministerului Apărării Naționale, Direcția Justiției.

„Întrucît această execuție urmează a avea loc chiar azi — se arată în documentul citat — cel mai tîrziu pînă la ora 21, cu onoare vă rugăm să binevoiți a aproba și dispune să ni se dea trupa necesară pentru execuție.

Execuția urmează a avea loc la Închisoarea militară Jilava astăzi 19 iulie 1941, orele 15.

Totodată vă rugăm a da ordin unui preot militar din garnizoană și unui doctor care să-i asigure asistența duhovnicească (sic !) condamnatului și care urmează să se găsească la aceeași oră la Închisoarea militară“.

Măsurile pentru executarea odiosului ordin se luau cu repeziciune. În consecință, Comandamentul militar al Capitalei, prin actul nr.583, din 19 iulie 1941, dă ordin ca execuția să aibă loc în aceeași zi, la orele 15, prin focuri trase cu pușca-mitralieră. Locul execuției — „Valea piersicilor“ de lângă închisoarea militară Jilava.

La ora prânzului, pașii grei ai unui subofițer de la Curtea Marțială a Comandamentului 2 teritorial s-au oprit în dreptul celulei nr. 23 ; a urmat un moment de tăcere, apoi vocea subofițerului s-a auzit în celulă :

— Filimon Sârbu, îmbracă-te să mergem la tribunal ! Vocea era puțin forțată și nervoasă. Subofițerul era supărat pe șeful lui pentru că îl trimisese tocmai pe el să-l scoată din celulă pe condamnat. Era primul comunist care urma să fie executat de la începerea războiului hitlerist.

„Deodată, — își amintește Tudor Olaru —, auzim lacătul celulei alăturate. Ne uităm prin vizetă. Sârbu iese din celulă. Și, după el, plutonierul-major. Îl oprește, îi pune cătușele. Pleacă.

Mai târziu tovarășii ce au stat cu el în cameră ne-au povestit : cînd s-a deschis ușa și majorul l-a chemat (spunea că-l duce la tribunal) toți au înțeles.

N-a rostit nici un cuvînt. Liniștit și-a luat șapca, a mai privit o dată în urmă pe tovarășii rămași și a ieșit“.

Drumul pînă la „Valea piersicilor“, unde urma să aibă loc execuția, era lung, mai ales cînd aveai lanțuri grele la picioare și mîinile ți-erău prinse în cătușe.

Soarele de vară, torid în acel miez de zi, ardea cu razele lui puternice fețele celor care înaintau spre locul de execuție. Filimon, cu mîinile încătușate, ceru ostașului care-l însoțea să-i aranjeze cozorocul șepcii.

Micul convoi a ajuns, în sfîrșit, la o pajiște. De jur împrejur erau pomi fructiferi și cîtiva salcîmi, iar în partea dinspre apus un mal mare. Aici aveau loc execuțiile.

În apropierea locului de execuție se afla un cimitir improvizat, în care se vedea o groapă proaspătă, cu pămîntul reavăn aruncat în jurul ei. Filimon o văzu și o privi îndelung. Stătu un timp în picioare ; i se dădu apoi voie să stea lungit pe iarba.

Soarele continua să ardă. Plutonierul-major se uită la ceas. Era aproape ora 15. Dinspre închisoare nu se vedea nici o mișcare. Deodată, subofițerul se ridică furios :

— Măi, să fie al dracului, cît ne mai țin aici ? Hai-deți înapoi cu el, zise subofițerul.

Filimon se ridică, fu din nou încadrat între soldați și porniră pe drumul de întoarcere spre închisoare. Un supliciu în plus.

În fața biroului închisorii stăteau comandantul acesteia, procurorul instructor militar și ceilalți membri ai completului militar care trebuia să asiste la execuție. Sosi și doctorul. Lipsea doar plutonul de execuție. S-au mai dat cîteva telefoane. Plutonul plecase demult cu o dubă ; urma să sosească.

Într-adevăr, pe la 16,30 pe poarta închisorii intră o dubă hodorogită, din care coborî plutonul de execuție

format din 10 militari, în frunte cu comandantul lor, un locotenent.

După ce stabili cu locotenentul detaliile execuției, comandantul închisorii făcu un semn că pot pleca.

În „Valea piersicilor“, escortă, condamnat și plutonul de execuție se opriră. Din urmă îi ajunseră și membrii completului militar. Procurorul delegat la execuție a dat citire sentinței de condamnare la moarte și ordinul prin care lui Sârbu i s-a respins cererea de grațiere.

Filimon Sârbu le-a ascultat calm, în liniște. La întrebarea procurorului dacă are vreo dorință, răspunse :

— Nici una, domnule, procuror, nici una ! Ba da, am o dorință : să piară nedreptatea de pe fața pământului, flămânzii să aibă ce mânca, clasa muncitoare să biruiască în lupta ei cu exploatareii.

— Te întreb încă o dată, condamnat, ai vreo dorință care ți-am putea-o realiza ?

— Nu, voi nu mi-o puteți realiza, ci numai poporul și partidul meu.

La cele auzite, procurorul a dat din umeri și s-a dat câțiva pași înapoi. Rolul lui se isprăvisese.

De Filimon s-a apropiat comandantul plutonului de execuție, care avea în mână o eșarfă neagră. Îi spuse :

— Ai dreptul să alegi : legat la ochi sau cu spatele la pluton ?

— Cu fața ! Nu mi-e teamă de moarte !

Locotenentul băgă eșarfa în buzunar și se întoarse cu fața spre pluton, rămânând descumpănit. Observă că unor soldați le tremurau armele în mâini, iar un altul își ștergea pe furiș o lacrimă ivită la colțul ochilor. Se uită la ceilalți ofițeri. Toți erau nervoși. În definitiv lucrurile îl priveau pe el ; era doar comandantul plutonului de execuție. Locotenentul își luă inima în dinți și se pregăti să-și joace „rolul“.

— Pluton, drepi ! Pregătiți arm' !, răsună o comandă.
În acest timp se auzi și glasul lui Filimon Sârbu :
— Trăiască România liberă ! Trăiască Partidul
Comunist Român !

...Cu trupul ciuruit de gloanțe, comunistul Filimon Sârbu zăcea pe pământul înroșit de sângele său. Nu împlinise încă 25 de ani...

„Proces-verbal

Astăzi, 19 iulie 1941, Noi [...] procuror instructor militar de pe lângă Curtea Marțială a Comandamentului 2 Teritorial, asistat de dl. grefier sub<ofițer> adm<inistrație> [...] constatăm următoarele :

Că acuzatul Filimon Sârbu a fost condamnat la moarte [...] Am fost delegați astăzi 19 iulie 1941, orele 11,15 dimineața, a efectua executarea sentinței de executare.

În acest scop ne-am transportat la închisoarea militară Jilava însoțit de dl. grefier subofițer adm<inistrație> [...] de pe lângă Curtea Marțială a Comandamentului 2 Teritorial, unde s-a dat de către Comandamentul militar al Capitalei ordinul nr. 583 de astăzi pentru a se lua măsuri în vederea executării prin împușcare cu pușca-mitralieră a numitului condamnat.

· Cerînd să ni se înfățișeze condamnatul Filimon Sârbu în prezența plutonului de execuție sub arme, i-am citit sentința de condamnare la moarte. [...] Întrebîndu-l dacă mai are vreo ultimă dorință a răspuns negativ. [...]

La orele 17,45, procedînd la împușcarea cu pușca-mitralieră conform ordinului [...], după aceasta dl. medic [...] de la Reg<imentul> 21 inf<anterie> a constatat moartea executatului prin împușcare ; procedîndu-se

apoi la îngroparea cadavrului în cimitirul improvizat al închisorii militare Jilava“.

„ C o m u n i c a t

Individul Filimon Sârbu a fost condamnat în anul 1936 la șase luni închisoare corecțională pentru acțiune comunistă.

Curtea Marțială a Comandamentului II Teritorial l-a condamnat, în ziua de 4 iulie 1941, la moarte pentru îndemn la acțiune cu caracter de uneltire contra ordinei existente în Stat [...]

Sentința de condamnare la moarte s-a executat în ziua de 19 iulie 1941, ora 17“.

*

Duminică, 20 iulie 1941, dimineața devreme, în timp ce comunicatul apărea în presa cotidiană, o femeie își aștepta rîndul la vorbitorul închisorii militare Jilava. „M-am mai dus încă o dată — își amintește soția lui Victor Sârbu — dar fusese executat.

— De ce v-ați mai dus ?

— M-am dus să-i duc plăcintă cu vișine și pui fript. Nu știam că l-au împușcat. «Cînd faci tu o plăcintă cu vișine și pui fript ?». I-am făcut și i-am dus duminică dimineața, dar pe el îl executaseră sîmbătă seara.

— Cum ați aflat ?

— Am presimțit. Nu m-a chemat nimeni la vorbitor. Am așteptat toată dimineața. Pe urmă a venit un locotenent-colonel, Marinescu, și mi-a spus.

— Ce v-a spus ?

— Că a fost împușcat la ora 5 [...]

— Mama lui cînd a aflat că a murit ?

— După ce a scris în ziare. Pe urmă n-a mai trăit mult.

Ultima ei scrisoare ne-a trimis-o la aproape un an de la executarea lui Lițu. În ea se spunea, printre altele :

«Dragii Mami,

Victor dragă te rog sem scri de ce mai uitat de nu mai scriți nimic și eu n-am odihnă ziua și noaptea că ce ți s-a întâmplat, acum vine anul de când am pierdut pe Lițu [...] Cu sănătatea o ducem ca timpu, aci bine aci rău, scrietim dragă mai des că în vară asta voi să fac pace cu voi capoi aproape timpu să plec la scumpu meu Lițu. Vă sărut cu dor și vă poftesc voie bună.

Mama»“

Tot după aproape un an de la executarea lui Filimon Sârbu la centrul de recrutare din Constanța un ostaș-furier nota ultima însemnare în foaia matricolă a sergentului grănicer Filimon Sârbu. „Executat, fiind comunist“. Iar mai jos, desena o garoafă.

NEMURITOR PRIN JERTFA VIETII

În octombrie 1945, la deschiderea Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, primul forum al comuniștilor desfășurat în legalitate, după grei ani de luptă conspirativă, participanții au păstrat un minut de reculegere în memoria eroilor clasei muncitoare care luptaseră cu totală dăruire pentru libertatea poporului și a patriei și care fuseseră uciși mișelește din ordinul dictaturii militaro-fasciste sau se stinseseră în închisori și lagăre, în urma unor torturi sau a altor fărâdelegi. „Lungă este lista celor care s-au sacrificat pentru ca noi astăzi să ne putem aduna în libertate, să putem începe munca noastră, într-o perioadă istorică, în care se pune chestiunea de moarte și de viață pentru poporul român” — s-a arătat atunci la Conferința Națională. Pe această listă, la loc de cinste, se afla înscris și numele lui Filimon Sârbu, martir al libertății noastre.

Militant al mișcării muncitorești, membru al Partidului Comunist Român, ostaș apărător al țării, Filimon Sârbu, prin scurta dar pilduitoarea sa viață, prin jertfa de sine adusă pe frontul luptei antifasciste, a ctitorit la înălțarea unei Români noi, socialistă, liberă și independentă, așa cum el a visat-o și pentru care a luptat, fără preget, cu toată ardoarea tinerească a sufletului său, pînă la sacrificiul suprem.

Au trecut de atunci, de cînd în „Valea piersicilor” gloanțe ucigăse au stins o viață care a erupt ca un vulcan, peste patru decenii. În toată această vreme

Filimon Sârbu n-a fost niciodată uitat și nu va fi uitat nicicând. Cei care s-au aplecat cu adâncă prețuire asupra paginilor de istorie glorioasă din lupta partidului comunist, evocând în lucrări sau publicații bălălia lungă și grea, tenace și plină de jertfe, purtată de comuniști pentru libertatea și prosperitatea întregului popor, pentru o Românie democrată și independentă, l-au amintit întotdeauna pe Filimon Sârbu printre martirii libertății noastre.

Locul de naștere al tânărului erou comunist s-a numit pentru un timp, la propunerea locuitorilor, dintre care mulți îl cunoscuseră personal, „Filimon Sârbu“. Și tot atunci, pe un perete al casei în care s-a născut, a crescut și din care s-a avântat apoi, la o vîrstă fragedă, în lupta cea mare, pentru dreptate și adevăr, s-a fixat o placă comemorativă. Iar în parcul Gării din Constanța s-a ridicat pe un soclu din lespezi de granit un bust al lui Filimon Sârbu. Un cartier din acest oraș, căruia arhitecții și constructorii anilor '70 i-au dat personalitate prin eleganța verticală a blocurilor, poartă numele „Cartierul Filimon Sârbu“.

O școlăriță care abia învățase literele abecedarului s-a oferit să ne spună ea cine a fost, cum și pentru ce a luptat Filimon Sârbu. Pentru că a învățat din manualul ei de citire ! În timp ce un „ghid“ nu mai mare de o șchioapă ne întreba : „Ce doriți să vedeți în Expoziția «Momente din istoria Uniunii Tineretului Comunist» ? Exponatele care privesc pe Filimon Sârbu ? Poftiți... acolo sus, la etaj...

În Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, în cadrul exponatelor care se referă la anul 1941, se află expus portretul comunistului Filimon Sârbu, fiu iubit al poporului român, intrat prin lupta și jertfa sa în conștiința întregii națiuni.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Arhive

Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Fond I, mapa nr. 24/1937, dosarele nr. 218, 219; Colecția nr. 50, unitatea de păstrare 277; Fond 95, dosarele nr. 121517, 53741, 53741/C 144; Fond 96, dosarele nr. 2140, vol. I, 2141, vol. II, p. 1, 2165, 2170, 2171; Fond I, dosar nr. 9.

Arhiva Comitetului Județean Maramureș al P.C.R., dosarul nr. 331.

Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Fond XV, dosarele nr. 95, 1827, 2302 A; Cota XIX-13, dosarele nr. 802, 812; Cota XXII-7, dosar nr. 992; Cota XXIII-28, dosar nr. 1600.

Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Fond M. St. M., dosar nr. 317/66; Fond Curtea Martială, Corpul 2 Teritorial Constanța, 1941, vol. 4; Registrul de filieră, 22 iunie, 1941, vol. 2; Fond Parchetul Tribunalului militar, Corpul 6 armată Cluj, dosar nr. 3161; Fond Corpul grănicerilor, stat major, Biroul 1, dosar nr. 2344; Fond Cercul de recrutare Constanța, registrul control contingente 1938; Fond Batalionul 10 Vânători Munte, Tabela alfabetică a oamenilor înscrși în controlul contingentului 1938; Fond Corpul grănicerilor, Brigada 3 grăniceri, dosarele nr. 1027, 1028; Fond Corpul grănicerilor, Brigada 2 grăniceri, dosarele nr. 457, 459, 460, 464; Fond Corpul grănicerilor, Regimentul 2 grăniceri, Registrul ordine de zi 1938, dosar nr. 179; Fond Corpul grănicerilor, Regimentul 7 grăniceri, dosarele nr. 279, 289, 1019, 1943, 1074, 2369; Fond Corpul grănicerilor, Regimentul 7 grăniceri-P.A., dosarele nr. 456, 793, 804, 852, 977, 978, 982, 1004, 1015, 1016, 1019, 1037, 1077, 1078, 1081.

Arhivele Statului Filiala Satu Mare, Acte confidentiale, prezidențiale, 1940, dosarele nr. 1, 2, 3, 4 ; Acte confidentiale ale prefectului, 1939, dosarul nr. 1.

Lucrări

Colectiv, *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a revăzută și completată, Editura politică, București, 1980.

Gheorghe I. Bodea, *Filimon Sârbu*, colecția „Evocări”, Editura politică, București, 1978.

* * * *Istoria patriei și a Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu*, Editura militară, București, 1979.

Dr. Olimpiu Matichescu, *Doftana, simbol al eroismului revoluționar*, Editura politică, București, 1979.

Dr. Olimpiu Matichescu, *Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*, volum editat de „Scînteia tineretului”, 1981.

Studii și articole

Gheorghe I. Bodea, *Date noi despre activitatea utecistului Filimon Sârbu*, în „Acta Musci Napocensis”, II, 1965.

Gheorghe I. Bodea, *Filimon Sârbu*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1969.

Ion Iacoș, *Lupta oamenilor muncii din Dobrogea împotriva dictaturii militaro-fasciste (1941—1944)*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1964.

Sînziana Pop, *Avea 25 de ani*, în „Luceafărul”, 18 martie 1972.

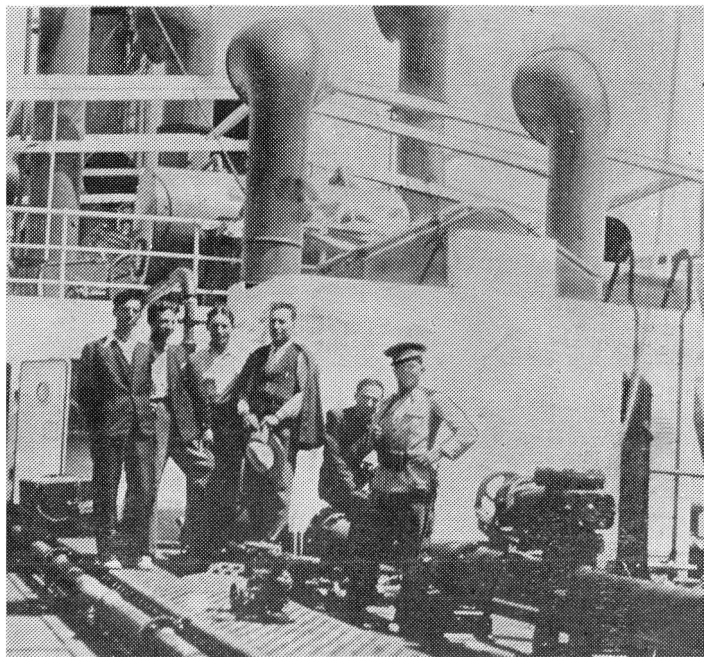
Tudor Ștefănescu, *În „Valea piersicilor” se ucideau vise*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1972.

Casa din Herepea în care a locuit Filimon Sârbu

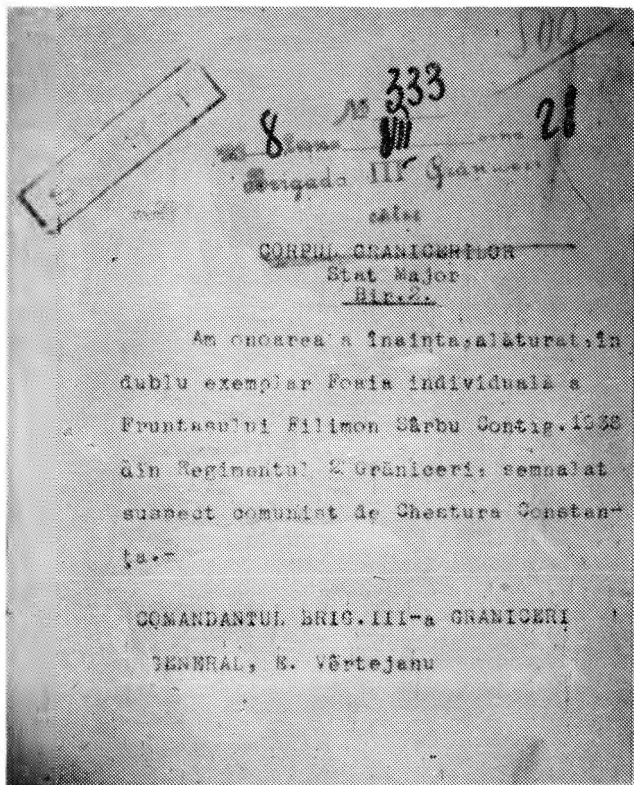
Frații Sârbu — Victor, Filimon (dreapta) și Ion

Filimon Sârbu (al doilea din stînga) într-un grup de muncitori
de la șantierul naval din Constanța

23	12	1937	Respons cruce de insumare cu I.R. ca unul ce a fost condamnat de Comitetul de Razboiu al Div. 92, Ordinul Comand. 2 Tent. nr. 7768/937 data 7-11-37/937. R. 116/937	R7.9.
Reg 2 Gr	10	Maunie 1938	5800 1938.	
	18	" "		
	19	" "	23406 18-11-38	
	20	" "	Procurat si pus la dispozitie de 1/38. ada. nr. 2-11-38. 20454/938 Intr. nr. 23406/938. - 11-38	
	21	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	22	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
R7.9.	25	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	26	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	27	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	28	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	29	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	30	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	31	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	32	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	33	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	34	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	35	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	36	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	37	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	38	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	39	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	40	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	41	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	42	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	43	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	44	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	45	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	46	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	47	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	48	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	49	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	
	50	" "	12-11-38. 12-11-38. 12-11-38	

Facsimil după foaia matricolă a lui Filimon Sărbu din perioada
în care își efectua stagiul militar

Facsimil după un raport al organelor militare în care
Filimon Sârbu este semnalat „suspect comunist“

REGIMENTUL

1942

1942

38

3101
August

4

REGIMENTUL 7 GRĂNICERI

Am onoare a face cunoscut ad
Dennul General Comandant al Corpulu
a aprobat mutarea Frantașului FILIM
SÂRBU atg. 1938, din Regimentul 2 Gră
niceri în Regimentul 7 Grăniceri, pe
data de 10 August 1938.-

Regimentul 7 Grăniceri va su
părașea acest Frantaș, intruodt a
activat în nigoarea Comunistă din
CONSTANȚA.-

D. O.
SEFUL DE STAT MAJOR
COLONEL

Lazar Pandele

Seful Biroului 2

Capitan

Ionescu V.

Facsimil după raportul prin care Filimon Sârbu este
mutat la Regimentul 7 grăniceri

84	Sârbu Filimon	Serg.	6	35	5		
85	Soldat Pavel	Cap.		30	1		
86	Chița Ioan	Sold.	13	05	29	256	
87	Jugreșan Florea	Fet.	9	-	20		
88	Roman Gheorghe	Sold.	10	35	23		
89	Staicu I Gheorghe	Fet.	2	70	6		
90	Chisălită Gh.	"	6	30	14		
91	Zumbil Eugen	Sold.	9		20		
92	Merech Stefan	"	8	35	19	304	-
93	Becsi Desideriu	"	13	05	29	464	-
94	Guian Vasile	"	5	25	13		

Facsimil după registrul în care este înscrisă o grupă comandată de sergentul Filimon Sârbu pe timpul în care își făcea stagiul militar

Filimon Sârbu (dreapta) și prietenul său Vasile Chira
în uniformă ostășească

Sergentul Filimon Sârbu (al doilea din dreapta) împreună cu militari din compania cercetare a Regimentului 7 grăniceri (Carei, primăvara lui 1940)

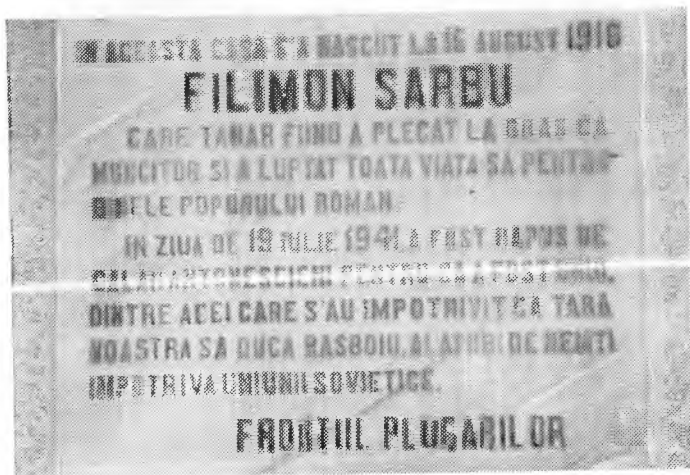
Filimon Sârbu (sus, dreapta) împreună cu familia Herman
(înainte de august 1940)

Sergentul Filimon Sârbu (sus, mijloc) și Victor Sârbu (jos, dreapta) (Carei, înainte de august 1940)

Corpul sau serviciul	D E T A L I I			Data an încetării
	Zia	Luna	Anul	
18	19	20	21	23
27. En.	15	<u>I</u>	1940	1
	19	<u>XI</u>	1942	
Avansat la gradul de sergent cu vechime în grad de ser 1. VIII 939 O. 38 N° 334/1939 - Adm. N° 18441, Intr. N° 28455/1939 - Vârnat laq 82 Inf. Conf. ora 11.9.40 N° 13960 bord 31 14339/440 14 N° 13966 Intr. 4 109504 din 2/12/40 Executant fiind Capitanul de Bat. 16. Vânători Munte N° 20908 din 15. 11. 940 20. 15404 din 19. 11. 940				

Facsimil după foaia matricolă a lui Filimon Sârbu în care se consemnează executarea sa

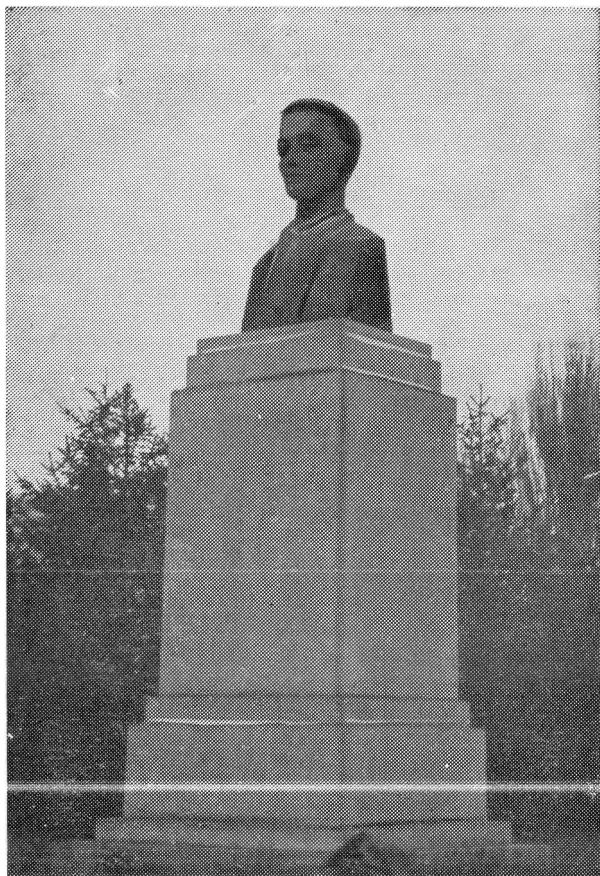
Placa memorială de pe casa natală din Herepea (fixată în 1945)

Strungul la care a lucrat Filimon Sârbu la șantierul
naval din Constanța

Portretul lui Filimon Sârbu (sus, mijloc) din Muzeul de istorie al partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România

Bustul lui Filimon Sârbu ridicat în municipiul
Constanța

CUPRINS

<i>In loc de prefață</i>	7
Copilăria și anii uceniciei revoluționare	11
Pe baricadele luptei antifasciste	25
Proba iubirii de patrie	32
Soldat în Regimentul 2 grăniceri	44
Mutat la Regimentul 7 grăniceri	54
Acolo unde toți românii își îndreptau privirile pline de speranță	65
La ordinea zilei : apărarea integrității teritoriale a României	75
Zile și nopți de veghe la graniță	84
Participant activ la intensificarea activității conspirative	97
Nu ne retragem nici un pas !	120
„Jos dictatul de la Viena !“	143
În „tranșeea“ constănțeană a luptei revoluționare	150
În ghearele Siguranței	158
O mascaradă judiciară	166
În închisoarea morții	179
„Trăiască România liberă !“	184
Nemuritor prin jertfa vieții	191
<i>Bibliografie selectivă</i>	193

„Militant al mișcării muncitorești,
membru al Partidului Comunist Român,
ostaș apărător al țării, Filimon Sărbu,
prin scurta dar pilduitoarea sa viață,
prin jertfa de sine adusă
pe frontul luptei antifasciste,
a ctitorit la înălțarea unei Români noi,
socialistă, liberă și independentă,
așa cum el a visat-o
și pentru care a luptat,
fără preget, cu toată ardoarea tinerească
a sufletului său,
pînă la sacrificiul suprem.”